

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra církevních dějin a patristiky

Diplomová práce

Proměny mariánské lidové zbožnosti ve 20. století dokumentované na vybraných mariánských poutních místech jihozápadních Čech

Vedoucí práce: doc. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.
Autor práce: Marie Šindelářová
Studijní obor: Pastorační asistent
Ročník: VI.

2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou na jejích internetových stránkách.

20. června 2009

podpis autora práce

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi, Th.D.
a také Mgr. Rudolfu Svobodovi, Th.D. Za cenné rady, připomínky a metodické
vedení práce, svému otci Vladimíru Šindelářovi za jazykovou úpravu a své matce
Marii Šindelářové za ochotnou pomoc při zpracování práce.

Obsah

Úvod.....	6
1.1 Mariánská zbožnost.....	8
1.2 Lidová zbožnost	13
1.2.1 Vysvětlení pojmu	13
1.2.2 Sekularizace a lidová zbožnost.....	14
1.2.3 Specifika zkoumání lidové zbožnosti v novověku.....	15
1.2.4 Základní orientace při studiu lidové zbožnosti po roce 1945.....	19
1.2.5 Spolky a jejich význam pro lidovou zbožnost a jejich likvidace v padesátých letech.....	21
1.3 Projevy mariánské lidové zbožnosti	23
1.3.1 Poutě a putování.....	23
1.3.2 Úkony pravé mariánské úcty.....	29
1.3.3 Vyslyšení proseb a zázraky.....	31
1.3.4 Votivní dary	32
1.3.5 Kult milostných obrazů a soch.....	33
1.4 Mariánská poutní místa	37
1.4.1 Mariina země.....	37
1.4.2 Jihozápadní Čechy	38
1.5 Geografický přehled vybraných mariánských poutních míst.....	40
1.5.1 Českobudějovická diecéze	41
1.5.2 Plzeňská diecéze	42
2. Bor u Tachova – poutní loretánská kaple Panny Marie.....	46
2.1 Historie poutního místa	46
2.1 Historie stavby	49
2.3 Hodnocení objektu	51
2.3.1 Umělecko historické hodnocení.....	51
2.3.2 Stavebně – technické hodnocení.....	51
2.4 Popis restauračních zásahů.....	52
2.5 Poutní tradice borské lorety	54
2.6 Působení nadace	55
3. Dobrá Voda u Dražanova – poutní kaple Panny Marie Pomocnice křesťanů.....	56
3.1 Historie a popis poutního místa.....	56
3.2 Obraz dražanovské madony	57
3.3 Další osud kaple u Dobré Vody do současné doby.....	58
3.4 Poutní tradice	60
4. Dobrá Voda u Pocinovic – poutní kaple Panny Marie Bolestné.....	62
4.1 Popis poutního místa	62
4.2 Stručná historie poutního místa.....	63
4.3 Významné poutě.....	64
5. Klatovy – arciděkanský kostel Narození Panny Marie	70
5.1 Historie poutního místa	70

5.2 Klatovská madona – milostný obraz	70
5.3 Třicátá léta 20. století	72
6. Loučim.....	77
6.1 Historie poutního místa	77
6.2 Popis poutního místa	78
7. Přeštice	83
7.1 Popis poutního místa	83
7.2 Starý kostel Nanebevzetí Panny Marie	83
7.3 Poutní tradice	96
8. Bechyně - konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie.....	98
8.1 Historie poutního místa	98
8.2 Popis poutního místa	99
8.3 Proměny poutního místa	99
9. Kašperské Hory – kostel Panny Marie Sněžné.....	101
9.1 Historie poutního místa	101
9.2 Popis poutního místa	101
9.3 Poutě v současnosti	106
9.4 Projekt poutní slavnosti Panny Marie Sněžné – Setkání na Zlaté stezce..	109
10. U Svatého Kamene – poutní kostel Panny Marie Sněžné.....	112
10.1 Popis poutního místa	112
10.2 Historie poutního místa	113
Závěr.....	117
Seznam pramenů a literatury:	118
Přílohy	123
Abstrakt	127
Abstract	128

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou mariánská poutní místa jihozápadních Čech, konkrétně se budu zabývat jejich proměnami během 20. století. Jedná se o poutní místa dvou diecézí českobudějovické a plzeňské (plzeňská diecéze byla založena v roce 1993 odloučením od českobudějovické diecéze). Poutní místa Bechyně, Kašperské Hory a Svatý Kámen spadají pod diecézi České Budějovice. Další poutní místa Bor u Tachova, Dobrá Voda u Dražanova, Dobrá Voda u Pocinovic, Klatovy, Loučim a Přeštice reprezentují diecézi plzeňskou.

Cílem mé práce je zmapování proměn mariánské lidové zbožnosti na vybraných mariánských poutních místech jihozápadních Čech. Každému poutnímu místu je věnována samostatná kapitola. Klady si tyto konkrétní cíle: primárním cílem je pozorování rozdílů ve vývoji poutních míst v příhraničí a vnitrozemí, sekundárním cílem je zmapování příhraniční spolupráce při obnově poutních míst po dlouholeté komunistické nadvládě. Tato práce chce upozornit, která se většinou nacházejí v příhraniční oblasti (výjimku tvoří Bechyně a Přeštice). Výše uvedené lokality jsem vybrala hned ze dvou důvodů. Jedním důvodem je fakt, že jsem všechna tato místa navštívila již dříve a mám k nim určitý osobní vztah. Dále v mém výběru byla podstatné doporučení, abych se zabývala poutními, o kterých nebylo mnoho publikováno. Původně jsem si vybrala například Klokoty, Sepekov apod., které však tuto podmínku nesplňovaly.

Pro získání potřebných informací jsem používala dostupnou literaturu, velmi mne pomohly materiály z archivů v Třeboni, Českém Krumlově, Klatovech, jedná se o metodu přímou. Nezanedbatelným zdrojem pramenů byly muzea v Kašperských Horách a Klatovech. Osobně mi velmi posloužily a obohatily výpovědi některých duchovních správců a pamětníků, použila jsem tedy metodu oral history. Překvapilo mě jak ochotně a plnohodnotně se svého úkolu ujali. Patří jim za to velký dík. Získané údaje budu zpracovávat pomocí komparativní metody.

Časové i geografické vymezení v mé práci je svým způsobem specifické. Dvacáté století je obecně označováno za století válek a bylo svědkem mnoha

bouřlivých zvrátů a smutných událostí., zejména dvou světových válek, nacistické i komunistické diktatury. To velmi ovlivnilo nejen náboženský život, ale celospolečenské dění. Nacismus a komunismus přetrhal dlouholeté přátelské vztahy dvou sousedních národů – Čechů a Němců, podobná situace nastala s Rakušany. Toto vše se budu snažit zohlednit v mé práci.

1. Kořeny mariánské lidové zbožnosti

1.1 Mariánská zbožnost

Počátky mariánského kultu lze hledat již v prvních staletích existence křesťanství. Jeho kořeny vedou jak k autorům raně křesťanských textů (včetně apokryfních) a k teologii církevních Otců, tak i do lidového prostředí pozdně helénistické doby. Nejstarší mariánské kostely byly budovány již ve 4. a 5. století v Efezu a v Římě. Významný prostředek šíření mariánského kultu představovaly rovněž svátky a procesí, slavené ve východní církvi na Mariinu počest od čtvrtého století. V této době lze sledovat rovněž počátky růžence a nedlouho poté i vznik prvních mariánských poutních míst, hojně navštěvovaných věřícími. Středověká mariánská horoucnost našla svůj výraz a zhmotnění i v gotických katedrálách zasvěcených Matce Boží.

Zatímco renesance přinesla mnohem uvolněnější pojetí úcty Panny Marie, přivodil nástup evropské reformace výrazný útlum úcty k Boží Rodičce. Od konce 16. století došlo ke znovuoživení mariánské úcty, nejprve v Itálii a ve Španělsku a o něco později i ve střední Evropě.¹

Baroko přineslo další zniternění mariánského kultu. Barokní katolická spiritualita pojímala Krista jako zosobnění pokory, poslušnosti a oddanosti, jako vzor všech ctností, zejména těchto: spravedlnosti, mírnosti, statečnosti, moudrosti a chudoby. Panna Maria byla uctívána nejen jako bohorodička či matka celé církve, ale i jako matka, přímluvkyně a důvěrná pomocnice každého věřícího, který se k ní může utíkat s prosbou o pomoc v každodenních strastech. Současně s tím doznala velkého rozmachu mariologie, o jejíž rozkvět se zasloužili především mariánští ctitelé z řad některých řeholních společenství. K předním autorům mariologických pojednání v 16. a 18. století patřili především jezuité, kapucíni. Kult pomáhaly šířit i četné mariánské atlasy, mapující vyobrazení Panny

¹ Srov. NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, In.: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, Pardubice, 2005, s. 89.

Marie, nacházející se v daném regionu, jimž byla prokazována úcta. Nejvýznamnější z nich byla zřejmě kniha jezuity Wilhelma Gumpengera *Atlas Marianus* z roku 1657, která se stala vzorem a východiskem pro další mariánské atlasy, vydávané v barokní době.²

K nebývalému rozkvětu *pietas Mariana* došlo v českém prostředí především v 17. a 18. století, kdy se úcta k Panně Marii stala jedním ze základních atributů barokní zbožnosti a současně tím i nedílnou součástí oficiální *pietas Austriaca*. Rozkvět barokního mariánského kultu s sebou přinesl nejen úctu k milostným sochám a obrazům, ale též obnovu poutí a budování četných mariánských míst, kostelů a kaplí po celé zemi. Mariánská sakralizace krajiny je dodnes dobře patrná zejména v jižních Čechách. Na území dnešní českobudějovické diecéze se nachází 662 farních či filiálních kostelů a kaplí, z nichž více než polovina je zasvěcena Panně Marii. Řada z nich byla vybudována poblíž pramene či studánky, které lidová zbožnost pokládala za oko Panny Marie nebo obraz její panenské čistoty a připisovala jim zázračné léčivé účinky.³

Z široké plejády mariánských poutních míst se v barokních Čechách velké úctě těšila především Panna Maria Staroboleslavská. Stará Boleslav je vůbec nejstarším poutním místem v Čechách. Cílem zbožných poutníků směřujících do staroboleslavského mariánského chrámu se stalo tzv. Paládium země české, tj. gotický měděný reliéf Madony Staroboleslavské. Poutě do Staré Boleslavi obnovili již ve druhé polovině 16. století pražští jezuité.⁴

K nejstarším a nejnavštěvovanějším mariánským poutním místům patří rovněž Svatá Hora u Příbrami, kterou v letech 1647-1773 spravovali březničtí jezuité. Úcta k Panně Marii Svatohorské, která sahá až do 14. století, se v 17. stol. rozšířila po celé zemi.⁵

Další významnou mariánskou barokní sochou byla Panna Marie Loretánská. Ta bývá nejčastěji znázorněna sedící s dítětem v náručí na střeše

² Srov. NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, s. 90.

³ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*, Veduta, České Budějovice, 2004, s. 33.

⁴ Srov. tamtéž, s. 93.

⁵ Srov. tamtéž, s. 93.

domu přenášeného anděly z Nazaretu do italské Lorety. Kult Panny Marie Loretánské dosáhl již na konci 16. století nesmírné obliby. Repliky loretánské svatyně se v době baroka rozšířily po celé Evropě a ani české země nebyly výjimkou. Rychlému šíření loretánské legendy o zázračném přenesení „svaté chýše“ a navazující úcty k tamní Madoně významně pomohli autoři barokních mariánských atlasů, zejména již zmíněný W. Gumpenger (vykonal dvě poutě do Lorety), jehož *Atlas Marianus* je věnován Panně Marii Loretánské.⁶

Od roku 1584, kdy dal Kryštof mladší z Lobkovic postavit v Horšovském Týně (dnes plzeňská diecéze) nejstarší loretánskou kapli v Čechách, byly téměř do konce 18. století v českých zemích vystavěny téměř čtyři desítky těchto kaplí, které se staly hojně vyhledávaným cílem zbožných poutníků. Zřejmě nejoblíbenějším milostným obrazem v českém prostředí bylo vyobrazení Panny Marie Pomocné, již bylo zasvěceno na 60 kaplí a kostelů.

Velké oblibě se v barokních Čechách těšila Panna Maria především v prostředí řeholních společenství, jimiž byla uctívána jako jejich zakladatelka, ochránkyně, učitelka či patronka. Mezi nejstarší ctitele Panny Marie patřili především benediktini, cisterciáci a premonstráti spolu s příslušníky rytířských a žebravých řádů, později pak i jezuité, piaristé či kapucíni. Úcta k Panně Marii byla v řádovém prostředí obvykle vztažena k určitému mariánskému titulu, například mezi františkány se značné oblibě těšila Panna Maria Loretánská. Úcta následovníků sv. Františka k Loretánské Panně Marii byla umocněna i tím, že františkáni patří spolu s kapucíny k častým správcům lorety.⁷

Naproti tomu Růžencovou Pannu Marii ctili především dominikáni, jejichž zakladatel svatý Dominik měl podle legendy zavést rozjímavé modlitby svatého růžence. Od konce 15. století se úcta k růženci, jemuž byla připisována zázračná působnost v boji proti pohanům a heretikům, značně rozšířila.

Panna Maria Dobré rady se těšila velké úctě zejména mezi augustiniány eremity. Počátky úcty k Panně Marii Dobré rady jsou spjaty s milostným obrazem zázračně přeneseným v roce 1467 z albánského Skutari do poutního kostela

⁶ Srov. NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století* s. 94.

⁷ Srov. ROYT, J. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha, 1999, s. 60.

v italském Genazzanu, spravovaném augustiniány eremity. Kopie obrazu se záhy rozšířily v augustiniánských kostelech zejména ve střední Evropě.⁸

Jezuité uctívali Pannu Marii Foyenskou a montseratští benediktini (tzv. Černí Španělé) v pražských Emauzích vzdávali hold Panně Marii Montseratské, zčernalé dřevěné sošce patronky Katalánska, pocházející asi z 12. století. V českých zemích se kult katalánské La Monseraty prosadil až po roce 1635.

Svou úctu k Bohorodičce prokazovaly tyto řeholní řády mj. i zakládáním laických družin. Mariánský kult tak pěstovaly především jezuitské mariánské družiny, které tvořily spolu s dominikánskými růžencovými a karmelitánskými škapulířovými bratrstvy přibližně tři čtvrtiny všech řádových družin působících v barokních Čechách.⁹

Vzorem pro české družiny Tovaryšstva Ježíšova se stala první jezuitská sodalita Mariana – studentská družina Zvěstování Panny Marie, založená v roce 1653 v Římě. Hlavní náplň činnosti jezuitských družin představovaly pravidelné týdenní schůzky, účast na slavení církevních (zejména mariánských) svátků a na dobročinných akcích jako byly návštěvy a poskytování útěchy nemocným, vězňům či péče o chudobné a sirotky.¹⁰

První mariánská družina v Čechách, studentská kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie, byla založena při pražské klementinské koleji již na počátku roku 1575. Před rokem 1620 bylo v Čechách a na Moravě založeno 12 těchto jezuitských družin. Jejich velký rozkvět přichází v souvislosti s pobělohorskou rekatolizací země a velkým rozmachem jezuitského řádu v 17. a 18. století (cca 70 družin). Se zrušením Tovaryšstva Ježíšova v roce 1773 však přišel i postupný úpadek mariánských družin.

V 19. století dochází k znovuoživení mariánské úcty v katolické Evropě. Její opětovný rozmach podpořil papež Pius VII., když v roce 1815 obdařil odpustky tradiční májové mariánské pobožnosti, které si před polovinou století znovu získaly značnou oblibu mezi prostými věřícími. Předními propagátory

⁸ Srov. NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, s. 94.

⁹ Srov. tamtéž, s. 95.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 96.

mariánského kultu se ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století staly především nové řeholní i laické kongregace, např. salesiáni, mariáni, školské sestry, služebnice Panny Marie a další.¹¹

Přibližně od dvacátých let 19. století v katolických zemích postupně ožila činnost nově zakládaných mariánsky orientovaných laických bratrstev a spolků včetně laických mariánských družin, jejichž rozvoj v této době dosáhl zřejmě svého maxima. Smyslem činnosti sodalit bylo především neustálé pěstování úcty k Panně Marii a posilování náboženské uvědomělosti a mravnosti jejich členek, členů. Ti byli povinni napomáhat ke spáse bližních a k obraně katolické víry proti všem pochybovačům. Stanovy vyžadovaly aktivní zapojení každého člena do akcí celé družiny – např. společné měsíční svaté přijímání či účast na církevních, družinských slavnostech a procesích, četba katolického tisku a doporučených knih, účast na akademiích a přednáškách, pořádání dobročinných akcí. Jednotlivé sodality se od sebe odlišovaly i svým zvláštním zaměřením, např. družiny žen, také dívek měly obvykle na starost výzdobu kostelů a péči o bohoslužebná roucha, zatímco družiny učitelek se přednostně věnovaly školní práci a péči o děti, také mládež. Hlavním posláním studentských sodalit byla především řádná výchova mladé katolické inteligence, specifickou skupinu představovaly rovněž dětské mariánské družiny, mající připravit děti již od útlého věku k řádnému křesťanskému životu.¹²

I do Čech a na Moravu postupně přišla nebo zde byla založena nová mariánská řeholní společenství (redemptoristé, sestry a bratři Nejsvětější Svátosti, viziantky aj.), různé laické spolky a sdružení. Činnost družin byla v českých zemích postupně obnovena v poslední třetině 19. století. V roce 1915 bylo v Čechách 50, na Moravě a ve Slezsku 49 sodalit). Opravdový rozmach však přinesla až následující dvě desetiletí. Roku 1934 působilo v Čechách 123, dále také na Moravě 109 a ve Slezsku 25 mariánských družin, v nichž bylo zapojeno téměř 15 tisíc členů a členek. Zdaleka nejvíce družin, a to nejen v Čechách, pracovalo v Praze. Na Moravě a ve Slezsku byly mariánské družiny nejvýrazněji

¹¹ Srov. NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, s. 98.

¹² Srov. tamtéž, s. 99.

zastoupeny v Brně, Olomouci a v Opavě, početné byly tyto družiny rovněž v Českých Budějovicích. Nejvíce těchto sodalit bylo ženských, dále existovaly studentské, chlapecké, bohoslovecké družiny a v několika málo případech se jednalo také o družiny smíšené či dětské. Jejich konec však přinesl nástup hnědé (nacistické), posléze i rudé (komunistické) totality.¹³

1.2 Lidová zbožnost

1.2.1 Vysvětlení pojmu

Pojmem *zbožnost* se v katolické teologii označuje většinou akt vůle, oddávající se službě Boží jak vnitřními, tak vnějšími projevy. Sem můžeme zařadit především bohoslužebný kult, vyjádřený posvátnými znameními (liturgie), ale i další skutečnosti. Zbožnost (pietas) v tomto významu patří do života křesťanských obcí od doby jejich vzniku. Moderní religionisté ji většinou zařazují do kategorie posvátného (das Heilige). Pojem *zbožnost* úzce souvisí se vztahem náboženství a lidského prožitku – vzpomínky. Projevy zbožnosti mají funkci setkání s posvátným, mají aktualizovat a znovuprožívat minulé děje.

Pojmem *lidová zbožnost* přední církevní historik Rudolf Zuber označoval širokou oblast soukromých a veřejných úkonů, vycházejících především z katolické víry, jejichž středem je Bůh.¹⁴

K této definici je ovšem zapotřebí dodat, že projevů lidové zbožnosti je dostatek i v protestantských církvích, a že v mnoha projevech lidové zbožnosti zůstala rezidua z dob předkřesťanských.

Problematičnost pojmu lidová zbožnost se projevovala také při konstruování odpovídajících vědeckých disciplin. Nabízela se pojmenování jako náboženský národopis (religiöse Volkstunde), lidové náboženství (Volksreligion)

¹³ Srov. NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, s. 100.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 10.

nebo lidová zbožnost (Volksfrömmigkeit), nejvíce se vžil poslední termín.¹⁵ Zmíněný badatel R. Zuber tvrdí, že formy zbožnosti je nutno řadit k jevům dlouhého trvání. Tím lze vysvětlit to, že tyto formy nelze omezit jen na malý časový úsek, ale že se vyskytují v různých časových pásmech, někdy skrytěji, někdy opět zjevněji a výrazněji. Mezi katolíky se začal systematicky zabírat lidovou zbožností freiburský profesor L. A. Veit v průkopnickém díle zabývajícím se středověkou zbožností a týž autor spolu s L. Lenhartem rozebral i dobu barokní.¹⁶

Od padesátých let 20. století se rozvíjí nový obor velmi slibně, především za současného vlivu historicko-sociologicky zaměřených prací. Podklad tvoří samozřejmě studium archiválií církevních institucí, světská a náboženská literatura, speciální zachované prameny (deníky poutníků, kroniky bratrstev, popisy divů a zázraků apod.). Studium lidové zbožnosti se rozvinulo především ve Francii a v Německu.

Je zapotřebí podotknout, že ve 20. století našly výrazy lid, lidový, lidovost novou ozvučnost, a to díky druhému vatikánskému koncilu (1962-65) a jeho eklesiologickým dokumentům (model církve jako putujícího Božího lidu), za druhé díky vzniku a rozšíření teologie osvobození, především v Latinské Americe, jejíž některé větve se nechaly inspirovat marxismem jako metodologickým nástrojem teologie a uvažování o církvi. To vše předznamenává lidovou zbožnost a její vývoj ve 20. století.¹⁷

1.2.2 Sekularizace a lidová zbožnost

Mnoho myslitelů druhé poloviny 20. století se zabývalo popisem toho, co se označuje jako sekularizace. Význam tohoto pojmu bývá chápán různě. Sekularizací se někdy rozumí rušení církevních institucí a vyvlastnění církevního majetku, někdy se jí rozumí široký proces „zesvětšťování“ společnosti, někdy

¹⁵ Srov. BRUCKNER, W. *Frömmikeitforschung im Schnittpunkt der Disciplinen Ethnologica Bavarica*, Würzburg-München, 1986, s. 5.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 7

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 8.

dokonce proces, který začíná biblickou demytologizací. Většina autorů však uvažuje o sekularizaci až v souvislosti s novověkem. Např. německý protestantský systematický teolog Wolfhart Pannenberg, jehož práce mají i významný historický rozměr, uvažuje o sekularizaci následujícím způsobem: „*Znovu se rozlišování mezi náboženským a světským změnilo v důsledku reformace šestnáctého století, respektive přesněji řečeno v důsledku náboženských válek, jež následovaly po rozpadu středověké církve.*“¹⁸ Když v několika zemích došlo k tomu, že ani jedna náboženská strana nebyla schopna svou víru vnutit celé společnosti, musela být jednota společenského řádu postavena na jiný základ než náboženství. Navíc se ukázalo, že náboženský střet má na společenský řád nové účinky. Proto ve druhé polovině 17. století přemýšliví lidé došli k rozhodnutí, že pokud má být ve společnosti obnoven smír, bude nutné nepřihlížet k náboženství a sporům, jež s ním jsou spojeny. A právě toto rozhodnutí povede po určité době ke vzniku sekularizace a kultury, která je příhodně označována jako sekularistická a představuje okamžik, kdy se zrodila moderní sekulární kultura.¹⁹

1.2.3 Specifika zkoumání lidové zbožnosti v novověku

Po druhé světové válce bádání o rozmanitých oblastech lidové zbožnosti velmi posílilo, rozšířila se též pramenná základna, s níž jednotliví badatelé pracovali. K vizitačním aktům přibyly knihy zapsaných kázání, knihy zázraků, kalendáře, divadelní představení, legendy o svatých, záznamy o poutích, poutnických praktikách, zápisy o procesích apod.²⁰

Francouzský historik Bernard Plongeron se svými spolupracovníky provedl výzkum v těchto oblastech lidové zbožnosti:

První oblast výzkumu:

metoda, zdroje a problémy

metodologie studia

¹⁸ Srov. PANNENBERG, W. Úvahy o sekularizaci. Proglas 4/1998, s. 24.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 24.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 25.

problémy písemných pramenů
problémy ústních pramenů
ikonografické prameny, umění lidové a umělé
lid a duchovenstvo

obecná díla lokálního zájmu

Druhá oblast:

ikonoklasmus:

způsobený válkami a vojáky

způsobený náboženskou opozicí

způsobený ideologickou opozicí

způsobený náboženskou autoritou (příkaz církve)

způsobený jednotlivci (proti soše apod.)²¹

Třetí oblast:

kultovní předměty:

osobní kultovní předměty

zbožné obrázky

votivní obrazy

prapory, tyče

malby, vitráže

sochy

ostatky

Čtvrtá oblast:

bratrstva a jejich zvyky

cechovní bratrstva

kající bratrstva

charitativní bratrstva

devocionální bratrstva²²

Pátá oblast:

zázraky:

²¹ Srov. BRUCKNER, W. *Frömiikeitforschung im Schnittpunkt der Disciplinen Ethnologica Bavarica*, Würzburg-München, 1986, s. 9.

²² Srov. tamtéž, s. 10.

připisované lidem (uzdravení)

připisované svatostem (hostie)

připisované přírodě (Slunce)

vizionáři a „proroci“

Šestá oblast:

lidové slavnosti a praktiky

liturgické slavnosti

svátky patronů

procesí a itineráře

rodinný náboženský život (sňatek)

okrajové praktiky (čarodějnictví)

Sedmá oblast:

pouti a kulty

shromáždění

poutní praktiky

kult svatých

mariánské poutě i jiné

trasy poutí (zejména lokální)²³

Osmá oblast:

místa uctívání (farnosti, chrámy)

farní kostel (budova, patron oltáře)

kaple a oratoře, hřbitovy

studánky, kříže, kalvárie

posvátná místa

farní život

Devátá oblast:

devocionální literatura a kázání

mučedníci

kázání

²³ Srov. BRUCKNER, W. *Frömiikeitforschung im Schnittpunkt der Disciplinen Ethnologica Bavarica*, Würzburg-München, 1986, s.11.

zpěvy, zpěvníky, modlitby
hagiografie a její šíření (brožury)
literatura²⁴

Je zapotřebí konstatovat, že výzkum lidové zbožnosti probíhá zejména v rámci starších období, tj. zejména v badatelsky zajímavé době barokní, která láká hojným výskytem projevů zbožnosti.

Pro zkoumání lidové zbožnosti v době moderní i nejmodernější je důležité si uvědomit alespoň některé změny, k nimž v oblasti tzv. nositelů zbožnosti došlo. Během II. vatikánského koncilu se církev přizpůsobila intelektuální, mentální úrovni vzdělané Evropy a Severní Ameriky. Tím oslabila své emocionální vazby s těmi vrstvami věřících, které podlely marginalizaci, tj. ocitly se v průběhu modernizace na okraji a nedokázaly se smířit s kulturou abstraktního slova, jímž k nim nyní promlouvala pokoncilní církev. Pro tradičního venkovana bylo totiž typické, že ochotně uznával všechny hlásané pravdy, aniž by rozumově reflektoval jejich obsah. Víru chápal především jako dědictví otců, kulturní odkaz, který je nutno předat následujícímu pokolení, nikoli jako hodnotu, k níž lze dospět intelektuálním úsilím a sebekultivací. Nelámal si hlavu teologickými pravdami, jejich výkladu se mu dostávalo z kazatelen a také zpovědnic. Doktrinální povrchnost kompenzoval kolektivním konformismem, dále také zbožností. Navíc nebyl zvyklý abstraktně myslet: jeho svět byl světem věcí konkrétních, což ale znamenalo menší angažovanost ve sféře vůle a citů²⁵

J. Šubrt dále vysvětluje, že v minulých dobách tzv. náboženské elity (hierarchie, teologové) dovedly lépe včlenit některé prvky tradiční lidové kultury do systému náboženství vzdělaných vrstev. Církev nejen schvalovala, ale také oficiálně praktikovala některé formy lidové zbožnosti, například úctu k Nejsvětějšímu Srdci Páně. Z toho je vidět, že lidová zbožnost nikdy nebyla záležitostí pouze tzv. lidu, ale že na ní měly podíl i světské a duchovní elity (též obyvatelé měst). Jindy byly naopak popularizovány různé prvky kultury elit tím, že byly uvědoměle

²⁴ Srov. BRUCKNER, W. *Frömiikeitforschung im Schnittpunkt der Disziplinen Ethnologica Bavarica*, Würzburg-München, 1986, s. 1.

²⁵ Srov. ŠUBRT, J.: Znovuobjevování pramenů – o lidové zbožnosti. *Perspektivy* 12/1996, s. 1.

přizpůsobovány potřebám lidu. „Pro mnohé dnešní katolíky je touha někam patřit a cítit se v bezpečí návratem k předkoncilním tradicím. Liturgická reforma II. vatikánského koncilu oprostila katolickou lidovou kulturu od tzv. magických prvků. Předkoncilovou zbožnost utvářely obrazy, znaky, symboly. Rituální praxe (sakramentalismus) skýtala věřícím útočiště před totální racionalizací moderního světa. Tento typ katolické zbožnosti po koncilu téměř zanikl. Liturgie se soustředila kolem eucharistické slavnosti. Před koncilem měly náboženské praktiky chránit věřící před věčným zavržením a připravit je pro věčnost. Po koncilu začaly sloužit především k zdolávání těžkosti pozemského života. Vznikl nový typ zkušenosti, víra a projevy kultu dostávaly horizontální ráz. Zánik ikonické sféry, který oslabil význam tělesnosti a přírodní sféry, zanechal po sobě citové vakuum. Pestrobarevný kosmos obrazů a citových hodnot na oltářích a vitrážích, v pobožnostech a poutích, nahradila rozumová kultura slova a nauky s morálním důrazem. Redukce smyslového rozměru katolického světa, kterou provedla koncilová církev, otrásla katolickou identitou.“²⁶ Snad i tento popis vysvětluje jevy, stále hojněji se vyskytující na celém světě, které se dají označit za novou vlnu lidové zbožnosti (např. zájem o poutní místa Lourdes, Fatima, La Saletta, Medžugorje apod.)

1.2.4 Základní orientace při studiu lidové zbožnosti po roce 1945

Po druhé světové válce se radikálně změnil obraz religiozity (a lidové zbožnosti) v českých zemích a na Moravě. Důvodů je několik:

- a) Válka a poválečná situace je sama o sobě neklidným obdobím, které nepřeje udržování různých tradic, včetně tradic náboženských.
- b) Poválečná doba se u nás vyznačovala hlásáním změn (ať již ve znamení socialistické revoluce či pouze socialistické „evoluce“), které nebyly příznivé náboženskému status quo se starými tradicemi.
- c) V poválečné době došlo k odsunu sudetských Němců, tedy národní skupiny, mezi nimiž bylo velké procento „nositelů“ lidové zbožnosti.

²⁶ Srov. ŠUBRT, J.: Znovuobjevování pramenů – o lidové zbožnosti. Perspektivy 12/1996, s. 1.

d) I čeští křesťané byli vystaveni ideologii (ideologiím), která preferovala redukci náboženských projevů na oblast prospěšnou „nacionálně“.²⁷

e) V průběhu tří poválečných let se přece jen křesťanům podařilo obnovit některé předválečné tradice: byla obnovena činnost různých náboženských spolků a sdružení, byly vydávány rozličné časopisy, z nichž některé byly věnovány poutním místům a projevům lidové zbožnosti, např. Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, Hlasy Svatohostýnské, Mariánský věstník, Velehradské zprávy. V letech 1945-48 také vycházela Akta některých biskupství: České Budějovice, Brno, Nitra, Hradec Králové, která se občas věnovala problematice lidové zbožnosti. V těchto letech vycházelo v Československu celkem 67 katolických časopisů.

f) V průběhu druhé poloviny čtyřicátých let a v letech padesátých došlo k radikální změně orientace československého státu, která přinesla nastolení oficiální ateistické ideologie nepřející jakýmkoli náboženským projevům, došlo k zřízení státních a stranických institucí, kontrolujících nebo přímo likvidujících náboženské projevy.²⁸

g) Tato situace trvala celé čtyřicetiletí, přičemž si je třeba uvědomit, že pro celé období je zapotřebí vnitřního členění (periodizace), které rozdělí těchto čtyřicet let na několik etap. Pro tyto jednotlivé úseky jsou charakteristické nejen posuny v tzv. náboženské otázce, v poměru státu a stranických orgánů k náboženství v poměrech mezi samotnými křesťany, ale též v otázkách lidové zbožnosti.

h) Jako jistý mezník v tomto čtyřicetiletí je možné zajisté jmenovat období 1965-70, v němž došlo k náboženskému oživení (v katolické církvi v důsledku II. vatikánského koncilu), k oslabení státní a stranické kontroly, dále jak k intelektuálním tak i duchovním výkonům křesťanů. V tomto období došlo k oživení lidové zbožnosti (obnovování poutních míst, nové předměty související s liturgickou reformou apod.).

ch) Období 1970-1989, běžně nazývané normalizací, přineslo obecně pozitivní rovněž i negativní posun ve sledované oblasti, na jedné straně sice znamenalo

²⁷ Srov. BRUCKNER, W. *Frömiikeitforschung im Schnittpunkt der Disziplinen Ethnologica Bavarica*, Würzburg-München, 1986, s. 18.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 20.

konec určitých aktivit a nadějí „pražského jara“ i v náboženské oblasti, na druhé straně znamenalo (zvláště od počátku 80. let) postupné osvobozování náboženských aktivit a akcí od státního a stranického poručnickování. Přelomovou akcí tohoto období je z hlediska katolické zbožnosti pouť, která se konala na Velehradě v roce 1985.

1.2.5 Spolky a jejich význam pro lidovou zbožnost a jejich likvidace v padesátých letech

Nemůže být pochyb o tom, že náboženské spolky, sdružení a organizace patří do oblasti „lidové zbožnosti“. V devatenáctém století a první polovině století dvacátého vzniklo na území křesťanských církví mnoho institucí, organizací, dále také rozličných spolků, které měly (v římskokatolické církvi pod vedením duchovních) vytvořit podmínky a proorganizovat činnost laiků ve světě a v církvi. Takto zřízených institucí byla celá řada a jejich úkoly byly ve sféře jednotlivé náboženské obce (farnosti), ve sféře charitativní, vzdělávací a občanské, rovněž také politické.²⁹ Katolické spolky a sdružení byly jedním z hlavních nositelů lidové zbožnosti, a to nejen ty, které měly organizování zbožnostních projevů (např. poutě) ve svém programu, ale i mnohé jiné. Např. vzdělávací spolky měly ve své náplni projevy, které můžeme považovat za výraz lidové zbožnosti. Jako příklad za všechny lze uvést společnost s názvem Katolická vzdělávací Jednota – pod ochranou sv. Josefa, pro okres tišnovský v Tišnově s českou jednacím řečí, také s heslem, které po válce muselo znít pro okolní společnost poněkud zastarale: „Náboženství, vlastenectví, pracovitost a jará mysl.“ *“Účelem Jednoty bylo všestranné pěstování výchovy ve směru náboženském a vědeckém, aby povznesla duševní schopnosti svých členů – mužů i žen a tak vychovával dobré a spravedlivé občany, prodchnuté praktickým katolicismem, k blahu národa a vlasti, dále prohlubování společenského vzdělání, zvláště po stránce mravní a pěstovat charitu k nuzným a nemocným“.* Prostředky k dosažení cíle byly následující:

²⁹ MOUŘINOVSKÝ, J. M. M., *Stanovy kathol. vzdělávací jednoty pod ochranou sv. Josefa pro okres tišovský*, 1928, s. 6.

„Výchovné a vzdělávací přednášky ve schůzích členských a veřejných. Četba bezvadných knih, novin a spisů, jakož i zakládání knihoven a čítáren, půjčování knih za mírný poplatek i nečlenům. Veřejné projevy, žádosti, resoluce nepolitické. Divadlo, předvádění her filmových, zpěv, hudba a ušlechtilá zábava vůbec, např. výlety, promítání světelných obrazů, loutková divadla apod. Účast na náboženských průvodech. Pomoc nuzným a nezaměstnaným. Zařizování úsporných kroužků a různých odborů. Mimořádné sbírky pro chudé, nemocné, také na pohřební vydání různých členů, dary, odkazy výtěžky spolkových podniků, neb jiným zákonitým způsobem.“³⁰

Katolické spolky a sdružení měly většinou pevná a stabilní pravidla, která odpovídala platným kánonům církevního práva. Tato skutečnost sice umožnila vytvářet stabilní instituce, které mohly fungovat bez přerušení celá desetiletí, na druhé straně však jejich pravidla na konci čtyřicátých a na počátku padesátých let umožnila snadnou kontrolu a prostupnost komunistickým orgánům a jejich akčním výborům, zřizovaným v jednotlivých organizacích a sdruženích za účelem kontroly a postupné likvidace veškeré činnosti.³¹

³²K oblasti tzv. lidové zbožnosti patří nepochybně též historie umnosti křesťanských spolků s nejrůznější náplní činnosti: patří totiž k nositelům lidové zbožnosti. Po druhé světové válce se katolické církvi (především kněžím) podařilo mnohé tyto instituce obnovit. Komunistické úřady na počátku padesátých let rozložily a zlikvidovaly většinu veřejných katolických spolků a sdružení bez ohledu na jejich zaměření. Metody infiltrace, zakládání akčních výborů, pronikání do vedoucích orgánů společně s celostátně organizovaným tažením proti nenárodně smýšlejícím kněžím, kteří byli v katolickém prostředí i vůdčími osobnostmi spolků, to vše způsobilo, že tyto katolické organizace, které tvořily celá desetiletí jakousi vnitřní náboženskou síť („občanskou společnost“ katolické církve), byly v podstatě zlikvidovány (jejich zánik byl proklamativně vyvažován

³⁰ Srov. MOUŘINOVSKÝ, J. M. M., *Stanovy kathol. vzdělávací jednoty pod ochranou sv. Josefa pro okres tísovský*, 1928, s. 7.

³¹ Srov. tamtéž.

³² Srov. HANUŠ, J. Lidová zbožnost jako předmět výzkumu. In. *Časopis Matice moravské* 119/2000, s.91.

podporou režimem zcela kontrolované Charity), nebo živořily na pokraji holé existence.

Ty, které přece přežily všechny metody nátlaku k rozpuštění, byly neustále šikanovány povolováním, respektive nepovolováním akcí, redukcí tiskové činnosti, zakazováním různých akcí pro jejich údajně „nenáboženský“ charakter. Je ovšem nemožné zastírat, že mnoho funkcionářů jednotlivých spolků se samo účastnilo sebelikvidace, někteří kněží i věřící byli zase natolik ovlivněni komunistickou, především sociální a nacionální propagandou, že neměli zájem v práci jednotlivých spolků a sdružení pokračovat. K tomu přistupuje také skutečnost, že tato církevní činnost, jakkoli důležitá, se může opravdu rozvíjet pouze ve svobodných společenských podmínkách – v padesátých letech šlo u nás spíše o základní přežití církve, přestalo jít o slavení v „klidných časech“, které dopřávají prostor rozmanité angažovanosti, začalo jít o samu podstatu víry. Spolky a sdružení měly proti tomuto komunistickému tlaku v podstatě jedinou obranu, k níž se však odhodlaly jen některé. Mohly totiž odvážně převádět svou činnost do jiných oblastí a přeměnit se na jiný typ organizace s jiným zaměřením. To se podařilo jen několika z nich.³³

1.3 Projevy mariánské lidové zbožnosti

1.3.1 Poutě a putování

Mezi nejznámější a nejrozšířenější projevy lidové zbožnosti patří poutě a s nimi často spojená procesí a také průvody.

Na téma poutnictví lze také pohlížet jako na určitý prvek lidové religiozity. Poutě se stává výrazovým prostředkem individuální zbožnosti, která je založena na oddanosti a náboženské tradici. V tomto projevu se ukazuje setkání osobitých představ jednotlivých věřících s formami zbožnosti, která kladou důraz především na organizovanost, jednotnost a určitou přehlednost. Individuální přístup jednotlivého účastníka poutě se realizuje v součinnosti s vedením představitelů

³³ Srov. tamtéž, s. 91.

církve v rámci tradičních prvků jako je bohoslužba, proces samotného putování nebo chování v cíli cesty. Formy normativního a žitého náboženství se tak doplňovaly a prolínaly, vytvářely dohromady jeden celek. Právě poutě jsou vhodným příkladem tzv. žitého náboženství, neboť jsou na nich jasně čitelná základní kritéria pro jejich definování. V případě poutí se jedná v první řadě také o uchování paměti, na níž se podílí tradice, folklórní prvky, jazyková rezidua, obyčeje, zvyky a jejich slavení, charakteristické způsoby chování a etiky.³⁴

Pod pojmem pouť rozumíme putování se zbožným úmyslem na památné posvátné místo jako ke zvláštnímu zdroji minulosti. Od takových poutí musíme odlišit běžnou církevní slavnost, konanou téměř při každém kostele či kapli na památku patrocina nebo posvěcení kostela (posvícení). V tomto smyslu by byla poutním místem každá obec, v níž se slaví výročí posvěcení nebo památka svěťce, jemuž je svatyně zasvěcena. Rovněž je zcela zásadní rozlišovat duchovní pouti od poutí zábavných s kolotočovými a jinými atrakcemi, které se ovšem v některých případech konají jako součást poutí církevních. Jako kritérium pro označení poutního místa či konání pouti by zde mohlo posloužit posouzení skutečnosti, zda určité místo v dané farnosti je navštěvováno větším počtem věřících z jiných farností.³⁵

Zastavíme-li se u fenoménu poutí v rámci katolické církve, pak je třeba uvést nejprve několik slov k celkové charakteristice a vývoji putování. Poutě znají všechna velká světová náboženství a také židovství, které je kořenem, z něhož křesťanství vyrůstá. Třebaže je řada posvátných míst, spojených s putováním nebo obětními oltáři, např. u praotce Abraháma, Jáкова a dalších, pro židy se stal hlavním poutním místem jeruzalémský chrám. Jenom zde mohl být každý příchozí žid v těsné blízkosti Boží. S Ježíšem Kristem a jeho učedníky však padla výlučnost jeruzalémského chrámu a posvátnost byla přenesena na celou zemi. Každé místo, každý kostel, kde je sloužena mše svatá, a tedy zpřítomňováno Kristovo Tělo a Krev, se stává v tomto smyslu posvátným. S šířením křesťanství

³⁴ Srov. HORYNA, B. „Žité a normativní náboženství. Základní otázky.“ In.: Bělka, L.-Kováč, M.: *Normativní a žité náboženství*, Brno: FF MU 1999, s. 147.

³⁵ Srov. HORYNA, B. „Žité a normativní náboženství. Základní otázky.“ In.: Bělka, L.-Kováč, M.: *Normativní a žité náboženství*, Brno: FF MU 1999, s. 153.

se navíc vžila představa, že některá místa jsou zvláště vyznamenána Božím zásahem, ať již životem světce nebo podivuhodným nadpřirozeným znamením.³⁶ Taková místa vznikala a vznikají kdekoli na světě. Pro vývoj křesťanských poutí měla zásadní význam úcta k místům spjatým s pozemským životem Ježíše Krista (Betlém, Nazaret, Jeruzalém – Golgota, Boží hrob aj.), Panny Marie (Efez), apoštolů, mučedníků, poustevníků a ostatních světců. Zvláštním jevem je také úcta k jejich obrazům a relikviím. Podle katolické tradice může být věřící v modlitbě snadněji spojen s uctívanou osobou skrze její obraz či relikvii. V prvních stoletích byly takovými poutními místy v západní části římské říše hroby svatých apoštolů Petra a Pavla v Římě. Ve středověku bylo velmi hojně navštěvované Santiago de Compostela s hrobem sv. Jakuba, Bari s ostatky sv. Mikuláše, Tours s hrobem sv. Martina a mnoho dalších míst s relikviemi světců. Jsou známa i místa zjevení andělů jako Mont-St-Michel, Monte Gargano a další. V pozdním středověku začíná rozvoj úcty k milostným obrazům a sochám, která postupně převládne a zatlačí starší formy - úctu k relikviím a zázračným Hostiím. Od 19. století vystupují pak do popředí místa zjevení Panny Marie jako La Saletta, Lourdy, Fatima. V oblasti Českobudějovicka a Novohradska vznikala poutní místa buď tam, kde se věřilo, že se tu zjevila Panna Maria (Sv. Kámen), nebo, a to mnohem častěji, v místech uzdravení po použití vody (několik míst s názvem Dobrá Voda), také při vyslyšení modliteb u milostných soch a obrazů (např. České Budějovice, Doudleby).

Přestože katolické pouti měly své kritiky, jejichž hlas nejsilněji zazněl v období reformace a osvícenství a vedl nakonec u protestantů k úplnému odmítnutí poutí, jejich tradice trvá až do dnešních dnů. Katolická církev poutě schvaluje a doporučuje. Jednotlivým poutním místům byly papežskou stolicí udělovány privilegované odpustkové listiny, sami biskupové a kněží se řadili přímo do čela posvátných průvodů. V našich zemích došlo k nebyvalému rozvoji poutnictví zvláště v 17. a 18. století. V katolickém pojetí jsou užitečné, nikoliv však nezbytné ke spáse. Je zřejmé, že putování odpovídá lidské přirozenosti

³⁶ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 19 - 20 .

a touze přiblížit se Bohu. Zjednodušeně bychom poutní místa mohli přirovnat k místům lázeňským: Bůh sice poskytuje všude člověku možnost výživy, ale přece jen jsou na zemi i léčivé prameny, kde jsou mnozí nemocní uzdraveni. Tak také milosti duchovní mohou být na některých místech udělovány ve zvýšené míře.³⁷

Pouť, jak ji chápeme z hlediska etnografického, je vždy spojena s podniknutím cesty na posvátné místo, s překonáním vzdálenosti. Poutí tedy není účast ve farním kostele, ačkoliv je zde (jako v každém jiném posvěceném chrámu) přítomen ve svaté Hostii Pán Ježíš, a jde tedy o posvátné místo. Pouť není totéž, co výlet nebo turistika, byť s ušlechtilým cílem. Proto také k pouti nerozlučně patří půst, pokání a svatá zpověď. Vrcholem bylo přijetí Nejsvětější Svátosti (svaté přijímání) na poutním místě. Součástí pokání nezřídka byly i útrapy, také odříkání spojené s dlouhou cestou. O tom, že toto vzdálené putování bylo zároveň obětí, svědčí např. již to, že zemědělci, pro něž byla úroda či neúroda zásadní otázkou přežití, dokázali opustit svá pole i na čtrnáct dní a podniknout tuto ne vždy bezpečnou cestu. Kněz šel někdy rovněž s procesím a při poutích na daleká místa poutníky vyprovázel jen na kraj obce ke kapli nebo kříži, aby se pak dále mohl věnovat místní duchovní správě. Dnes se tento způsob udržel jen vzácně, velký vliv na změnu způsobu putování má rozvoj dopravy.³⁸

Nyní se dostávám k dalším prvkům lidové zbožnosti, a to jsou procesí a průvody.

Ve Slovníku spisovného jazyka českého čteme u hesla *průvod* toto: „*uspořádaný zástup lidí jdoucích za nějakým společným cílem nebo doprovázející někoho, např. májový, manifestační,*“ atd.

Funkce průvodů v jakémkoli společenském prostředí jsou mnohostranné, můžeme je dělit do dvou skupin. Každý průvod plní

- 1) funkce specifické, spjaté vždy s určitou situací a příležitostí (s určitým obyčejem či slavností), jejíž je součástí

³⁷ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 20.

³⁸ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 22.

- 2) funkce obecné, vlastní průvodu jako takovému, ať již jde o jakýkoli druh průvodu při dané příležitosti.

Průvody jsou součástí tradičních obyčejů, vyjadřují identitu primární. Účastní se jich spontánně členové rodiny, příbuzenstva, obce, dané generace. Vyjadřují sounáležitost, identifikují se samozřejmě a vlastně neuvědoměle. Byla jim dána rodinná, lokální, generační i náboženská identita.³⁹

Od pozdního středověku se putovalo v uzavřených procesích, v nichž byl nesen kříž a korouhve. *„Účastnily se ho bíle oděné družičky, bratrstva, spolky a někdy i muzikanti. Vycházelo se od farního kostela či návesní kaple, kam se přišli pomodlit i ti členové rodiny, kteří zůstali doma. Na pouť se vydávaly také některé matky s nemocnými dětmi ve víře v jejich uzdravení. Na začátku pouti se poutníci pomodlili vkleče Otčenáš a pokropili se svčenu vodou. Procesí vedli starší bratři, zkušené muži předříkávali modlitby a předzpěvovali. V čele procesí nesl některý mladý muž vysoký kříž, na němž býval zavěšen věnec. Někde visel na kříži i fábor, „obětovaný“ některou z dívek. Za křížem vycházeli poutníci nesoucí korouhve s obrazy Panny Marie a světců, následovala mládež, pak muži, ve středu šly zpravidla družičky nesoucí sošku Panny Marie na nosítkách, pak kráčel kněz (pokud šel celou cestu) a na konci šly ženy, které někdy nesly sošky patronky matek, sv. Anny (matka Panny Marie). Typickými znaky procesí byla společná modlitba a zpěv. Z modliteb převažoval především Růženec, který byl též atributem poutníků. Drželi jej v ruce nebo jej měli zavěšený na krku či šatech. Společně se modlili Otčenáš, žalmy a od 16. století také Zdrávas Maria. V repertoáru dominovaly mariánské písně a zpívány byly i specifické příběhy zaměřené k dějinám milostného obrazu nebo zázrakům.“*⁴⁰ Samozřejmostí byla modlitba na kolenou při zastávkách na cestě u kaplí, Božích muk a křížů. Pokud se poutníci setkali s jiným procesím, vítali se zvláštním rituálem korouhvemi nebo „trůny“ (nosítka s mariánskou soškou). Procesní nosítka se zachovala např.

³⁹ LINHART, J. a kolektiv, *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2002, s. 304.

⁴⁰ ČERNÝ, J. *Poutní místa Českokbudějovicka a Novohradsko*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 2.

v Trhových Svinech, procesní oblékané sochy jsou známy např. z Dobré Vody blízko Nových Hradů, z Trhových Svinů nebo z Dubného u Českých Budějovic.

Některé prvky poutních procesí se vyskytovaly i v liturgických procesích během roku (křížové dny, Velký Pátek, Boží Tělo atd.) Na poutních místech poutníci adorovali Nejsvětější Svátosti a modlili se u milostných soch nebo obrazů, jichž se dotýkali svými růženci, obrázky a soškami, které si pak odnášeli domů. Mnohé z těchto předmětů se pak dostaly do domovského farního kostela nebo do návesní kaple. V tomtéž seskupení a řazení se poutníci vraceli domů.

Na procesí již v obci čekaly děti, kterým poutníci přinášeli obrázky, prstýnky, bonbóny apod. Pouť do vzdálených míst bývala hluboce prožitá, dlouho se o ní mluvilo a byla zážitkem a duchovním povzbuzením mnohdy na celý život. Nábožná putování byla tedy jakýmsi lidovými exerciciemi. Za účelem umožnění pravidelného putování byly zřizovány i poutní a procesní nadace.

1.3.2 Úkony pravé mariánské úcty

Podle svatého Ludvíka Marii Grigniona existuje více niterných úkonů pravé mariánské úcty. Ty hlavní ve zkratce jsou:

- 1) uctívat ji jako důstojnou Matku Boží kultem hyperdulie, to znamená cenit si Jí a uctívat Ji jako vrcholné dílo milosti a jako první po Ježíši Kristu, pravém Bohu a pravém člověku
- 2) rozjímat o Jejích ctnostech, výsadách a skutečích
- 3) s obdivem pozorovat Její velikost
- 4) zahrnovat Ji úkony lásky, chvály a vděčnosti
- 5) vzývat Ji ze srdce
- 6) obětovat se Jí a spojovat se s Ní
- 7) všechno konat s úmyslem, abychom se Jí líbili
- 8) všechny své skutky začínat, provádět a končit skrze Marii, v Marii, s Marií a pro Marii, abychom všechno konali skrze Krista, v Kristu, s Kristem a pro Krista, svůj poslední cíl.

Pravá mariánská úcta má také více vnějších úkonů, z nichž hlavní jsou tyto:

- 1) zapisovat se do Jejích bratrstev a spolků
- 2) vstupovat do řeholních řádů, založených k Její cti
- 3) rozhlašovat Její chválu
- 4) dávat almužny k Její cti, postit se a umrtvovat ducha i tělo
- 5) nosit na sobě Její odznaky, jako je růženec, škapulíř nebo řetízek
- 6) modlit se pozorně, zbožně a skromně buď patnácti desátkový svatý růženec ke cti patnácti hlavních tajemství Kristových nebo pěti desátkový růženec, který je třetinou velkého růžence. V růženci uctíváme pět radostných tajemství, totiž Zvěstování, Navštívení, Ježíšovo narození, Očišťování Panny Marie⁴¹ Následují tajemství bolestného růžence.⁴² Na závěr sv. Ludvík uvádí ještě tajemství

⁴¹ Sv. Ludvík nazývá čtvrté radostné tajemství podle jin.é události spojené s obětováním Ježíše v chrámě, totiž podle rituálního očišťování Jeho Matky Panny Marie čtyřicátý den po Kristově narození) a Nalezení Ježíše v chrámě.

⁴² Pět bolestných tajemství, totiž Ježíšovu smrtelnou agonii v Olivové zahradě, Bičování, Korunování trním, Nesení kříže a Ukřižování.

slavného růžence.⁴³ Také je možné se modlit růženec o šesti nebo sedmi desátcích k uctění let, které podle zbožného podání prožila Panna Maria na zemi, nebo Korunku Panny Marie, při níž se modlíme třikrát Otče náš a dvanáctkrát Zdrávas ke cti Její koruny hvězd neboli výsad. Mezi dalšími modlitbami lze uvést Hodinky Panny Marie, které jsou v Církvi všeobecně přijaty a recitovány, nebo Žaltář Panny Marie, který k Její cti sestavil svatý Bonaventura, a který působí zbožně, že se jej člověk nemůže modlit bez dojetí. Lze se také modlit čtrnáctkrát Otčenáš a Zdrávas ke cti čtrnácti radostí Panny Marie nebo nějaké jiné modlitby, hymny a církevní zpěvy (např. Zdrávas královno, Slavná Spasitele Matko, Zdráva buď, Královno nebe, Vesel se, nebes Královno), podle různých liturgických období (doba adventní, vánoční, postní, velikonoční a během roku – mezidobí), Zdrávas, Hvězdo mořská, Ó slavná Paní, Velebí má duše Pána nebo některé jiné zbožné modlitby, kterých existují celé knihy

7) zpívat nebo nechat zpívat duchovní písně k Její cti

8) mnohokrát před Ní pokleknout nebo se Jí poklonit a přitom, například každé ráno, šedesátkrát nebo stokrát říkat: Zdrávas Maria, Panno věrná, abychom jejím prostřednictvím od Boha získali věrnost Božím milostem a večer se modlit Zdrávas Maria, Matko milosrdenství, abychom si Jejím prostřednictvím vyprosili od Boha odpuštění hříchů, kterých jsme se ten den dopustili

9) starat se o Její bratrstva, zdobit Její oltáře a korunovat a zkrášlovat Její sochy, obrazy

10) nosit a dát nosit Její sochy a obrazy v procesích nebo je nosit na sobě jako mocnou zbraň proti zlému duchu

11) dát zhotovovat Její sochy a obrazy nebo Její jméno a umisťovat je v kostelech, v domech nebo branách a vchodech do měst, kostelů a domů

12) Zasnout se Jí zvláštním a slavným způsobem.

Existuje mnoho jiných způsobů pravé úcty k přesvaté Panně, které Duch svatý vnukl svatým duším a velmi slouží k posvěcení. Důležitým předpokladem pro to, aby se zbožné úkony konaly náležitě, je konání:

⁴³ Pět tajemství slavných, totiž Kristovo Zmrtvýchvstání, Nanebevstoupení, Seslání Ducha svatého neboli Letnice, Nanebevzetí Panny Marie s tělem i duší a Její Korunování od tří Osob Nejsvětější Trojice.

- s dobrým a upřímným úmyslem, abychom se líbili jedině Bohu, spojili se s Kristem jako se svým posledním cílem a dali bližnímu dobrý příklad
- pozorně, bez rozptýlenosti
- zbožně, bez spěchu a nedbalosti
- skromně, s uctivým a povzbuzujícím držením těla.

Podstata této mariánské úcty spočívá v niternosti, kterou se má utvářet, proto tato mariánská úcta nebude všemi lidmi chápána stejně. Někteří lidé se zastaví u vnějškovosti a dále nepostoupí, těch bude nejvíce. Jen menší počet jich pronikne do jejího nitra, ale vystoupí tam pouze na první stupeň. Na druhý a třetí stupeň vystoupit nebo tam zůstat trvale může jen ten, komu to odhalí sám Duch Ježíše Krista. On sám tam povede věrnou duši, aby dělala pokroky od jedné ctnosti ke druhé ctnosti, od milosti k milosti, od světla ke světlu, aby tak dosáhla přetvoření sebe v Ježíši Kristu a plnosti jeho věku na zemi a Jeho slávy v nebi.

1.3.3 Vyslyšení proseb a zázraky

Poutní místo je obvykle spojováno s nějakými zvláštními jevy, které nelze vysvětlit jako přirozené události. Velmi často jde o uzdravení těžce nemocných, kde již selhaly běžné léčebné metody. K takovým uzdravením došlo po vypití vody nebo umývání touto vodou (např. v Dobré Vodě u Nových Hradů). Také na poutních místech, kde voda nebyla původním podnětem ke vzniku zvláštního kultu, se setkáme s tradicí uzdravení a vyslyšení proseb při modlitbě k Panně Marii, uctívané v konkrétních obrazech (např. v Českých Budějovicích – obraz Panny Marie Budějovické atd.) Na větších poutních místech se vedly tzv. Knihy zázraků, do nichž se tato svědectví o zvláštním vyslyšení proseb zapisovala. Zázračné vyslyšení je to, co ještě není vlastním zázrakem, ale je nápadné až výjimečné. Za takové zázračné vyslyšení může být např. považováno prostřednictvím v nemoci, kterou je někdy možno pomocí léků vyléčit, ale většinou

končívá smrtí. Tato vyslyšení nejsou zázrakem a věřící jim nemusejí bezpodmínečně věřit.⁴⁴

Za zázrak jsou považovány mimořádné jevy, které odporují běžným přírodním zákonům (náhlá a jinak zcela nepravděpodobná pomoc, apod.) Pochází jediné od samotného Boha. Zázrak musí potvrdit církevní autorita. Zázrak v širším slova smyslu, který nepřesahuje všechny stvořené síly, může být vykonán i andělem, eventuálně i zlým duchem, a může být posouzen jenom podle účelu nebo okolností.

1.3.4 *Votivní dary*

Pod pojmem votivní dary rozumíme různé předměty, které věřící darovali z vděčnosti Bohu, Panně Marii nebo světcům jako zásvětné dary. Počátky těchto úkonů jsou známy již z předkřesťanských náboženství, u raných kultů přírodních, také kulturních národů. Tento výraz úcty k Bohu přejali římskokatolíci i východní křesťané, zatímco reformace tuto pravdu odmítla jako projev modlářství.⁴⁵

Velké množství sakrálních staveb je vlastně votivními dary stejně jako mnoho významných uměleckých děl. Většinou však votivními dary rozumíme drobnější movité předměty, které věřící přinášeli jako výraz díky. Patří sem např. šaty, klenoty, mince, křížky, srdíčka, voskové, dřevěné nebo kovové figurky nemocných nebo uzdravených částí těla, obrázky Panny Marie a světců, svaté obrázky apod. Některé votivní dary byly zcela osobním soukromým vyjádřením hlubokého vztahu, kdy byly Panně Marii např. věnovány svatební šaty apod. Milostná zobrazení Panny Marie měla většinou stříbrné zlacené korunky, označující výjimečnost obrazu na rozdíl od ostatních zobrazení. Velmi často jsou do okolí milostných předmětů připevňovány votivní tabulky, které mají buď jednoduchý nápis nebo podrobně popisují určitou zvláštní událost, nehodu, nebezpečí a záchranu spojenou s vyslyšením nebo vznesením modlitby. Votivní

⁴⁴ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 24

⁴⁵ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 26

dary jsou v podstatě viditelným, hmotným znamením neviditelné duchovní zkušenosti.⁴⁶

1.3.5 Kult milostných obrazů a soch

Katolická církev uchovává tradici náboženského umění a obrazů přes různé vlny obrozenectví, zejména vlivem husitství, reformace, osvícenství, modernismu. Protože Božská osoba - Kristus svým narozením z Panny Marie přijala lidskou přirozenost, je dovoleno jej zobrazovat. Je zřejmé, že tím spíše toto platí o světcích, kteří měli pouze lidskou přirozenost a s Kristem byli spojeni. Obrazy Ježíše Krista, Panny Marie a světců jsou tak odrazem neměnného prototypu. Skrze ně může být zobrazená osoba uctívána. Obrazy mají navíc didaktický význam a jsou pomocníkem v soustředění k modlitbě.⁴⁷

Intenzita úcty k obrazům se stala na dlouhou dobu tématem východní teologie, jako například u Jana z Damašku. Dlouhotrvající násilné střety mezi zastánci uctívání obrazů (ikonoduly) a jejich odpůrci (ikonoklasty), a to v mocensko-politickém rozměru věci, zapříčinilo svolání 7. ekumenického koncilu roku 787 do Niceje. Uctívání obrazů na něm bylo obnoveno a došlo k terminologickému vyjasnění sporů. Koncil odlišil klanění (latreia), které se smí prokazovat pouze Bohu, od úcty (proskynésis), která se smí vzdávat i tvorům.⁴⁸

Silný rozkvět kultu milostných obrazů v českých zemích nastal zejména v době rekatolizace po bitvě na Bílé hoře. Jako milostné jsou pak označovány ty obrazy nebo sochy Ježíše Krista, Panny Marie a světců, skrze něž Bůh mnohokrát udělil rozličné milosti věřícím, kteří se u nich s důvěrou modlili. Důležitý je přitom doklad o úctě, vystavený diecézním biskupem. Vrcholem pocty milostnému obrazu Panny Marie je jeho korunovace, která má teologickou symboliku. Panna Maria totiž nese mimo jiné titul „Královna všech svatých“ nebo

⁴⁶ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*. Veduta. České Budějovice 2004, s. 27.

⁴⁷ Srov. ČERNÝ, J. tamtéž, s. 37.

⁴⁸ Srov. ČERNÝ, J. tamtéž, s. 38.

„Královna míru“. Věřící mají obvykle i starobylé sochy a obrazy, zvláště ty, které přečkaly různé válečné a živelné pohromy.

Nejvíce zobrazovaným domácím typem Madony je ve zkoumané oblasti **Madona Budějovická**. Předlohou je gotický deskový obraz stojící Madony bez Ježíška z doby před r. 1410. Její původní místo je v retabulu hlavního oltáře klášterního kostela Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích. Panna Maria Budějovická byla hojně zobrazována v malířském i sochařském provedení, dále ji nalezneme i mimo jihočeský kraj (Brno, Znojmo, atd.).

Takřka klasickým typem milostného obrazu je obraz **Panny Marie Pomocnice**, neboli Pasovské. Předlohou pro velké množství kopií byl obraz sedící Panny Marie s Ježíškem na klíně, malovaný někdy po r. 1537 Lucasem Cranachem starším podle nizozemské předlohy. Pasovská Panna Maria byla vzývána zvláště r. 1633 v době obležení města Švédy a r. 1683 jako záštita před tureckými nájezdy do střední Evropy. U ohrožené Vídně kněz s obrazem volal „Maria hilf!“ (Maria pomoz!) do boje v bitvě u Kahlenbergu. Na poděkování Panně Marii vítězství pak byl ve Vídni postaven kostel Panny Marie Pomocné (Pasovské). V oblasti Českobudějovicka se těchto obrazů zachovalo poměrně málo. Speciálně orientované poutní místo k Panně Marii Pomocné je např. ve Skočicích, které se nachází na Strakonicku.⁴⁹

Jiným oblíbeným typem je **Panna Maria Růžencová**, rovněž zobrazovaná převážně v malířském provedení. Jde vlastně o výjev „Vidění sv. Dominika“. Jakkoliv je modlitba sv. Růžence starší (jistý druh kuličkových růženců byl nalezen již v hrobech raně středověkých světců), za autora je dnes považován svatý Dominik, který tuto pobožnost (skládající se z jednotlivých modliteb) uspořádal roku 1208 do kanonické podoby. Na paměť vítězství nad Turky blízko Lepanta papež Řehoř XIII. založil r. 1573 růžencovou slavnost pro bratrstva svatého růžence a papež Klement XI. ji r. 1716 rozšířil na celou katolickou církev jako poděkování za další vítězství nad Turky r. 1715 u Temešváru. V 19. století

⁴⁹ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradská*, Veduta. České Budějovice 2004, s. 39-40.

podporoval šíření modlitby Růžence zvláště papež Lev XIII. V českém prostředí pochází převážná většina obrazů s tímto námětem z 19. a začátku 20. století.

Starým ikonografickým typem je také **Panna Maria Sněžná**. Jejím vzorem je obraz typu Hodegetrie zvaný Salus populi romani v římském kostele S. Maria Maggiore. Deskový obraz z třetí čtvrtiny 13. století má výrazné byzantské rysy a dle tradice jej namaloval sv. Lukáš. Od doby pozdního středověku se kopie tohoto obrazu šířily po celém katolickém světě. Původní gotický obraz, věnovaný kolem roku 1655 kněžnou Annou Marií Eggenbergovou poutnímu kostelu ve Svatém Kameni, je dnes nezvěstný. Zřejmě byl zničen v padesátých letech 20. století.⁵⁰ Tomuto poutnímu místu se budu opět věnovat později.

Rovněž typ Panny Marie Karmelské má svoji byzantskou předlohu. Je jí obraz z neapolského kostela S. Maria del Carmine. Tento typ můžeme spatřit např. na barokních nástěnných malbách Škapulířové kaple v Borovanech. Panna Maria se škapulířem zachraňující duše v očistci byla zobrazena i na jednom obrazu kostela v Hosíně.

Z dalších mariánských typů se vyskytují Panna Maria Hradčanská, Maria Trost, Panna Maria Osamocená, Strakonická, Ustavičné Pomoci, Staroboleslavské paládium, Panna Maria Záblatská a další.⁵¹

Množství různých přívlastků Panny Marie ukazuje na její výjimečné postavení v lidové religiozitě. Panna Maria byla a je blízká věřícím především svým postojem matky, která své dítě provází až na smrt. I odtud zřejmě pochází množství kostelů a kapliček zasvěcených Panně Marii.

Mariánská poselství jsou určena všem lidem celého světa a ani v nejmenším se nepozastavují nad dnešními rozdíly v jejich myšlení a vnitřním přesvědčení o základním poslání člověka a o smyslu jeho existence. Jsou tedy určena nejen křesťanům či v širším slova smyslu lidem věřícím, ale především

⁵⁰ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, Veduta. České Budějovice 2004, s. 42.

⁵¹ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, Veduta. České Budějovice 2004, s. 43.

ateistům a nábožensky indiferentním lidem⁵². Dá se tedy bez nadsázky říci, že Maria je Matkou všech.

Čím je Maria dnešnímu katolíkov? Úcta ke Svaté Panně má v katolické církvi svou nepřetržitou tradici od dob samých počátků křesťanství. Maria, dívka Páně, však prožila svůj pozemský život tak skromně, pokorně a nenápadně, že po celá dlouhá staletí, po celých osmnáct set let, jsme o ní věděli pouze, že je Boží rodičkou, jež pomohla napravit tragický hřích prvních lidí, a tak vyplnila Boží proroctví.

Tím bylo její základní poslání v našich očích dovršeno, a proto byla v minulosti uctívána především jako Matka Spasitelova, Bohem nadto pro svoje zásluhy obdařená nadpřirozenou ochranou a uzdravující mocí. Pod její záštitu se utíkali jednotlivci, ale i celá města a národy.

Marii byly zasvěcovány oltáře i celé kostely – v českých zemích by se jich napočítalo na čtyři sta. Vznikala nadšeně navštěvovaná mariánská poutní místa, např. u nás přes čtyřicet, svatý Dominik zavedl modlitbu svatého růžence, byla napsána rozsáhlá mariánská literatura, byly slaveny mariánské svátky, pobožnosti, byla zakládána nesčetná bratrstva, družiny a společnosti. To vše je zmíněno v předchozích kapitolách.

Dá se říci, že všechna aktivita v minulosti vycházela výhradně od věřících, Maria sama nepřicházela za lidmi, to lidé přicházeli za ní, uctívali ji, prosili, děkovali.

⁵² Srov. PRESS, F. *Maria...* Brno, Mariánské nakladatelství, 1991, s. 9.

1.4 Mariánská poutní místa

1.4.1 Mariina země

Místo matky Ježíše Krista v systému křesťanské víry se konstituovalo přijetím titulu Theotokos na třetím ekumenickém koncilu v Efezu roku 431. Toto označení bylo v křesťanské bohoslužebné tradici používáno dávno před jeho stvrzením koncilem.⁵³

Jak vyplývá z výše uvedeného, Panně Marii se dostává velké obliby, ba můžeme zde již hovořit o kultu. V naší zemi měla mariánská úcta velkou tradici již ve středověku. Velkým mariánským ctitelem byl pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, s nímž byl v období baroka spojován vznik několika zázračných obrazů a soch, zejména drobná soška Panny Marie (poutní místo Svatá Hora poblíž Příbrami), dále krucifix na hoře Tábor v Lomnici a některé gotické plastiky v Kladsku.⁵⁴

V 17. a 18. století jsou barokní poutě na místa zasvěcená Panně Marii jedním z hlavních projevů barokní zbožnosti. Vedle zázračných soch a obrazů, které tvořily spojnicí se slavnou dobou katolického náboženství v Čechách, se k nám přičiněním církevních řádů a duchovních dostávají z celé Evropy uctívané sochy a obrazy.

Česká a moravská krajina se tak stává „zahradou Mariinou“, protkanou sítí kostelů, kaplí, kapliček i pečlivě chráněných studánek a stromů s milostnými obrázky. Tyto památky barokní zbožnosti jsou citlivě sladěny s okolní přírodou, často jsou situovány tak, aby v krajinné sféře připomínaly určité místo (např. Kalvárie). Přístupové cesty k významnějším poutním místům jsou lemovány otevřenými kapličkami a stromořadím.

⁵³ ALEŠ, P. „*Theotokos*“, In.: PavlIn.cová, H. (ed.): *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. Praha Mladá fronta 1994, s. 305.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 306.

Nejvíce byla v Čechách navštěvována mariánská poutní místa ve Staré Boleslavi a Svatá Hora u Příbrami, na Moravě pak Tuřany, Svatý Kopeček nebo Hostýn.

1.4.2 Jihozápadní Čechy

O tomto kraji můžeme právem říci, že je „krajem mariánským“. Téměř sto kostelů a kaplí, nepočítáme-li kapličky u cest a polí, je zasvěceno Panně Marii. Pro ilustraci zmíním alespoň ve zkratce několik větších a známějších mariánských poutních míst.

K nejkrásnějším poutním chrámům v jižních Čechách patří Klokoty blízko Tábora. Zdejší kopulový chrám s ambitem vytvořil na počátku 18. století výraznou dominantu nad údolím Lužnice. Na hlavním oltáři je uctíván obraz typu Panny Marie Klasové – Mater gravida (zde nemá klasy na plášti)⁵⁵

Neméně půvabným místem je Lomec u Vodňan. Poutní kostelík nechal postavit hrabě Filip Emanuel Buquoi v letech 1698 - 1704. V kostelíku je uctívána mariánská socha španělského původu, kterou věnovala donátorova rodina.⁵⁶

Panně Marii a Utrpení Kristovu je zasvěceno poutní místo v Římově, dodnes hojně navštěvované poutníky. Středem mariánské úcty je zde loretánská kaple s ambity, postavená jezuitou v polovině 17. století. „Pravost místa“ potvrzuje dochovaná zpráva o tom, že na přání jezuitského koadjutora Jana Gurreho, navštívil P. Alex svatá místa v Jeruzalémě a podle nich vyměřil jednotlivá zastavení křížové cesty v Římově.⁵⁷

Podobně jako Římov byl a stále ještě je hojně vyhledáván poutníky také Kájov s pozdně gotickou mariánskou plastikou na hlavním oltáři. O kájovských poutích existuje zmínka již z 15. století.

Obraz středověkého původu je ctěn v poutním místě Sepekov u Milevska, kde se (stejně jako v Klokotech) nachází kostel obklopený ambity.

⁵⁵ Srov. WILDMANN, F. *Pomněnky z českých krajů*. Praha: 1902, s. 108.

⁵⁶ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 167.

⁵⁷ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, Veduta, České Budějovice, 2004, s. 125.

Mnoho poutních míst na jihu Čech je spojeno se zázračnými prameny, které jim daly své jméno. K nejvýznamnějším patří Dienzenhoferův kostel Panny Marie Bolestné v Dobré Vodě u Českých Budějovic, postavený v letech 1733-1735.

Na Šumavě patří k nejvýznamnějším poutním místům kostel Narození Panny Marie ve Strašíně, u něhož žil na konci 16. století zbožný poustevník Martin Strakonický. Za kostelem je kámen, do něhož podle legendy Panna Maria vložila svůj prst a z takto vzniklého otvoru vytryskl pramen. Původně (před krádeží) byla v kostele na hlavním oltáři pozdně gotická Madona, kterou sem údajně věnoval Půta Švihovský.⁵⁸

Tato poutní místa jsem uvedla jen pro úplnost, nelze je ale v tomto tématu přehlédnout. Předmětem mé práce jsou místa méně známá, o kterých nebylo již tolik publikováno. Z českobudějovické diecéze jsem vybrala poutní místa Bechyně, Kašperské Hory a Svatý Kámen, za plzeňskou diecézi se ve své práci věnuji poutním místům Bor u Tachova, Dobrá Voda u Dražanova, Dobrá Voda blízko Pocinovic, Klatovy a Přeštice.

Výběr poutních míst nebyl náhodný. Společným prvkem, který všechna vybraná poutní místa spojuje, je oblast jihozápadních Čech. Vzhledem k vývoji ve 20. století se předpokládá obnovení poutní tradice s pomocí (především hmotnou, ale i duchovní) německých a rakouských poutníků, zejména mariánských poutních míst jim nejbližších niterně i geograficky. Dvě poutní místa z výše uvedeného výčtu, a to v jižních Čechách Bechyně a Přeštice v jihozápadě Čech, která zasahují svou polohou více do vnitrozemí, byla ve středověku a baroku významným útočištěm velkého množství poutníků. Zajímavé bude jistě zjištění, zda se vývoj obnovení poutní tradice ubíral stejným směrem v příhraniční oblasti jako ve vnitrozemí.

Poutními místy českobudějovické diecéze jsou Kašperské Hory a Svatý Kámen, obě jsou zasvěcena Panně Marii Sněžné. V plzeňské diecézi bych zmínila Boru u Tachova mě velmi zaujala stavba lorety, a to i z architektonického hlediska. Na Chodsku jsou důležitými poutními místy Dobrá Voda u Dražanova

⁵⁸ Srov. POKORNÝ, M. *Poutní tradice Šumavy*, Dr. Radovan Rebstock, Sušice, 2002, s. 49.

a Dobrá Voda u Pocinovic. Bydlím nedaleko a dá se říci, že jsou mi svým způsobem nejbližší. V západních Čechách nelze opomenout Klatovy, jako dodnes značně navštěvované mariánské poutní místo. Několikrát jsem se klatovské pouti zúčastnila. Jen několik kilometrů odtud vzdálený Loučim jsem vybrala pro nevšední historii milostné sošky Panny Marie Loučimské, nyní je umístěna v kostele v Neukirchenu (Nové Kostely). Všechna tato poutní místa jsem osobně navštívila a snažila jsem se získat informace především o současném vývoji přímo od místních duchovních správců nebo od věřících.

1.5 Geografický přehled vybraných mariánských poutních míst

Tato kapitola je věnována geografickému popisu mariánských poutních míst dle výše uvedeného výběru, podrobnosti o jednotlivých místech budou rozvedeny v samostatných kapitolách.

*Barokní doba v jižních Čechách připravuje cestu skutečnému pokatolictví náboženského života v této oblasti, lépe řečeno návratu katolické církve do pozic, které zaujímala v tomto kraji před výbuchem revoluce husitské a proniknutím protestantismu do českých zemí. Druhá polovina 17. století zastihuje už církev katolickou plně v postavení, ovládajícím celý duchovní život českého jihu.*⁵⁹ Podle Kalistova přehledu bouřlivého vývoje na jihu Čech od 14. do 17. století je patrné, že teprve doba baroka nastolila tradici poutí s její barokní okázalostí a všemi atributy religiozity českého jihu a také nezaměnitelnou architekturou zdejších poutních míst. Pro baroko je příznačné, že chrámové stavby vznikaly na poutních místech, která se tu dochovala z minulosti.

⁵⁹ KALISTA, Z. *Století andělů a ďáblů*, Jinočany, 1994, s. 151.

1.5.1 Českobudějovická diecéze

Bechyně, kostel Nanebevzetí Panny Marie (poutní místo s tradicí místního významu) – v současnosti vikariát Tábor, farnost Bechyně.⁶⁰ Město Bechyně se nachází v Táborské pahorkatině na pravém břehu řeky Lužnice, severovýchodně od Týna nad Vltavou.

Na tomto poutním místě je patrné, že baroko proniklo tam, kde milostné obrazy a sochy zůstaly ve starých gotických chrámech. Doplnilo je svou smyslnou nádherou a obklopilo jejich prosté vzezření. Stejně tomu tak je i v Kájově, dále v Písku, Krumlově, Třeboni a jiných místech jihočeské oblasti.⁶¹ Dokladem velkého uctívání bechyňské Matky Boží jsou v 19. století velké pouti selského lidu i z dalekého okolí, jak poznamenává WILDMANN ve své knize *Pomněnky z českých krajů*. *„Největší důvěru mají všichni k bechyňské Panně Marii, k ní se utíkají ve všech svých potřebách, neboť Matka Boží bechyňská jest doposud útočištěm všeho lidu rozsáhlé krajiny bechyňské a doposud táhne k sobě z blízka i z daleka mocné zástupy ctitelů svých. Po celé léto netrhnou se procesí mariánských poutníků do Bechyně, zvláště pak o mariánských svátcích bývá klášter bechyňský přeplněn, kdy otcové františkáni nemohou stačiti ve zpovědnici.“*⁶² Zdejší poutní tradice bohužel nepokračuje v tomto rozměru, v 50. letech byl zrušen v Bechyni františkánský klášter. Dnes se zde slouží mše svaté pouze několikrát ročně.

Kašperské Hory, filiální kostel Panny Marie Sněžné (poutní místo s živou tradicí) - vikariát Sušice, farnost Kašperské Hory. Městečko Kašperské Hory se rozkládá na horním toku řeky Otavy, v Javornické hornatině, na hranici CHKO Šumava, nedaleko Sušice. Sušicko představují menší regiony s poutní tradicí, mezi ně patří i Kašperskohorsko, které si zachovalo dodnes charakter velkého slavného poutního místa v Kašperských Horách. V barokní době je připomínáno

⁶⁰ Srov. KALISTA, Z. *Století andělů a ďáblů*, JIn.očany, 1994, s. 244.

⁶¹ Srov. KALISTA, Z. *Století andělů a ďáblů*, JIn.očany, 1994, s. 244.

⁶² Srov. WILDMANN, F. *Pomněnky z českých krajů*, Praha, 1902, s. 24.

v souvislosti s rozkvětem města ve spojitosti se Zlatou stezkou, velké oblibě se tak těšilo i zdejší poutní místo.⁶³ Pozoruhodné je, že zdejší poutní tradice nebyla nikdy přerušena, a to ani za doby komunistické diktatury.

Svatý Kámen, poutní kostel Panny Marie Sněžné (poutní místo místního významu) – vikariát Český Krumlov, farnost Rychnov nad Malší. Poutní místo se nachází na návrší nad údolím řeky Malše, jihovýchodně od Rychnova nad Malší, do jehož katastru patří, a jižně od Kaplice, nedaleko hraničního přechodu Dolní Dvořiště v podhůří Novohradských Hor. V nadmořské výšce 650 m n. m. najdeme toto významné poutní místo s kostelem P. Marie Sněžné. Je jistě příznačné, že i na tomto místě vyrostla velká barokní chrámová stavba na českém jihu a tím se Svatý Kámen zařadil do poutních míst jihočeského baroka, jak uvádí Kalista ve své knize *Století andělů a d'áblů*. Obec je připomínána od r. 1363, r. 1357 je povýšena na městečko. Až do 17. století bylo obyvatelstvo území jazykově české, později se zcela poněmčilo. V letech 1945 – 46 došlo k odsunu německého obyvatelstva. Další novější pohnuté dějiny souvisí se zřízením pohraničního pásma v době komunistické diktatury. Z trosek byl zchátralý chrám po r. 1989 zachráněn.⁶⁴

1.5.2 Plzeňská diecéze

Bor u Tachova, poutní loretánská kaple Panny Marie (poutní místo s živou tradicí) - vikariát Tachov, farnost Bor. Malé město Bor se nachází v podhůří Českého lesa jihovýchodně od Tachova, západně od Stříbra a severozápadně od Horšovského Týna. Poutníci mohou využít dobrého autobusového i vlakového spojení. Lákavá je jistě nabídka pěší poutě například z Tachova, Plané, Stříbra, Bělé nad Radbuzou, Přimdy, aj. Do Boru vedou značené turistické cesty ze Stráže a Svojšína. (viz turistická mapa Český les). V západních Čechách spolu s loretou ve Starém Hroznatově je posledním zástupcem plně vyvinutého areálu a ambitem.

⁶³ Srov. KALISTA, Z. *Století andělů a d'áblů*, Jinočany, 1994, s. 212.

⁶⁴ Srov. ČERNÝ, Z. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*, Veduta, České Budějovice, 2004, s. 145-46.

Jedná se o názorově typický a kvalitou nadprůměrný projev západočeského baroka, které je dáno raně barokní výstavbou.

Projevem mariánské úcty byl vznik komplexu loret, jejichž původ je v Palestině a v italském Loreto. Sloužily nejen jako církevní objekty, které se někdy změnilo v poutní místa, ale také jako rodinné svatostánky. Pod některými loretami si nechali jejich majitelé vybudovat rodinné hrobky.⁶⁵ Borská loreta je právě jednou z těch, která se stala poutním místem. Podařilo se zde obnovit poutní tradici v 90. letech minulého století včetně procesí s „Černou madonou.“

Dobrá Voda u Draženova, poutní kaple Panny Marie Pomocnice křesťanů (poutní místo místního významu), vikariát Domažlice, farnost Klenčí pod Čerchovem. Poutní místo Dobrá Voda se nachází poněkud osamoceně v podhůří Českého lesa jihozápadně od obce Draženov, západně od Domažlic, jihozápadně od Horšovského Týna a severovýchodně od hranice s Bavorskem v SRN. Blízkými hraničními přechody jsou Folmava, Všeruby a Lísková. Nabízí se možnost pěších poutí například z Bělé nad Radbuzou, Horšovského Týna, Staňkova, Kdyně, Všerub, České Kubice aj.)

Mariánské poutní místo Chodska se nachází u studánky na kraji lesa mezi Draženovem a Klenčí pod Čerchovem.⁶⁶ Poutní kaple P. Marie Pomocnice křesťanů je útočištěm poutníků především horního Chodska, byla zbudována pouze ze sbírek místních věřících a přitahuje více jak jedno století bez ohledu např. na společenskou situaci a politické režimy jak své věrné věřící z Chodska, tak i širšího okolí.

Dobrá Voda u Pocinovic, poutní kaple Panny Marie Bolestné (poutní místo místního významu), vikariát Domažlice, farnost Pocinovice. Jedná se o tradiční poutní místo dolního Chodska s poutní tradicí již z doby baroka.

Poutníky sem přitahovala a stále přitahuje tradiční úcta k pramenům, studánkám a víra v jejich zázračnou moc. Svědčí o tom zavěšované obrázky

⁶⁵ Srov. BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple*, Libri, Praha 2000, s. 143.

⁶⁶ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 210.

světců, děkovné dary v jejich okolí.⁶⁷ V Dobré Vodě u Pocinovic se jde především o milostný obraz Panny Marie Bolestné ze 17. století.

Malebnou mariánskou kapli lze najít na rozhraní Všerubské Švihovské vrchoviny severně od Nýrska, jihozápadně od Klatov a jihovýchodně od Kdyně. křížové cesty z r. 1882. Z cesty se nabízejí poutníkům hezké pohledy do okolí, především na blízký šumavský hřeben. Méně příkrá cesta do Dobré Vody vede od severu z Libkova, dále mohou poutníci vycházet například z České Kubice, Domažlic, Kdyně, Chudenic, Švihova, Klatov, Janovic nad Úhlavou, Všerub, aj.)⁶⁸ Těchto cest k Dobré Vodě využívají poutníci několikrát za rok, kdy se konají pravidelné pobožnosti a při hlavní pouti po 15. září na svátek Panny Marie Bolestné. V současné době se obnovila česko – bavorská poutní tradice.

Klatovy, arciděkanský kostel narození Panny Marie (poutní místo s živou tradicí) - vikariát Klatovy, farnost Klatovy. Město se nachází v Šumavském podhůří, jižně od Plzně. Královské město Klatovy leží nedaleko pravého břehu řeky Úhlavy ve švihovské vrchovině.⁶⁹ Poutním místem Klatov je arciděkanský kostel poblíž bývalého městského opevnění. Po pohnutých událostech třicetileté války se Klatovy pozvolna vzmáhají a současně vzkvétají i jako poutní místo. Poutě se konaly pravidelně. Procesí s milostným obrazem Panny Marie, který dominuje hlavnímu oltáři arciděkanského kostela, putuje klatovskými ulicemi o pouti dodnes.

Poutě: nejbližší sobota k 8. 7.

Loučim u Domažlic, farní kostel Narození Panny Marie (poutní místo místního významu) – vikariát Domažlice, farnost Kdyně. Obec Loučim se nachází mezi městy Domažlice a Klatovy, západně od Klatov, nad údolím potoka Andělice na rozhraní Všerubské a Švihovské vrchoviny. Malá podhorská obec je poprvé připomínána v pramenech konce první poloviny 14. století. Do historie

⁶⁷ Srov. ROYT, J. *Obraz a kult v Čechách 17 a 18. století*, Karolinum, Praha, 1999, s. 92.

⁶⁸ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, s. 211.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 222.

poutních míst vstoupila Loučim za husitství, kdy musela být milostná soška Panny Marie přenesena k záchraně do pohraničních šumavských hvozdů.⁷⁰

Tradice putování se udržela do současnosti, každoročně se putuje za Pannou Marií Kouřimskou do nedalekého německého městečka Neukirchen. To dokládá už na počátku 20. století Wildmann ve své knize Pomněnky z českých krajů: *„Arcit', že také Čechové nepřestali Rodičku Boží dříve Kouřimskou, nyní pak Novokostelskou, vždy považovati za svou a až na naše časy putuje tam velké množství českých poutníků jakož i bavorských, tak že Nové kostely jsou nej památnejším a nejproslulejším poutním místem Rodičky Boží v Šumavě.“*⁷¹

Přeštice, poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie (poutní místo místního významu) – vikariát Nepomuk, okres Plzeň – jih). Město se nachází na levém břehu Úhlavy v jižním cípu Plzeňské kotliny, jižně od Plzně a severně od Klatov. Přeštice má ráz úrodné zemědělské krajiny, Přeštice leží v nadmořské výšce 366 m n. m.

Přeštice byly původně proboštství kladrubského kláštera benediktinů s kaplí Nanebevzetí Panny Marie (1245 – 1785). Gotický kostel v r. 1590 byl zničen požárem.⁷² Dnešní kostel prošel četnými stavebními úpravami a je barokní perlou západních Čech a venkovského baroka vůbec. Poutním místem se stal přeštický chrám Nanebevzetí Panny Marie s milostným obrazem přeštické Divotvůrkyně (Thaumaturgy) v barokní době. Památka je nyní přístupná po předchozí domluvě nebo před nedělní pobožností. Do povědomí poutníků se Přeštice znovu vracely v říjnu r. 1998 po mnohaletých opravách chrámu při slavnosti odhalení obrazu přeštické Divotvůrkyně z konce 2. pol. 18. stol. otcem biskupem Radkovským.⁷³

⁷⁰ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 229.

⁷¹ WILDMANN, F. *Pomněnky z českých krajů*, Praha, 1902, s. 50.

⁷² Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 240.

⁷³ Srov. MRKVIČKA, J. N. *Popis a historicko-architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek Přešticka, Přeštice, 2000, s. 181.

2. Bor u Tachova – poutní loretánská kaple Panny Marie

2.1 Historie poutního místa

R. 1263 je v historických pramenech zmiňován vodní hrad v Boru. Někdy v této době bylo u hradu založeno město s farním kostelem sv. Mikuláše. Jižně od náměstí vedle hradu stála v 2. polovině 14. století mariánská kaple. Roku 1668 nechala hraběnka Marie Isabella z Goetzu, rozená Trčková z Lípy, na jejím místě postavit kopii domku P. Marie z italského Loreta, tzv. Svatou chýši. Za dvacet let k loretánské kapli přibyl čtyřkřídlý ambit. Podle místní tradice došlo v loretě kolem poloviny 18. století k uzdravení hluchoněmých a sláva místa dosáhla vrcholu. Zájem poutníků o Bor v 1. polovině 19. století polevil, a tak není divu, že loretánská kaple se kolem roku 1850 nacházela v troskách.⁷⁴

Její obnovy se v následujícím desetiletí ujal P. A. Riedl, který se stal čestným občanem města. Za druhé II. světové války 2. 5. 1945 došlo za dělostřeleckého ostřelování k těžkému poškození stavby a i když byla provizorně opravena, poválečný režim jí nepřál. Poutě byly zakázány a loreta církvi odebrána. Začala opět chátrat, ale několika odvážným nadšencům se jí podařilo zachránit před zkázou. Dnem 8. 9. 1991 byly kdysi slavné poutě k „Černé madoně“ v Boru obnoveny.⁷⁵

Areál borské lorety najdeme za zámkem u silnice směřující z Plzně do Bavorska. Z urbanistického hlediska tvoří pohledovou podnož výstavného zámku i jakési subdominanty a to i z opačné strany, od města, kde leží přímo v ose komunikace. Loreta byla dominantní v souvislosti s okolní drobnou zástavbou, která však při zmírňování oblouku komunikace byla převážně demolována. V současné době, díky ztrátě přirozeného okolí, působí poněkud drobněji a dalo

⁷⁴ Srov. MRKVIČKA, J. N. *Popis a historicko-architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek Přešticka, Přeštice, 2000, s. 110.

⁷⁵ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 208.

by se říci i opuštěně. Při demolicích byl odstraněn i navazující domek, který byl postaven pro duchovního a kostelníka.⁷⁶

Borská loreta je úplným provedením loretánského poutního místa. Kromě hlavní svatyně, tedy domku Panny Marie (kopie), údajně přeneseného do italského Loreta, byl vybudován ambit a průčelní objekt – tzv. frontispicium. Frontispicium obsahuje dvě kaple, které výškově prorůstají do 1. patra, kde byla varhanní a zpěvácká kruchta. Toto řešení je ve srovnání s ostatními loretami originální. Ambity plně uzavírají areál lorety na půdorysném obdélníku.

Fresky na 26 klenebních polích znázorňují příběhy předků Kristových, starozákonní příběhy

a zázraky. Ve výjevech jsou zřejmé narážky na spojení Starého a Nového zákona. V kápích kleneb jsou výjevy novozákonní a vyobrazení např. Evangelistů či Čtrnácti pomocníků.⁷⁷

Malby jsou barokní, z první poloviny 18. století, jejich jistá zhrubělost a naivnost jde zcela určitě na vrub přemalby z roku 1870. Rozdíl je viditelný na odloupenutých částech a v té době neopravených maleb na výsečích nad obrazy na stěnách.⁷⁸

Domek Panny Marie, tzv. Svatá chýše, je jednoduchá, kubická stavba uprostřed ambitů. Technicky se jedná o stavbu, umístěnou v jakémsi pouzdře, které vytváří vnější vzhled. Na severní a západní straně je jakási chodbička, ze které je možné se dostat do prostoru nad klenbou. Zastřešení je provedeno dvěma pultovými střechami do středního úžlabí. Střecha je kryta atikou, aby se neuplatňovala v exteriéru tak, jak je tomu na italském vzoru. Je nutné konstatovat, že klimatické podmínky v Čechách na mnoha stech stavbách zapříčinily dodatečnou záměnu tohoto zastřešení za valbové (St. Hroznatov, Římov,...)⁷⁹

Vnitřní svatyně je jednoduchá, obdélná místnost zaklenutá valenou klenbou s horním eliptickým otvorem. Prostor je rozdělen stěnou na dvě části.

⁷⁶ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 2.

⁷⁷ Srov. tamtéž.

⁷⁸ Srov. tamtéž.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 3.

Před stěnou stojí kamenný oltář. Za ním v úzké prostoře, samostatně zvenku přístupné, je výklenek pro loretánskou sochu Panny Marie.⁸⁰

Vnitřní řešení i výzdoba je typem jen nepatrně obměňovaným dle představ realizátorů. Stěny jsou zde, tak jako v jiných loretách, z režného zdiva s úmyslnými „zbytky“ malířské výzdoby. Zdivo je potřhané s náznakem zazděných dveří. To na památku originálu z Loreta, který byl v 16. století potřán výbuchem.⁸¹

Vnější vzhled je výsledkem poslední opravy ze začátku osmdesátých let 20. stol. Tato oprava pouze obnovila již téměř neexistující původní omítky. Je pravděpodobné, že loreta byla pojednána obvyklým pilastrovým řešením, ale zde zřejmě formou iluzivní malby. Původní řešení již nelze doložit, protože ve své historii stála loreta nejméně dvakrát dlouhodobě před svým fyzickým zánikem.⁸²

Třetím objektem areálu je frontispicium, které však splývá s východním křídlem ambitů. Podle všech známek bylo frontispicium postaveno dodatečně. Na západní straně směrem k zámku je vidět zazděný vchod, u něhož je, jako jediná, rozšířená arkáda ambitu. Zřejmě v první fázi zde byl hlavní vstup. Dodatečně pak bylo přistaveno frontispicium na opačné straně, jako obdélníková stavba, poněkud užší, než ambit. Je jednopatrová s valbovou střechou a sanktusovou věžičkou.⁸³ V průčelí, v 1. patře má tři zazděná okna, do dvora má pět oken. Portál se svým tvaroslovím hlásí k druhé polovině 17. století, ale v poněkud redukované formě. Vedle portálu jsou oválná okénka s novější mříží. Zazděná okna v 1. patře jsou vyznačena maltovými rámy.⁸⁴

V přízemí jsou dvě kaple, prorůstající do patra, kde jsou dvě velmi drobné empory. Mezi emporami kaplí je prostor pro varhany a zpěváky.⁸⁵

Východní patrové křídlo ambitu je prolomeno vstupním portálem. Hlavní vchod dnes najdeme v jižní části západního křídla. Klenby jsou pokryty malbami

⁸⁰ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 3.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 3

⁸² Srov. tamtéž.

⁸³ Srov. tamtéž.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 4

⁸⁵ Srov. tamtéž.

(v dnešní podobě z roku 1861) s náměty mariánských litaní a postavami proroků, apoštolů a dalších světců. Zdi ambitu nesou obrazový cyklus Kristova utrpení.⁸⁶

Východní trakt zdobí fresky a výjevy ze života Krista a P. Marie. Nedaleko východního vstupu se nachází zamřížovaná kaple představující Kristovo vězení a dvě mariánské kaple v nárožích. Jižní kaple P. Marie čenstochovské je vybavena raně barokním oltářem s mariánským obrazem a obrazem sv. Josefa v nástavci a sochami sv. Václava, Floriána, Markéty a dvou dalších světic. Protějšková severní kaple P. Marie klatovské je opatřena obdobným oltářem se sochami sv. Jindřicha, Kunhuty, Jana Evangelisty, Madony s Ježíškem (kolem roku 1470) a anděla. Obraz v nástavci oltáře představuje Krista v očištění. Výzdoba ambitu je rovněž pozoruhodná. Uvedme zde alespoň krásně řezané zpovědnice, raně barokní kazatelnu, oltáře P. Marie Pomocnice a sv. Jana Nepomuckého a z mnoha barokních soch sochy sv. Vojtěcha a Wolfganga při bočním vchodu. (Bohužel, některé části mobiliáře objektu byly v minulosti poničeny, v současnosti se restaurují, zároveň probíhají opravy samotného ambitu.) Interiér uprostřed nádvoří stojící prosté kaple se neliší od svého vzoru v italském Loretu – ve výklenku na oltáři spočívá vlastní milostná socha tzv. Černé madony.⁸⁷

2.1 Historie stavby

Loretánské svatyně se stavěly v českých zemích od konce 16. století (nejstarší najdeme v Mikulově) až do poloviny 18. století. Za těchto necelých 150 let bylo postaveno asi 50 loret, z nichž se do dnešní doby zachovalo méně než 20. Zlatou dobou loret byla druhá polovina 17. století, kdy byla postavena většina těchto staveb, mezi nimi i loreta v Boru. Výzdoba se opakuje a vždy redukuje italský vzor. Specifikem je také umístění. Jsou buď samostatné stojící nebo

⁸⁶ Srov. ČERNÝ, J. *Poutní místa Českokobudějovicka a Novohradská*, Veduta. České Budějovice, 2004, s.112.

⁸⁷ Srov. tamtéž.

vystavěné v ambitu, ale také přímo v interiéru kostela a připomínají svou výzdobou Svaté chýše, zdobené pouze malbou, plasticky členěné. Borská loreta patří do skupiny loret s ambitem, ale Svatá chýše do skupiny bez ozdob, eventuelně s malířskou výzdobou.⁸⁸

Loreta byla postavena v roce 1668. Ambity však byly zhotoveny až roku 1685 a frontispicium ještě o několik let později. Kdy byl dostaven domek pro duchovního není známo. Ze starších zpráv však víme, že již na konci 18. století byla loreta ve velmi špatném stavu a uvažovalo se o jejím zrušení a přestavbou na byty pro chudé. K tomu však nedošlo, naopak byla loreta pečlivě opravena. To se stalo ale až kolem roku 1870.⁸⁹

Špatný a dá říci i smutný osud se bohužel opakoval v posledních padesáti letech. Dne 24. července 1950 MNV v Boru u Tachova prosil dopisem Státní památkový úřad v Praze

o poskytnutí finanční podpory pro nezbytné opravy lorety, která potřebuje opravit střechu (tehdy ze šindele) a nutné jsou další menší úpravy. Zpráva děkanského úřadu v Boru z 25. dubna 1953 hovoří podobně. Při státní silnici v Boru u Tachova stojí historicky cenná stavba loreta. Protože leží na tak důležité silnici a jedná se o tak cennou památku, je naléhavá potřeba tuto stavbu opravit a zachránit. Finanční a materiálový náklad by nebyl veliký. Děkanský úřad v Boru se zavazuje k veškeré spolupráci a pomoci při opravě lorety. Na jaře 1945 byla loreta trochu poškozena výbuchem granátu, nejnnutnější zajišťovací práce byly provedeny dobrovolnou pomocí občanů, bylo by proto účelné opravu dokončit, aby stavba netrpěla. Dne 5. srpna 1954 MNV v Boru začal z dobrovolných darů loretu opravovat. Prostředky však byly nedostatečné, zejména bylo třeba uhradit krytinu.⁹⁰ O dalším vývoji chybí archivní prameny.

⁸⁸ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 4.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 4.

⁹⁰ SÚA Praha, Státní památková zpráva, Bohutín – Bor, karton č. 83 (několik spisů z let 1950 – 54).

Na začátku 80. let minulého století stála loreta opět před zánikem. Zachránila ji problematicky provedená oprava střech, takže do objektu přestalo alespoň téci.⁹¹

2.3 Hodnocení objektu

2.3.1 Umělecko historické hodnocení

Borská loreta patří k několika málo zachovaným stavbám dříve významného a rozšířeného typu poutních míst. V západních Čechách, spolu s loretou ve Starém Hroznatově, je posledním zástupcem plně vyvinutého areálu s ambitem. Stavbu lze charakterizovat jako názorově typický a kvalitativně nadprůměrný projev západočeského baroka. Kvality jsou dány raně barokní výstavbou, zejména v dispozici ambitů s nezvyklým řešením kaplí v bočních osách frontispici. Zanedbatelný není ani význam urbanistický. Loreta hraje úlohu malé subdominanty ve vztahu k zámku a k hlavním komunikačním osám města.⁹²

2.3.2 Stavebně – technické hodnocení

Před zahájením rekonstrukce v roce 1992 byl stavební stav doslova katastrofální. Veškeré konstrukce, včetně prakticky nové krytiny, byly narušené. Krovy pod krytinou nebyly opraveny. Největší škody však nadělalo špatné místo stavby – na vysoké vrstvě šedého jílu. Dlouhodobým působením této skutečnosti došlo v ambitech k potrhání všech klenebních polí. Toto bylo znásobeno špatným působením krovu, který na některých místech vytlačil sloupy ze svislé polohy a destruoval římsy.⁹³

R. 1995 bylo provedeno odvodnění areálu a tím zajištěn stálý stav vody k základové spáře. Dále je hotovo statické zabezpečení frontispici, jeho nový krov

⁹¹ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany loret v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 4.

⁹² Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany loret v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 5.

⁹³ Srov. tamtéž.

a krytina. Byla také realizována nová sanktusová věžička. Probíhaly také práce na statickém zajištění ambitů, opravě jejich krovů a položení nové krytiny.⁹⁴

Jako první byl opraven vnitřek Svaté chýše včetně restaurování maleb a mobiliář a zastřešení. To bylo provedeno v roce 1992 – 93. Pro záchranu významných maleb v ambitu je nutné dokončit opravu krovů nad ambity a provést uzavření ambitů, aby byly vytvořeny šetrnější podmínky pro jejich další existenci.⁹⁵

Dnes vypadá situace o mnoho lépe, malby jsou z velké části opraveny, zbývá přesto nezanedbatelná část, která je ještě přes veškerou snahu ve špatném stavu. Opravy stále probíhají a nyní už je borská loreta v takovém stavu, že v ní může být umístěna socha Madony. Už se tedy od loňského roku nekonají průvody s Borskou Madonou. Tradice procesí však pokračuje dále.⁹⁶

Borská loreta je i v současném zčásti rozestavěném stavu významným poutním místem v souvislosti kontaktu s Bavorskem. Je o ni i běžný turistický zájem, protože je skutečně nepřehlédnutelná. Na Borské loretánské slavnosti se sjíždějí poutníci z Čech i Bavorska. Její další využití předpokládá prohloubení těchto aktivit.⁹⁷

2.4 Popis restauračních zásahů

a) dispoziční zásahy:

Vlastní loreta bude ponechána bez jakýchkoliv úprav. Protože areál nemá vedlejších prostor, bude po opravě dostavěn objekt sakristie, hygienické vybavení, služební byt, prodejna devocionálií a náboženské literatury. To však mimo vlastní obnovu stavby.

b) architektonické zásahy:

Ve zpracovaném projektu na opravu střech a fasád stavby jsou formulovány předpoklady na rehabilitaci fasád, projednané s Památkovým ústavem v Plzni a

⁹⁴ Srov. tamtéž.

⁹⁵ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 6.

⁹⁶ Osobní rozhovor s Mons. Vladimírem Bornem, admIn.istrátorem farnosti Bor u Tachova.

⁹⁷ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 7.

referátem kultury OÚ Tachov. Projekt předpokládá rehabilitaci původní plastičnosti fasád, která byla zcela jistě porušena při úpravách v minulém století. Bylo nutné provést i řadu technických zásahů.⁹⁸

Od roku 1997 skončila hlavní část rekonstrukce a objekt byl uveden do provozu. Náklady dosáhly výše přibližně 8 700 000 Kč. Prostředky byly pokryty částečně z dotací od státu, kraje apod., zbytek byl dodán od sponzorů a v nemalé míře ze sbírek od věřících. I dnes potřebuje borská loreta stále finanční prostředky, jsou nutné ještě drobné práce, které samozřejmě vyžadují finanční zabezpečení.⁹⁹

Areál lorety nemá, kromě hudební kruchty v patře fronticipia, žádné vedlejší prostory, bez nichž se provoz poutního místa neobejde. Proto byla navrhována přístavba sakristie a domku, který by měl nahradit původní, nedávno zbouraný. Při rozborech plně vyvinutých loretánských areálů je zřejmé, že dostavba vedlejšími objekty je zcela běžná a řídí se osovou symetričností. Podobně bylo postupováno u loret v Praze, Kosmonosech, Římově, tak loret v České Lípě či Starém Hroznatově.¹⁰⁰

V Boru byl domeček na západní straně a musel ustoupit narovnání komunikace na Stráž. Proto byla navržena dostavba sakristie na západní stranu a dostavbu domečku směrem k jihu. Domeček se vlastně svým způsobem distancuje od lorety, hmotově s ním netvoří jeden jasný celek a má nahradit drobnou zástavbu, která velmi chybí.¹⁰¹

Po rekonstrukci je dnes na tomto poutním místě znovu obnovena poutní tradice. Znovu nabylo svou ztracenou uměleckou úroveň a stane se plnohodnotným článkem života pohraničního města, samozřejmě včetně duchovní náplně .

Bude opět místem sousedských setkávání sousedů Čechů i Němců. Správu zajišťuje římskokatolická farnost Bor u Tachova. Rehabilitace této památky má velký význam jako kulturní čin v této pohraniční oblasti, kde v posledních

⁹⁸ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen, s. 7.

⁹⁹ Osobní rozhovor s Mons. Bornem.

¹⁰⁰ Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen s. 8.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 8.

desetiletích probíhala devastace památek, zvláště církevních, ve velkém měřítku a ztráty jsou značné.¹⁰²

2.5 Poutní tradice borské lorety

Poutní slavnost byla obnovena roku 1985, mše svatá byla 8. září v 9 hodin. V roce 1989, 10. září, se konala slavná mše svatá. Mše svatá byla opět v 9 hodin, poté výstav Nejsvětější svátosti. V 15 hodin následovala bohoslužba slova.

Roku 1991 se konal 1. průvod se sochou Černé madony (vysoká je 130 cm) od farního kostela. Mše svatá byla opět v 9 hodin, po ní následoval již zmíněný průvod. Slavnost byla zakončena odpoledne v půl třetí bohoslužbou slova.

Pak už následoval průvod do lorety a zpět. Socha má dnes troje šaty, původně měla osmery. Všechny byly zhotoveny nově podle obrázků. První šaty dostala darem z Německa, připojeny byla také nosítka.

Tradiční poutní slavnosti se konaly do konce 2. světové války. Zájem poutníků o loretu dosvědčuje i údaj kolem roku 1900, kdy se pouti účastnilo přibližně 15 000 poutníků z širokého okolí (např. ze Stříbra, Plané, Tachova atd.)

Každoročně se konaly 3 poutě, a to 25. května ve výroční den svěcení lorety, 15. srpna a 8. září na svátek Narození Panny Marie. Posledně jmenovaná pouť byla vedena jako hlavní. V ten den se scházelo nejvíce poutníků. Kněží z okolních farností vypomáhali se svatou zpovědí. Pouť neměla jen duchovní ráz, ale současně se konaly dobytčí trhy, byly otevřeny všechny hospody, prodejní trhy apod. V ten den byl v Boru vždy živý ruch. Prodejci byli spokojeni, pouť jim vynesla tolik peněz, že z toho mohli žít celý rok.¹⁰³

V současné době je cílem obnovení 3 poutí ročně podle staré tradice, nyní probíhá pouze 8. září. Poutníci přicházejí i ze zahraničí, např. z horního Falcka, tradiční partnerství má Bor s německým městem Pleystein. Poutí se většinou účastní kolem 20 organizovaných skupin z Čech i zahraničí. Na hlavní poutní mši

¹⁰² Srov. SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, květen 1995, s. 9.

¹⁰³ Osobní rozhovor s Mons. Vladimírem Bornem, administrátorem farnosti Bor u Tachova.

je přítomno 200 – 300 poutníků, celkově se slavnosti účastní přibližně 2000 poutníků. Za působení Mons.Borna je každý rok z pouti velmi pečlivě fotodokumentace zhotovena, pouť je spojena s městskými slavnostmi. Pro příhraničí je toto velmi specifické. Do přípravy je již mnoho let angažován městský úřad.

2.6 Působení nadace

Dne 15. března 2007 bylo zaregistrováno občanské sdružení Borská Loreta s cílem aktivní účasti na obnově lorety v Boru u Tachova. Propagací této kulturní památky přispívá občanské sdružení k jejímu oživení. Občanské sdružení se také podílí na pořádání mezinárodních seminářů k výročí podpisu tzv. Borských tezí, které budou uskutečňovány v pětiletých intervalech počínaje r. 2008, ze kterého je již zpracován obsažný sborník. Dále bude občanské sdružení pomáhat s organizací loretánských slavností, které jsou každoročně pořádány počátkem září. Součástí borské pouti jsou každoročně hodnotné koncerty duchovní hudby za účasti účinkujících např. z Prahy a ze zahraničí, bývá kolem 130 účastníků. Přípravy těchto každoročních poutí vyžadují velmi pečlivou organizaci, vůdčí osobou je Mons. Born, přidává se stále více spolupracovníků. Hlavním cílem borských slavností je hlavní mše svatá (zpívaná), která je sloužena latinsky, česky a německy, aby byly odstraněny jazykové bariéry. V letošním roce je připraven místo průvodu do lorety světelný průvod přímo v loretě. Loreta již bude schopna bez nejmenších problémů přijmout velké množství poutníků, kteří sem v posledních letech sjíždějí (i z větší dálky, např. z Moravy, ze Slovenska, zúčastnil se při své dovolené i duchovní z Francie atd.)¹⁰⁴ Otevřeno během roku je na Vánoce a Velikonoce.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Osobní rozhovor s Mons. Vladimírem Bornem, admIn.istrátorem farnosti Bor u Tachova.

¹⁰⁵ Tamtéž.

3. Dobrá Voda u Draženova – poutní kaple Panny Marie Pomocnice křesťanů

3.1 Historie a popis poutního místa

Mariánské poutní místo Chodska se nachází u studánky na kraji lesa mezi Draženovem a Klenčím pod Čerchovem. Kaple Panny Marie Pomocnice je přístupná po polní cestě z Draženova, 12 km k hraničnímu přechodu do Německa.¹⁰⁶

První zpráva o zázračném uzdravení pochází již z počátku devatenáctého století, kdy ždánovský cestář Johann Ottilinger po omytí zraněné a do té doby se nehojící nohy v pramenité vodě na Hoře u Draženova byl záhy uzdraven a jako výraz vděčnosti nechal u studánky postavit dřevěný kříž. Podivuhodně vyléčeného osadníka následovali další poutníci, kteří se po rychle rozšířené zvěsti o hojivé vodě vypravovali k místu uzdravení v hojném počtu. Brzy po dalších vyléčeních postavili vděční draženovští a ždánovští kolem roku 1800 u pramene malou kapličku.¹⁰⁷

Ta ovšem v polovině století vyhořela a nová stavba, již poněkud větší, byla jako zděná postavena v letech 1880-83. Pouti z bližšího i vzdálenějšího okolí k Dobré Vodě, jak místo již léta nazývalo, byly již pravidelně a hojně navštěvované. Nicméně se setkávaly někdy s nevolí draženovských hospodářů, kteří se obávali poničení polností a luk na cestě.¹⁰⁸

Kaplička už od počátku zasvěcená P. Marii ani nyní zdaleka nestačila množství poutníků, a tak byl roku 1898 položen slavnostní základní kámen k větší kapli, vlastně již malému kostelu.¹⁰⁹ Ještě předtím bylo vybráno 2 000 zlatých, ale z těchto peněz byl opraven kostelík – kaple sv. Kolmana ve Ždánově (dnes zbořený). Proto byly uveřejněny nové výzvy obyvatelstvu k příspěvkům.¹¹⁰Se

¹⁰⁶ Srov. BOHÁČ, Z. , *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 211.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 211.

¹⁰⁸ Srov. BOHÁČ, Z. , *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 212.

¹⁰⁹ SOKA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 27, 4.6.1898, č. 23, nestr.

¹¹⁰ SOKA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 26, 27. 2. 1897, č. 9, nestr.

stavbou rozlehlé kaple bylo započato vzápětí po slavnostním položení základního kamene dne 5. 6. 1898.¹¹¹ V následujících měsících vycházely v regionálním tisku Posel od Čerchova seznamy darů pro stavbu kaple u Dobré Vody.¹¹² V listopadu 1898 byl uveřejněn článek v Poslu od Čerchova o stavbě kaple u Dobré Vody, která již vyčerpala získané prostředky a potřebuje další finanční injekce.¹¹³ Stavba přesto dále pokračovala a v tisku byly uveřejňovány další seznamy darů pro stavbu kaple.¹¹⁴ V roce 1900 byla stavba v hodnotě 2 022 zlatých hotova.

U poutní kaple bylo umístěno čtrnáct zastavení křížové cesty, malovaných na plechu domažlickým umělcem Josefem Wimmerem. Svěcení nové křížové cesty proběhlo 14. 7. 1899¹¹⁵.

Svěcení nové kaple proběhlo 22. 7. 1900. Pořad bohoslužeb byl uveřejněn v tisku.¹¹⁶ O půl desáté proběhlo svěcení, poté kázání a následovala slavná mše svatá. Slavnost byla zakončena odpoledne v 15 hodin svátostným požehnáním.

Rok poté se konala pouť na 2. svátek svatodušní 27. 5. 1901.¹¹⁷

Na realizaci projektu architekta Čenského se podílel jako hlavní stavitel postřekovský zednický mistr Josef Knopf s řadou pomocníků. Na hlavní oltář byl pak umístěn obraz Chodské madony, namalovaný akademickým malířem Jaroslavem Špillarrem a patřící k umělcovým nejlepším dílům.

3.2 Obraz draženovské madony

Když v letech 1898 – 1900 byl ze sbírek dobrodinců nákladem 12 tisíc korun zbudován podle plánů architekta Čenského kostelík v lučinatém údolí u Dobré Vody u Draženova na místě dřívější dřevěné kapličky, bylo Jaroslavu Špillarovi

¹¹¹ SOkA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 27, 4.6.1898, č. 23, nestr

¹¹² V roce 1898, Posel od Čerchova, ročník 27, č. 24, 27, 30.

¹¹³ Srov. Posel od Čerchova, ročník 27, 5.11.1898, č. 45, nestr.

¹¹⁴ V roce 1899 - Posel od Čerchova, ročník 28, čísla 2, 16, 25, 29.

¹¹⁵ SOkA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 28, 15. 7. 1899, č. 29, nestr.

¹¹⁶ SOkA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 29, 14. 7. 1900, č. 29, nestr.

¹¹⁷ SOkA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 30, 18. 5. 1901, č. 20, nestr.

svěřeno draženovským představeným Janem Vítem, aby do kaple namaloval oltářní obraz Panny Marie Pomocné s připsaným věnováním dole. Jaroslav Špillar obraz maloval v Praze podle modelů koncem roku 1899. K portrétu prý použil některých rysů obličeje své choti, jíž pak lidé říkali „Panenka Maria od Dobré Vody.“ Jinak byl nazýván obraz též „Chodskou madonou“.¹¹⁸ K Špillarovým figurálním pracím náleží na Chodsku 3 obrazy s náboženskou tematikou: Sv. Jakub starší v kostele v Postřekově, Matka Boží Pomocná do kaple v Draženovské hoře a stejný námět z kaple v Peci pod Čerchovem malovaný do kruhu.¹¹⁹ Kapli s obrazem Špillarovým velmi rád a často navštěvoval ve svých procházkách krajem a ve svých vzpomínkách na přítele Jindřich Šimon Baar. Dnes je známo, že Špillar měl pro náboženský obraz kvalifikaci Sequensovu a za sebou studium italských madon, je známa i Ženíškova kvalifikace J. Špillara pro portrét.¹²⁰

Obraz byl v r. 1938 převezen v době pohnutých jarních a podzimních událostí do vesnice a schován na obecním úřadě. Když se vývoj událostí zklidnil, byl vždy na místo vrácen. Stalo se tak v květnu a opětně září. O obraz se staral Jakub Vít z Draženova, čp. 3.¹²¹

3.3 Další osud kaple u Dobré Vody do současné doby

Dne 12. září 1926 bylo konáno z Trhanova odpoledne ve dvě hodiny procesí k Dobré Vodě za účelem získání odpustků milostného léta. Sraz byl ve tři čtvrtě na 2, ve 2 hodiny následovala krátká promluva faráře a pak poutníci vyšli. Účast byla dost velká: děti, mládež a několik mužů. Také z Újezda šlo procesí k Dobré Vodě, současně z Klenčí p. Č. a Postřekova. Při příchodu k Dobré Vodě vykonali pobožnost předepsanou na stupních před kapličkou (ohromná účast), která trvala asi půl hodiny a pak po půlhodinové přestávce se vrátili domů.

¹¹⁸ Srov. BUCHA, F. X. *Jaroslav Špillar, studie života a díla*, Baarova společnost pro poznání Chodska a jeho zvelebování, Domažlice, 1946, s. 49.

¹¹⁹ Srov. WENIG, J. *Malíř chodského lidu Jaroslav Špillar*, Krajské nakladatelství, Plzeň, 1960, s. 34.

¹²⁰ Srov. BUCHA, F. X. *Jaroslav Špillar, studie života a díla*, Baarova společnost pro poznání Chodska a jeho zvelebování, Domažlice, 1946, s. 49.

¹²¹ SOKA Horšovský Týn, Pamětní kniha Draženova I. nestr.

Účastnili se 3 kněží: P. Vošta z Klenčí p. Č., P. Znohán a P. v. v. Jan Pittner z Postřekova.¹²²

V květnu 1940 zakoupil nejmenovaný dárce pro Dobrou Vodu harmonium. Božena Johánková z Dražanova čp. 67 koupila věčnou lampu.

Pouť u Dobré Vody v r. 1941 se vydařila. Účastníků bylo podle odhadu asi 8 tisíc.¹²³

Rok 1946 nese známky budovatelského úsilí venkovského lidu. Draženovští občané upravili prostranství u Dobré Vody, uklidili zbytky opevňovaček „bungrů“ v okolních lesích, zasypali německé zákopy a dali obnovit obrazy křížové cesty akademickému malíři Šebkovi z Capartic. Z Prahy pozvali slavnostního řečníka Msgre. Bohumila Staška, v té době vyšehradského kanovníka, na pouť, která byla slavena 2. června 1946. Pouť musela být přeložena na tento den, protože v neděli, na kterou připadala, se konaly v republice volby.¹²⁴

V roce 1948 se konala pouť u Dobré Vody 23. května. Z následujících zápisů se dovídáme, že v roce 1955 byla u Dobré Vody překryta studna za 1200 korun.¹²⁵

Dále je zmínka až o roku 1970. V měsíci dubnu začaly generální opravy kostela u Dobré Vody. Draženovští občané opravili vnější zdi, obílili je, nalakovali okna a všechny plechy na střeše překryli taškovou krytinou. Většina prací byla vykonána brigádnicky zdarma. Nejvíce odpracovali Václav Veber starší a mladší z čp. 60 a Jan Sladký z čp. 93.¹²⁶

Dne 28. května 1972 na pouti u Dobré Vody od rána přšelo, bylo chladno, proto nemohla být taneční zábava, uvnitř pohostinství bylo málo místa.¹²⁷

Dne 26. května 1974 bylo pěkně, chladný vítr, odpoledne a večer se konala taneční zábava na parketě v Draženovské rychtě. Hrála dechovka Chodovačka, zúčastnilo se 250 osob.¹²⁸

¹²² Srov. SOkA Horšovský Týn, Farní kronika Trhanov, nestr.

¹²³ Srov. tamtéž.

¹²⁴ Srov. SOkA Horšovský Týn, Pamětní kniha Dražanova I. nestr.

¹²⁵ Srov. tamtéž.

¹²⁶ SOkA Horšovský Týn, Pamětní kniha Dražanova II. nestr.

¹²⁷ Srov. tamtéž.

¹²⁸ SOkA Horšovský Týn, Pamětní kniha Dražanova II. nestr..

Dne 25. května 1975 bylo chladno, proto navštívilo pouť velmi málo lidí. Dalším důvodem bylo, že se konala v Domažlicích Spartakiáda. Taneční zábava probíhala na parketu, v hostinci hrála Horalka, zúčastnilo se 130 osob.¹²⁹

3.4 Poutní tradice

Od vysvěcení kaple v roce 1900 probíhaly vždy na konci května každoročně poutě a tím se stala Dobrá Voda poutním místem horního Chodska. K Dobré Vodě chodívaly stovky krojovaných poutníků. To velmi pěkně zachytili ve svých obrazech malíři Jaroslav Špillar a Václav Malý. Poutě byly známy v celém okolí, pravidelná byla hojná účast věřících i ze sousedního Bavorska.¹³⁰

Neodmyslitelnou součástí poutě byla zastávka u studánky. Léčivou vodu si s velkou úctou poutníci odnášeli z pouti pravidelně každým rokem po dlouhá desetiletí a děje se tak stále. Na poutích u Dobré Vody děkuje celé horní Chodsko Panně Marii pravidelně poslední květnovou neděli za pomoc a ochranu.¹³¹

Poutě nebyly přerušeny ani v nejtěžších dobách, scházelo se 200 – 300 poutníků na hlavní mši svaté v 11 hodin a na požehnání ve 14 hodin. Dobrá Voda leží na hranicích farností Domažlice a Klenčí pod Čerchovem, duchovní z Klenčí p. Č. slouží mši svatou a na odpolední požehnání přijíždí domažlický děkan.¹³² Tento pořad bohoslužeb je ustálen od 90. let minulého století. Poutě se těší tradičně početné účasti poutníků z celého horního Chodska a okolí.

Malebné poutní místo dnes zalesněné bylo inspiračním zdrojem četným osobnostem regionálního kulturního života, především vděčným výtvarným motivem řady malířů a grafiků chodského kraje – Jana Paroubka, Františka

¹²⁹ SOkA Horšovský Týn, Pamětní kniha Draženova II. nestr.

¹³⁰ Srov. PROCHÁZKA, Z. *Kaple a kapličky na Domažlicku a Horšovotýnsku*, Nakladatelství Českého lesa, Domažlice 2005, s. 20.

¹³¹ Srov. Bavorsko – česká cesta ke studánkám (Bayerisch – Boehmischer Brunnl – Wallfahrtsweg), Akcent, 2005, ilustrováno, nestr.

¹³² Osobní rozhovor P. Januszem Romanskim, bývalým administrátorem farnosti Klenčí pod Čerchovem.

Michla, Karla Kuneše a dalších, mj. Václava Malého, autora velkých pláten jak z poutí u Dobré Vody, tak poutí vavřínecké.¹³³

Inspirací bylo toto místo i v literatuře. Hezkou báseň o Dobré Vodě napsal známý chodský spisovatel J. Š. Baar.

¹³³ Obec Draženov (brožura), Obecní úřad Draženov, 2001, s. 28.

4. Dobrá Voda u Pocinovic – poutní kaple Panny Marie Bolestné

4.1 Popis poutního místa

Pocinovice, největší a nejjižnější chodská ves, proslavená hlavně Jiráskovými Psohlavci, vesnice staré pohraniční historie, svědek chodského vzniku, růstu, slávy i utrpení a pádu, je účastníkem českých vítězství, ale i útlaku a opětovného znovuzrození naší státnosti. Dobrá Voda, která k ní patří, je její nejznámější a nejvzácnější součástí. O původu této kaple není však nikde nic určitého zaznamenáno. Stavba kaple začala v roce 1872.¹³⁴

Obec Pocinovice se nachází jižně od Kdyně ve vzdálenosti 10 km na mírném jihozápadním svahu nad širokou nivou Andělice. První zmínka o obci je z roku 1325. Jedná se o původní chodskou privilegovanou ves.¹³⁵

Dobrá Voda, ležící asi 1,5 km severozápadně od Pocinovic v malebném lesním prostředí na úpatí horského pásma zvaného „Hora“, je opředena řadou pověstí.¹³⁶

Všechny ale mají společný jediný motiv: pomoc P. Marie Sedmibolestné, jíž je kaple u Dobré Vody zasvěcena a která přináší vždy uzdravení: navrácení zraku slepému dítěti, nabytí zraku slepého koně, navrácení sil a zdraví těžce postižené ženě (byla chromá), zázračně léčivá moc vody z dobrovodské studánky apod., to vše se táhne jako červená nit středem tohoto množství krásných pověstí.¹³⁷

Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic popisuje pověst o nalezení zázračného pramene slepou kobyloou. Dle pověsti visel na stromě prostý mariánský obrázek a na drahách se pásali koně. Jedna slepá kobyla zabloudila do lesa, šlápla prý přední nohou do pramene tam prýštícího, právě když ji hospodář po delším hledání spatřil. Voda jí přitom vstříkla do očí, kobyla prohlédla, potom

¹³⁴ Srov. Kronika obce Pocinovice 1923 - 1991, obecní úřad Pocinovice, s. 13.

¹³⁵ Domažlicko, 21. dubna 2009, s. 6.

¹³⁶ Srov. Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic, farnost Pocinovice, nestr.

¹³⁷ Srov. tamtéž.

zůstala stát a hleděla na obrázek zavěšený na stromě.¹³⁸

Tato událost se roznesla brzy po celém okolí a od té doby se začali jednotlivci modlit k dotyčnému obrázku.

4.2 Stručná historie poutního místa

V 17. století byla nad studánkou u Dobré Vody zřízena dřevěná kaplička. Tehdy již byla Dobrá Voda poutním místem, kam přicházelo každý rok stále více poutníků, aby si u P. Marie Bolestné vyprosili její pomoc ve svých starostech a bolestech.

Tato dřevěná kaplička vyhořela r. 1908 a v plamenech skončila i velká sbírka starých, na dřevě malovaných obrazů, znázorňujících více či méně umělecky jednotlivé výjevy ze zázračných pomocí P. Marie Dobrovodské, o nichž se v malé míře dochovaly i písemné záznamy.

Brzy poté byla vystavěna zděná kaple. Odkazem 105 zlatých, který učinila Dobré Vodě Anna Blahníková z čp. 105, bylo umožněno, že se obec Pocinovice rozhodla postavit v sousedství původní kapličky kapli novou a větší, v níž by byly konány bohoslužby. Tato kaple byla zbudována v novorenesančním slohu. Základní kámen byl položen dne 9. června 1872 a kaple pak 13. října 1873 vysvěcena.

R. 1887, kdy zde byl farářem pocinovický rodák Ondřej Veselák, byla zbudována při cestě k Dobré Vodě od Pocinovic kamenná křížová cesta. Obrazy zhotovil malíř František Krombach z Mnichova.¹³⁹

Velmi důstojné a nákladné opravy se dostalo větší kapli r. 1933 a v roce 1945 opět zazářily obě kaple i jejich okolí čistotou a vzornou úpravou. Staly se tak důstojným prostředím pro velkou národní chodskou pouť, která se zde pořádá v poměrně větším rozsahu než v dobách minulých, jako dík za znovunabytí samostatnosti i jako prosba za její zachování a za šťastné a radostné všechny věky budoucí.¹⁴⁰

¹³⁸ Srov. Pamětní kniha Dobré Vody u PocIn.ovic, farnost PocIn.ovice, nestr.

¹³⁹ Srov. tamtéž..

4.3 Významné poutě

Národní pout' 16. září 1945

Přípravy:

Tato významná pout' byla u Dobré Vody uspořádána po šestileté nucené přestávce. Jednalo se o národní chodskou pout', k jejímuž pořádání dal popud František Petrák (cementář bydlící v čp. 10) při zájezdu Chodů do Prahy ve dnech 19. – 21. července 1945. Chodové přijeli spontánně pozvat na pout' u svatého Vavřinečka pana prezidenta dr. E. Beneše a slavnostního kazatele Msgre. Bohumila Staška, kanovníka u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě.

„Milé přijetí p. kanovníkem dodalo chodské delegaci odvahu k pozvání k „jejich“ Dobré Vodě a příslibem návštěvy byl dán podklad pro pořádání pouti v nebývalém rozsahu.“¹⁴¹

Tato pout' byla svojí rozsáhlostí zcela neobvyklá, všichni místní občané museli být přizváni ke spolupráci. Přípravné práce pak vykonal výbor v čele s předsedou p. Petrákem, jednatelem p. Kaasem, pokladníkem p. Bayerem a dále ještě 12 členy výboru.

Z rozsáhlých přípravných prací je nutné vyzdvihnout:

- opravu všech pomníků křížové cesty (řádné ustavení, opatření novým kováním a malbami malíře Netala z Klatov za 19 000 Kč),
- opravu cest a prostranství u Dobré Vody, vybudování schodiště,
- vybudování velkého oltáře i postranní tribuny,
- obě kaple pak byly opraveny, vybíleny, v malé kapli položena nová dlaždicová podlaha.¹⁴²

Průběh samotné pouti

„Milý a vážený host, Msgre. Bohumil Stašek, přijel již v sobotu 15. září 1945. Na hranicích okresu ho přivítalo početné banderium na koních, které ho

¹⁴⁰ Srov. Pamětní kniha Dobré Vody u PocIn.ovic, farnost PocIn.ovice, nestr.

¹⁴¹ Srov. tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

pak doprovodilo na náves před kostelem, kde mu MNV, školní mládež, duchovenstvo, četné občanstvo i poutníci připravili vsutku krásné a radostné uvítání.“¹⁴³

Poutní obřady byly zahájeny již v sobotu odpoledne pobožností křížové cesty k Dobré Vodě, v 7 hodin večer bylo v místním kostele svátostné požehnání.

„V neděli dne 16. září po ranní mši svaté byla zahájena vlastní pouť přesně v 9 hodin, kdy od kostela v Pocinovicích vyšel k Dobré Vodě mohutný průvod. Množství účastníků pouti, odhadované na 16 000 osob, s nadšením přijalo zprávu o schůzi MNV v Pocinovicích, který Msgre Bohumila Staška jmenoval čestným občanem obce. Vzácnému hostu byl předán diplom čestného občanství a jako dar obraz Dobré Vody od akademického malíře Františka Michla.“¹⁴⁴

Nezapomenutelně se do paměti všech posluchačů jistě vryla slova slavnostního poutního kázání. Nezměrná víra v Boží dobrotu a spravedlnost, ohromné životní zkušenosti, příkoří utrpená šestiletým pobytem v koncentračních táborech, bezmezná úcta k Panně Marii a nezlomná víra v lepší budoucnost našeho národa, státu a všeho lidstva, to byly vroucí myšlenky nádherného kázání. Úžasný dojem nezkazily ani občasné dešťové přeháňky.¹⁴⁵

„Také ostatní akce, spojené s pořádáním pouti, se dobře vydařily. Například poštovní úřad, který měl v ten den úřadovnu také u Dobré Vody, orazítkoval několik tisíc listovních zásilek zvláštním příležitostným razítkem s legendou:

1. národní chodská pouť u Dobré Vody – Pocinovice 16. IX. 1945.

Také organizace celé pouti fungovala bezvadně a to i díky rozhlasovému zařízení, které bylo na nádraží i u Dobré Vody.

O zásobování všech účastníků pouti bylo dobře postaráno, mimo místních živnostníků vypomohla i klatovská mlékárna, která po celý den ve vlastním stánku prodávala stále čerstvé své výrobky.“¹⁴⁶

¹⁴³ Pamětní kniha Dobré Vody u PocIn.ovic, farnost PocIn.novice, nestr.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž.

¹⁴⁶ Pamětní kniha Dobré Vody u PocIn.ovic, farnost PocIn.novice, nestr.

Vzhledem k přičinění všech místních občanů i vzácnému pochopení cizích byla tato rozsáhlá pouť ukončena s velmi aktivním výsledkem jak morálním, tak i finančním.

Pro poutní výbor bylo největším oceněním vykonané práce uspokojení, které s výsledkem pouti projevil Msgre. Stašek a které prokázal tím, že ze svého drahocenného času obětoval celý večer. Navštívil rozjásanou mládež, v pondělí dopoledne byl dokonce hostem zdejší školy, MNV i některých jednotlivců.

Po dobu svého pobytu byl kanovník Msgre Stašek hostem p. Rudolfa Němčického, majitele zdejší pily, který ho odvezl vlastním autem do Prahy. Srdečné vzpomínky chodského lidu šly s ním až na památný Vyšehrad.¹⁴⁷

Pouť v roce 1946, 14. září

Rozsáhlá propagace pouti v r. 1945 nesla své ovoce, a tak mohla být pouť pořádána při skromnějších přípravách administračních, aniž by nějak utrpěla na svém rozsahu nebo významu.

Pro přípravu pouti v roce 1946 byla ustanovena sedmičlenná komise, která si přibrala několik spolupracovníků, aby byl průběh pouti zdárný.

Jako v roce minulém, byl slavnostním kazatelem kanovník vyšehradské kapituly Msgre. Bohumil Stašek, čestný občan zdejší obce.

„Jeho uvítání proběhlo tentokrát až o pouti u Dobré Vody, protože se pro časovou tíseň nemohl dříve uvolnit. Chyběla loňská okázalost, ale tím více se projevilo upřímnosti a srdečnosti, protože Chodové z minulého roku znali „svého“ Msgre Staška a on znal je!“

Pouť si vyžádala opět více práce s další úpravou prostranství u Dobré Vody, jiným umístěním oltáře, zbudováním nových vchodů, opravou cest apod. Vše obstarávali dobrovolně svou pracovní výpomocí zdejší občané.

„Zahájení pouti bylo opět již v sobotu obvyklou pobožností křížové cesty a svátostným požehnáním v místním kostele.“¹⁴⁸

¹⁴⁷ Srov. Pamětní kniha Dobré Vody u PocIn.ovic, farnost Pocinovice, nestr.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁴⁸ Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic, farnost Pocinovice, nestr.

Místním rozhlasem bylo přítomným poutníkům předneseno zábavné chodské pásmo, sestavené z vyprávění, recitací, zpěvu i dudácké muziky.

V pozdějších večerních hodinách se objevila další radost. Skupina 26 krojovaných hochů a dívek z Chrudimska přijela u příležitosti dobrovodské pouti oplatit návštěvu zdejšími chlapcům a „divčatům“ za jejich zájezd na Chrudimsko při cestě do Strážnice v létě r. 1946.

*„Tato pouť se stala nejen krásným závodem v pestrosti krojů východočeských s kroji chodskými, ale i velkou manifestací lásky a bratrství mezi „Chrudimáky“ a Chody. Tohoto bratrství je skutečně třeba.“*¹⁴⁹

Pouť roku 1947, 21. září

Počátky příprav na tuto pouť poznamenala neveselá zpráva. Probošt vyšehradský Msgre. Stašek byl nemocen a s jeho účastí na pouti u Dobré Vody 21. září 1947 nebylo možné počítat.

Dne 7. září se 36 zdejších občanů v chodských krojích zúčastnilo slavnostní intronizace biskupa českobudějovické diecéze¹⁵⁰ ThDr. Josefa Hloucha. Vyslovili mu svou oddanost a požádali ho o účast a slavnostní kázání u Dobré Vody u Pocinovic.

Milé přijetí a slib účasti překlenuly ihned stokilometrovou vzdálenost mezi jihočeskou metropolí a nejjižnější chodskou vsí. Biskup Hlouch si získal srdce, lásku a oddanost chodského lidu.¹⁵¹ Poutníky velmi potěšila návštěva nového biskupa a přáli si, aby na ně vzpomínal co nejlépe. A podařilo se, což dokazuje krátký záznam v pamětní knize: *„Při pouti k Panně Marii u Dobré Vody. Bože, zachovej nám dobrý chodský lid, věrnou vlasti stráž. Josef Hlouch, biskup České . Budějovice.“*¹⁵²

¹⁴⁹ Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic, farnost Pocinovice, nestr.

¹⁵⁰ dříve patřila Dobrá Voda u Pocinovic českobudějovické diecézi, v r. 1993 vzniká plzeňská diecéze

¹⁵¹ Srov. tamtéž.

¹⁵² Srov. Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic, farnost Pocinovice, nestr.

Pout' v roce 1968, 15. září

Hlavním celebrujícím hostem byl opět biskup českobudějovický ThDr. Josef Hlouch.

Pořad pouti:

V sobotu ve 14 hodin uvítání Otce biskupa před kostelem v Pocinovicích, následovalo udílení sv. biřmování – biřmovancům z Loučimi, Slavíkovíc a také Pocinovic.

Neděle začínala v 8 hodin mší sv. v Pocinovicích, při které otec biskup vysvětlí jednotlivé části mše sv., dále v 10 hodin slavná mše svatá a kázání Otce biskupa u Dobré Vody. Zakončením pouti bylo ve 14 hodin svátostné požehnání u poutní kaple.

Při všech bohoslužbách byla možnost svaté zpovědi. Věřící byli vybízeni k příležitosti přijmout sv. přijímání z rukou Otce biskupa.

Další připomínka ze strany organizátorů se týkala věřících z Chodska, aby přijeli v krojích.

Pout' roku 1990, 20. září

Byla to slavná pout'. Pozvání přijal otec biskup Miroslav Vlk z Českých Budějovic, sloužil před kaplí u oltáře mši svatou. Sešlo se tři tisíce poutníků.

O tuto slavnostní pout' se zasloužil místní P. Krahulík, který se postaral o údržbu všech prostor obou kaplí a také kostela v Pocinovicích.

V pocinovické kronice jsem dále našla kratičkou zmínku, že se 20. září 1991 opět konala tradiční pout' u Dobré Vody.¹⁵³

¹⁵³ Srov. Kronika obce Pocinovice 1923 – 1991, s. 358.

Pout' roku 1994, 18. září

Tuto pout' připomíná v pamětní knize pouze krátká zmínka: „*Na památku první pouti prvního biskupa plzeňské diecéze dne 18. 9. 94. Celý kraj pod ochranu Matky Boží svěřuje a Boží požehnání vyprošuje František Radkovský, biskup plzeňský.*“¹⁵⁴

Bohužel se mi nepodařilo dohledat výpovědi o ostatních poutích. Z uvedeného ale jasně vyplývá, že toto poutní místo má na Chodsku svou nezastupitelnou úlohu a těší se velké oblibě věřících i v současnosti. Poutě se konají každý rok.

¹⁵⁴ Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic, farnost Pocinovice, nestr.

5. Klatovy – arciděkanský kostel Narození Panny Marie

5.1 Historie poutního místa

Královské město Klatovy bylo založeno Přemyslem Otakarem II. roku 1260. Z této doby pochází i nejstarší části městského kostela P. Marie, jehož dnešní stavba vyrostla v první čtvrtině 15. století. Po požáru r. 1550 byla nově zaklenuta loď. Západní průčelí bylo barokizováno r. 1662 a regotizováno počátkem 20. století. Poutním střediskem se kostel stal ve druhé polovině 17. století v souvislosti s umístěním volné kopie milostného obrazu Panny Marie s Ježíškem z italského města Re u Novary.¹⁵⁵

Kostel se nachází severovýchodně od náměstí poblíž bývalého městského opevnění. Na jeho západním průčelí si můžeme povšimnout soch od Č. Vosmíka. Trojlodí, příčná loď a presbytář s bočními loděmi jsou sklenuty křížovými, síťovými i hvězdnými klenbami. Baroknímu hlavnímu oltáři z roku 1700 dominuje mariánský milostný obraz, o kterém se zmíním později. Na postranních oltářích můžeme spatřit obrazy sv. Josefa od I. Raaba a svatého Václava od V. Malého. V severní boční kapli se nachází oltář sv. Jana Nepomuckého s osmi sochami českých patronů ve velkém akantovém rámu.¹⁵⁶

5.2 Klatovská madona – milostný obraz

Obraz Matky Boží, která chová v klíně malého Ježíše, má původ v severní Itálii. A právě zde se v roce 1494 stal zázrak. Nevěřící muž jménem Jan Zukkone po urážkách Panny Marie hodil kámen na obraz a zasáhl čelo Matky Boží. Hned po úderu začalo krváčet a tento jev trval 18 dnů. Mnoho lidí tehdy podalo svědectví o pravdivosti této události.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s.223.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 223.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 223.

S postupně se šířící úctou k obrazu bylo zhotoveno mnoho kopií. Jedna z nich se dostala do Klatov kolem roku 1650 s kominíkem Bartolomějem Rizoltem z Re, který šel za prací a zde se usadil. Dostal obraz jako dědictví po rodičích. V Klatovech se oženil. Manželé adoptovali dceru Annu Rýmerovou. Ta se provdala za krejčího Ondřeje Hiršbergera. Zdělili tento obraz a zachovávali k němu velkou úctou stejně jako rodiče. Pro neúrodu a války začalo tehdy ubývat také krejčovské práce. Manželé prodávali co mohli, aby měli na obživu, ale obrazu se vzdát nechtěli. Panna Maria jim byla útočištěm v bídě a nesnázích. Nakonec však došlo i na obraz, který nabídli známému faráři. Cesta k prodeji byla jakoby mařena nemocí dětí, u kterých oba rodiče museli setrvávat při modlitbách.

U obrazu spatřil Ondřej Hiršberger 8. července 1685 krůpěje krve, prýstící z rány na čele. Obraz byl odnesen do děkanského kostela na rozkaz tehdejšího duchovního P. Vojtěcha Stodlara. Bylo vyslechnuto mnoho svědků, kteří tento úkaz viděli. Po důkladných šetřeních byl obraz instalován na hlavní oltář. Od roku 1685 je až do dnešních dnů každoročně slavena památka jako pouť k zázračnému obrazu Panny Marie.¹⁵⁸

Počet poutníků přicházejících nejen z Čech, ale i z Bavorska a Horního Rakouska rostl, a proto pražský arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna založil v Klatovech r. 1668 fundaci a dům pro kněze sloužící poutníkům. Dobou velkého rozkvětu poutí k Panně Marii Klatovské se stalo 18. století. Roku 1708 byla prostá chalupa, kde bydlel O. Hiršberger a v níž došlo k zázraku vykoupěna a přestavěna na kapli zvanou Chaloupka.¹⁵⁹

Však nejen toho dne, ale od toho času přicházela každodenně četná procesí nejen z Čech, ale i z Rakouska a Bavorska na uctění Panny Marie Klatovské. Klatovy byly stále poutníky naplněny. Kněžstvo na děkanství, otcové z Tovaryšstva Ježíšova i z řádu sv. Dominika nebyli s to, aby vyhověli všem poutníkům se svatou zpovědí a v kázáních. Kázalo se stále v chrámu Páně děkanském i na prostoroře před děkanstvím. Ve zpovědnicích bylo každodenně bylo na 50 zpovědníků, někdy zpovídalo i 100 zpovědníků. Tisíce poutníků

¹⁵⁸ Srov. WILDMANN, F. *Pomněnky z českých krajů*, Praha 1902, s. 74.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 77.

přistupovaly každodenně ke stolu Páně. To když arcibiskup pražský, Jan Bedřich hrabě z Valdštejna viděl, z vlastního jmění 20 000 zlatých ve stříbře jako nadaci pro čtyři kněze založil, kteří by při děkanském chrámu Páně v Klatovech poutníkům a ctitelům mariánským svou duchovní službou stále pohotováni byli.¹⁶⁰

Velká pouť klatovská se slaví každoročně v neděli po svatém Kiliánu. Kolem roku 1900 se všechny spolky klatovské zúčastňují této slavnosti. Mládenci a panny z předních rodin klatovských nesou zázračný obraz na nosítkách za zpěvu litaní loretánských. Zázračný obraz bývá nesen z děkanského kostela do Chaloupky, kde bývají vykonány slavné modlitby chvály, a poté se vrací zase zpět do kostela.¹⁶¹

Klatovská Rodička učinila na lidu pošumavském mnoho zázraků, mnoho nemocných uzdravila, mnoho zarmoucených potěšila a mnohým v soužení a bídách pomohla.¹⁶²

5.3 Třicátá léta 20. století

Ve 30. letech minulého století se objevil pokus zlehčit poctu obrazu Panny Marie Klatovské tvrzením, že byl Hiršberger člověk lehkomyšlný, který v málo letech svou nedbalostí utratil jmění zděděné a pak prý podvodným předstíráním zázraku na svém obraze si chtěl z bídy pomoci. Také prý je nápadná zdrženlivost jezuitů při prvních zprávách o krupějích krve.¹⁶³

O milostném obraze Panny Marie Klatovské psal podrobně J. F. Hammeršmíd, rozený ve Stodě, který v Klatovech studoval, stal se zde superiorem. Svoji „Historii Klatov“ vydal tiskem r. 1699. Znal se a stýkal s osobami, které byly vyslýchány o zjevu v Chalupě Praunerově a v kostele. Ondřej Hiršberger byl znám jako kostelník farnímu duchovenstvu až do roku 1695, kdy zemřel a toto kněžství mohlo spisovateli Historie podat o něm bezpečné

¹⁶⁰ Srov. WILDMANN, F. *Pomněnky z českých krajů*, Praha, 1902, s. 80.

¹⁶¹ Srov. tamtéž, s. 81.

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 82.

¹⁶³ Srov. Muzeum města Klatov, *O milostném obraze Panny Marie Klatovské*, 1933, s. 18.

zprávy.¹⁶⁴ Tento současník událostí tedy pravdu poznat mohl, pravdu napsat chtěl a jako kněz byl povinen napsat. V jeho dopise není ani slova o pokrytectví a podvodném úmyslu nebo jednání Hiršbergerově. Nic se neví o rozmrhání majetku, naopak dodáno, že byla léta suchá a drsná, která ani dokonalý řemeslník nemohl zdolat.¹⁶⁵

Není možné, že by se Ondřej Hiršberger dovedl tak vžít do role zarytého pokrytce po dobu 10 let, kdy byl kostelníkem. Snadno by se musel prozradit, zvláště pokud byl oddán pití (prý utrácel).¹⁶⁶

Poznámka v knize, že krvavé skvrny byly od hmyzu, nečiní nárok na vědeckost spisu. Jen o málo chytřejší podvodník nad Hiršbergera by byl k „podvůdku“ použil jehly a byl by z prstu na obraz dostal pohodlněji to, co obstálo i pod mikroskopem a v chemické zkoušce. U krejčího píchnutí jehlou nebylo ani nápadné, ani tak naivní. Kapky, které se objevily v chalupě na obraze, byly na papír setřeny, při nesení obrazu do kostela by jistě odpadly. V kostele však spatřili lidé krůpěje krve nové. Hiršberger ani tam neměl k obrazu přístup, neboť obraz byl žárlivě hlídán a pozorován mnohými. A krůpěje krve před jejich zrakem rostly a skanuly. O tom vědecká kniha již neví, jakoby ani k celkovému posudku nedošlo.¹⁶⁷

I kdyby se kritice podařilo v některém čtenáři podnítit nevěru a nedobré mínění o Hiršbergerově poctivosti, nebyla by tím dotčena úcta Milostného obrazu, neboť ta se opírá o vyslyšení proseb těch, kdo Pannu Marii před obrazem vzývali. Jezuité dle předpisu Církve dosud platného zachovali zdrženlivost dotud, pokud nepronesl svůj soud o krůpějích krve povolany úřad církevní. Při slavné instalaci Milostného obrazu dne 23. září 1685, když byl obraz nesen v triumfálním průvodu do kostela, byli jezuité a jejich studenti zastoupeni v plném počtu, gymnazisté šli v počtu šesti skupin, vystrojeni a zpívající nesli vhodné odznaky a obrazy, rektor koleje a regens semináře v čele.¹⁶⁸ Tuto tradici se podařilo téměř udržet po celá

¹⁶⁴ Srov. Muzeum města Klatov, *O milostném obraze Panny Marie Klatovské*, 1933, s. 18.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 19.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 19.

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 19.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 20.

staletí. Od r. 1961 se v archivních záznamech objevují zmínky o poutích, které se konaly pod bedlivým dohledem církevního tajemníka pravidelně každý rok až do pádu totalitního režimu. V osmdesátých letech přibývá věřících na poutích, postupně se schyluje k uvolnění režimu a tím se zlepšuje celková situace při církevních akcích (zejména poutích). Nyní bych se zaměřila na obnovenou tradici klatovských poutí, především v osmdesátých. a devadesátých. letech 20. století.¹⁶⁹

5.4 Významné poutě v současné době

Dříve než se budu věnovat jednotlivým poutím, zmínila bych skutečnost, která vyplývá ze zprávy církevního tajemníka klatovského okresu Pavla Peřuleho, kde je uvedeno: *„Nejvýznamnějšími poutními místy našeho okresu jsou Klatovy, Nicov a Kašperské Hory. Bohoslužby jsou v těchto místech orientované na mariánský kult, s tím souvisí velká účast věřících a ostatních duchovních.“*

Pout' v roce 1979, 8. července

Této pouti se zúčastnilo 250 lidí. Hlavním tématem kázání byla Maria, jako žena, která dala všemu lidstvu světa syna Božího a záleží jen na každém jednotlivci, zda učiní vše pro získání nebeského království.

Celý den bylo nepříjemné počasí. Důležitou událostí bylo novokněžské požehnání P. Hranáče, pro které si přišlo 180 věřících.

Pout' v roce 1985, 14. července

Na tento rok připadalo třísté výročí milostného obrazu Panny Marie Klatovské. Pouti se zúčastnilo asi 500 věřících.

Velmi důležitou událostí byla návštěva kardinála Tomáška 18. srpna 1985. Slavnostní mše svatá se zúčastnilo přibližně 900 osob, z toho 800 aktivních věřících (320 mužů, 480 žen). Asistovalo 13 ministrantů. Hudbu obstarával sbor čítající 36 členů doprovázený varhanami. Hlavním celebrantem byl samozřejmě kardinál Tomášek, koncebrovali 4 kněží: P. Šesták, P. Kubalík, P. Maleček

¹⁶⁹ Srov. SOKA Klatovy, fond ONV Klatovy – církevní tajemník, karton 433.

¹⁷³ Srov. tamtéž.

a P. Kondrys. Tuto církevní událost nelze porovnat s žádnou jinou akcí. Taková se za posledních 20 let nekonala. Obsahově vše směřovalo k oslavě nanebevzetí Panny Marie, oficiálním důvodem však bylo třísté výročí obrazu, kultu v Klatovech zvláště oslavovaného. Hlavním tématem poutního kázání byla výchova mládeže v rodinách, dále dokončení výchovy účastí na bohoslužbách, nutnost žít v míru atd. Negativním místem bylo označeno církevním tajemníkem tvrzení, že jádrem a kvalitou národa jsou právě věřící. Ti žijí podle církevních zásad morálky, padlo několik vlád, ale církev stojí dál. Kardinál Tomášek je stále více využíván Vatikánem jako nástroj nereálné politiky vůči našemu státu, vše je doprovázeno neúměrnými požadavky a ideologickou provokací.¹⁷⁰

Pout' v roce 1986, 13. července

Počet účastníků poutí se tentokrát pohyboval kolem 450 aktivních věřících (150 mužů a 300 žen) a 200 ostatních. Při mši svaté ministrovalo 6 chlapců, pěvecký sbor tvořilo tehdy 16 členů. Hlavním celebrantem byl P. Kavale, koncebrovali P. Šesták, P. Liška, P. Lilák a další duchovní z okresu.¹⁷¹

Pout' v roce 1987, 12. července

Celkem doputovalo 460 aktivních věřících (150 mužů, 310 žen) a 250 ostatních. Ministrantů pomáhalo tentokrát 8, hudebně mši svatou doprovázel patnáctičlenný sbor doprovázený symfonickým orchestrem. Jako loni byla hlavním celebrantem P. Kavale (kapitulní vikář českobudějovické diecéze), dále přísluhovali P. Lilák, P. Šesták a P. Kondrys ze Švihova. Kapitulního vikáře přivítal sám administrátor zdejší farnosti P. Šesták, prý pro špatné zkušenosti s laiky. Právě při této události se porouchal mikrofon.¹⁷²

¹⁷⁰ Srov. SOkA Klatovy, fond ONV Klatovy – církevní tajemník, situační zpráva z poutní sezony 1986, karton 430.

¹⁷¹ Srov. tamtéž.

¹⁷² Srov. tamtéž.

Pout' v roce, 1988, 10. července

Tentokrát bylo přítomno 470 věřících, z toho 310 žen a 160 mužů. Ministrovalo 8 chlapců. Účinkoval patnáctičlenný sbor, doprovázený symfonickým orchestrem a varhanami. Hlavním celebrantem byl vybrán P. Kavale, P. Lilák a P. Šesták přisluhovali, také se zúčastnil 1 bohoslovec.

Kapitulního vikáře Kavaleho přivítal opět P. Šesták. Celkově byla pout' zaměřena k oslavě mariánského roku a jeho blízkého ukončení, také byly předány pozdravy věřícím od papeže Jana Pavla II.¹⁷³. Závěr patřil modlitbě za kněžská povolání a získání kněžského dorostu.¹⁷⁴

V posledních letech toto místo navštěvuje stále větší počet poutníků a turistů nejen z okolí, ale z celé Evropy.

¹⁷³ Kapitulní vikář se s ním setkal v Římě.

¹⁷⁴ Srov. SOKA Klatovy, fond ONV Klatovy – církevní tajemník, karton 433.

6. Loučim

6.1 Historie poutního místa

Malá podhorská obec Loučim se poprvé připomíná v pramenech konce první poloviny 14. století.

Obec se rozkládá podél dálkové komunikace, hřbitov s kostelem P. Marie a farou stojí ve svahu nad silnicí již za jihozápadním okrajem zástavby vsi.

Ve farním kostele se nachází milostná socha P. Marie, tzv. Loučimské. K ní se váže následující příběh.

Příběh Panny Marie Loučimské se odehrává v období husitských válek. Tato zázračná soška se nacházela právě zde v obci. Obyvatelům vsi bylo jasné, že vtrhnou-li husité do vesnice, stánek mariánský zničí.

Klatovy byly brzy vypáleny. Husité posléze vyráželi i do vzdálenějšího okolí a neušetřili ani Loučim. Oddaný husita Jan Nákvasa tupil před lidem katolickou víru a vychvaloval Jana Husa. Zdejší obyvatelé však zůstali věrni staré víře a husité s nimi svedli krutou bitvu. Tuto bitvu ovšem husité prohráli.

V roce 1419 byl Jan Nákvasa upálen a klatovští husité se rozhodli jeho smrt pomstít. Tehdy svedli krutou bitvu, kterou však prohráli. Měli jediný cíl, obrátit loučimský poutní chrám v sutiny. Loučimští věděli, že nebudou moci husitům dále odolávat, tak se dohodli, že zázračnou sošku ukryjí v pomezních hvozdech na hranicích s Bavorskem a tím ji zachrání před zničením.

Chyběla jim však odvaha, a tak se selka Zuzana Haladová se sochou tajně vypravila do příhraničního lesa. Pro sochu ukrytou v temných hvozdech zbožní lidé vystavěli prostou kapli, kde Madona měla přežít nejhorší válečné období. Ale vše dopadlo nakonec jinak. Nikoho nenapadlo, že soška, kterou odnesli, se už do Loučimi nikdy nevrátí.

Kronika Loučimi dále vypravuje, že husitský vůdce Ctibor Krčma, známý husitský rváč, rychtář z Votavy, objevil sošku při svých hlídkách podél bavorské hranice. Ve své zlobě hodil sošku do blízké studně. Udělal to třikrát, ale soška se pokaždé vynořila a vrátila zpět na své původní místo. Vytasil meč a chtěl ji

rozštípat. Ťal sochu do hlavy. Z této rány se řinula čerstvá krev. Když spatřil krev, lekl se a chtěl ujet. Jeho kůň se však nemohl hnout z místa. Nešťastník padl ihned na kolena a prosil o smilování. Podařilo se mu hnout z místa, až když vroucně prosil za odpuštění svého činu a zřekl se husitského učení.

Po ukončení husitských válek se Panna Maria Loučimská dostala do Neukirchenu b. Hl. Blut (Nové Kostely u Svaté Krve), kde se nachází dodnes.¹⁷⁵

Sama jsem se několikrát účastnila této pouti, putuje sem velké množství poutníků a tím se udržuje živá tradice i přátelské vztahy s německou stranou.

6.2 Popis poutního místa

České poutní místo v Loučimi je mnohem skromnější než v Neukirchenu. Ke kostelu ze druhé čtvrtiny 14. století přiléhá od severu stejně stará kaple svaté Kateřiny. Presbytář i kaple jsou pětiboce zakončeny a žebry křížově zaklenuty. Loď je obdobně sklenuta na střední pilíř. Západní část kostela tvoří hranolová věž asi z 16. století. Vnitřní zařízení pochází z doby přestavby chrámu v šedesátých letech 18. století. Rokokový hlavní oltář je ozdoben sochou Piety ze 16. století pod baldachýnem, sochy sv. Petra a sv. Pavla, sv. Václava a sv. Víta stojí na postranních brankách, socha Nejsvětější Trojice dominuje oltářnímu nástavci. Rokokové jsou i protějškové vedlejší oltáře P. Marie a Krista Trpitele. Kazatelnu zdobí reliéf Dobrého Pastýře a křtitelnici sousoší Křtu Páně. Úcta příchozích poutníků dnes náleží dřevěné kopii P. Marie Loučimské, originál je v již zmíněném Neukirchenu.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Srov. BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha, 1995, s. 226.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 227.

6.3 Obnovená tradice poutí za Pannou Marií Loučimskou

Od roku 1983 se začalo pracovat na obnově poutní tradice do Neukirchenu, který vždy byl oblíbeným mariánským místem chodských věřících. Podařilo se tak vzhledem k poctivé práci dvou duchovních, a to P. Heinricha Murra z Německa (farnost Neukirchen) a P. Vladislava Sysla z české strany (farnost Loučim). Ten obětavě zajišťoval veškerou organizaci na české straně, především dopravu autobusy. Jeho důležitou povinností bylo včas oznámit konání poutí ve všech farnostech domažlického a klatovského vikariátu. Věřící projevíli velký zájem jet do Neukirchenu, měl tedy se zajištěním dopravy značné starosti. Potom již nic nebránilo tomu, aby se uskutečnila *1. pout'* po pádu komunistického režimu. Stalo se tak 9. 5. 1990. Pro účastníky poutě bylo ještě nutné pořídit tzv. výjezdní doložky na německém velvyslanectví v Praze,¹⁷⁷ ale již to nebyl problém. Jednalo se o společnou pout' domažlického a klatovského vikariátu.¹⁷⁸ Osm autobusů plných chodských poutníků se vydalo na pout' přes hraniční přechod Folmava. Pro velký počet účastníků byl nutný přesný zasedací pořádek. Sraz všech autobusů byl naplánován ještě před přejezdem hranic na Babyloně. S organizací pomáhala také dopravní policie. Dále vedla trasa přes německou Železnou Rudu (Bayerische Eisenstein).¹⁷⁹

Po příjezdu do Neukirchenu vítali poutníky zástupci z řad novinářů, politiků a hejtman okresu Cham. Hrála muzika, dále krátké uvítací projevy pronesli starosta obce Furth im Wald, převor františkánského kláštera a světící biskup z Řezna. Za doprovodu hudby se průvod všech přítomných vydal od radnice ke kostelu. Následovala mše svatá, při obětování byl nesen zvláštní dar pro biskupa a tím byl čerstvý chléb. Kázání zaznělo v obou jazycích, německy jej pronesl řezenský biskup, česky P. Suchánek.¹⁸⁰ Po mši svaté potěšilo všechny poděkování a vše dovršilo závěrečné Te Deum. Tím byla oficiálně skončena

¹⁷⁷ Osobní vzpomínka P. Sysla, jak vezl potřebné doložky ve velkém kufru dnes působí téměř úsměvně.

¹⁷⁸ Tyto vikariáty spolu sousedí.

¹⁷⁹ Záznam rozhovoru s P. V. Syslem viz osobní archiv autorky.

¹⁸⁰ Dlouholetý administrátor farnosti Mrákov, která je nedaleko kouřimské farnosti. Velmi pomáhal při obnovení poutí do Neukirchenu.

duchovní část pouti. Vzápětí bylo pro všechny připraveno pohoštění od hejtmana Jermuendera, každý dostal oběd a piva (prý kolik kdo dokázal vypít).¹⁸¹

Dalším milým překvapením byl odpolední výlet výtahem na Hohen Bogen. Při zpáteční cestě domů hráli muzikanti. Poutníci, kteří se nemohli dlouhá léta podívat za hranice, jen žasli. Další zastávkou byla návštěva obchodního domu Frei v Chamu. Všichni byli velmi spokojeni a již se těšili na další pout' k Panně Marii Loučimské do Neukirchenu.

Při každoročních poutích se stalo dobrým zvykem navštívit poutní místa a kaple v okolí, např. Cham, Furth im Wald, Koetzting,¹⁸² německá Železná Ruda, Roding aj.

Samozřejmě poznámkou ke každé pouti je, že jsou srdečně vítáni účastníci v chodských krojích, kteří s sebou vozí chodské koláče jako dary pro kněze.¹⁸³

6.4 Významné poutě

2. pout', 11. května 1991

Nejvíce poutníků se zúčastnilo hned rok na to, kdy odjelo neuvěřitelných 17 autobusů.

Program pouti:

Neukirchen, zde se konala poutní mše svatá, poté následovala prohlídka kostela s výkladem.

Dále se nabízela možnost vyjet výtahem na rozhlednu Hohen Bogen, kde se naskýtal pohled do Čech.

Zajímavou zastávkou byl jistě Furth im Wald, kde vykonali poutníci křížovou cestu a také si prohlédli zdejší náměstí.

Ve waldmuenchenském kostele zazpívali všichni loretánské litanie a následovala prohlídka města.

¹⁸¹ Záznam rozhovoru s P. V. Syslem viz osobní archiv autorky.

¹⁸² Zde je také umístěn obraz Panny Marie Klatovské, o kterém se zmiňuji v předešlé kapitole.

¹⁸³ Záznam rozhovoru s P. V. Syslem viz osobní archiv autorky.

Poslední zastávkou bylo již české Klenčí pod Čerchovem. Zdejší kostel svatého Martina si rádi prohlédli nejen klenečští. Důstojným zakončením této poutě byla zastávka u hrobu Jindřicha Šimona Baara.

Fotografie českých krojovaných poutníků uveřejnily také německé noviny Koetztinger Zeitung, 13. května 1991

4. pouť, 8. května 1993

Sraz 10 autobusů byl na hraničním přechodu Všeruby. Dopoledne se po přivítání v Neukirchenu a průvodu obcí do kostela konala koncelebrovaná mše svatá s kázáním P. Jindřicha Suchánka z Mrákova. Při mši svaté také proběhlo uctění svatého Jana Nepomuckého u jeho kaple před poutním kostelem.

V poledne se dojíždělo opět na rozhlednu na Hohen Bogen, pokračovalo se do Koetztingu, který si účastníci prohlédli a mohli si i koupit nějakou maličkost na památku. V pozdních odpoledních hodinách poutníci dojeli do Weissregenu, kde byla předána kopie obrazu Panny Marie Klatovské a vše dovršila mariánská pobožnost. Zbývala již jen cesta zpět přes Všeruby.

9. pouť, 16. května 1998

Na pouť se tentokrát vydalo 13 autobusů, například z Domažlic, Postřekova, Mrákova, Chudenic, Klatov atd. Jak bylo dobrým zvykem, všechny autobusy se sjely na hraničním přechodu ve Všerubech. Poutníky doprovázeli čtyři kněží: P. Vladislav Sysel z Loučimi, P. Jindřich Suchánek z Mrákova, P. Miroslav Kratochvíl ze Kdyně a P. František Kaplánek z Poběžovic. Podrobný program pouti uvádím v příloze. Z Neukirchenu, kde byla slavena mše svatá,¹⁸⁴ jeli účastníci do německé Železné Rudy a dále po krátkém přejezdu hranic navštívili i českou Železnou Rudu. Tam promluvil k poutníkům P. ThDr. Tomáš Halík o úctě k Panně Marii.¹⁸⁵ Ještě před příjezdem do německé Železné

¹⁸⁴ Hlavní myšlenka kázání byla, že přímluva Panny Marie nikdy neselže, je-li modlitba vytrvalá.

¹⁸⁵ Měl zde v té době exercicie pro lékaře.

Rudy se mohli všichni pokochat nádherným pohledem z Hohen Bogen, kam vyjeli výtahem. „*Po mnoha letech byl krásný pohled na naši zem. Slunce ozařovalo krajinu a žluté lány určovaly hranice naší vlasti.*“¹⁸⁶

Paní Krutinová vzpomíná na ještě jeden z mnoha krásných zážitků z této pouti, který ji zvlášť utkvěl v paměti: „*Cestou jsme potkali pěší procesí z Zwieselu, srdečně je zdravili a obdivovali množství mladých lidí.*“¹⁸⁷

10. pout', 15. května 1999

Na jubilejní pout' bylo vypraveno 12 autobusů. Kromě Neukirchenu navštívili poutníci Rinchnach u Zwieselu. V presbytáři zdejšího kostela se nachází obraz Panny Marie Klatovské.¹⁸⁸ Pro přejezd tam využili tentokrát hraničního přechodu Všeruby a zpět Železnou Rudu. Zvláštností této pouti měla také přítomnost dvou biskupů: Msgre. Františka Radkovského z Plzně a Msgre. Vincence Guggenbergera z Řezna. Ten však pro nemoc nemohl přijet a poslal svého zástupce. Mši svatou slouženou biskupem Msgre. Radovským za přítomnosti zástupce řezenského biskupa koncelebrovali kněží a jáhni z farností Neukirchen, Domažlice, Jikavče, Kdyně, Kolovek, Mrákov a Poběžovice. Po mši svaté následovalo uctění svatého Jana Nepomuckého před jeho kaplí. Podrobnosti k programu uvádím v příloze. I této pouti se zúčastnila paní Marie Krutinová a uvádí: „*Byl to překrásně prožitý den, P. Sysel vše perfektně připravil a dlouho budu vzpomínat,*“¹⁸⁹

Letos, 8. května 2009, se bude konat jubilejní již 20. pout' do Neukirchenu. Toto fixní datum bylo stanoveno před 4 roky, kdy organizaci poutí převzal P. Miroslav Kratochvíl. Většina poutníků se dopravuje auty nebo podnikají pěší pout'. Autobusy se již nevypravují.

¹⁸⁶ Záznam rozhovoru s paní Marií Krutinovou, účastnicí pouti, viz archiv autorky.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Kostel byl založen svatým Vintřem a je nazýván perlou Bavorského lesa. Jeho oprava trvala sedm let a stála osm miliónů marek.

¹⁸⁹ Záznam rozhovoru s paní Marií Krutinovou, účastnicí pouti, viz osobní archiv autorky.

7. Přeštice

7.1 Popis poutního místa

Přeštice jsou největším městem jižního Plzeňska, rozkládají se v nadmořské výšce 366 na levém břehu řeky Úhlavy v malebných končinách Plzeňské pánve.

Na pahorku v historickém jádru města, v části zvané Pohořsko, se před r. 1245 nacházelo hradiště dědičného župana Svatobora s kaplí, kterou později nahradil gotický kostel. V první polovině 18. stol. však přestal stačit zástupům věřících, kteří putovali do Přeštic, jako do slavného poutního místa.¹⁹⁰

7.2 Starý kostel Nanebevzetí Panny Marie

Dnes nelze s určitostí říci, kde stál původní gotický kostelík a proboštsví postavené za kladrubského opata Rainera v r. 1245. Bezprostředním předchůdcem dnešního chrámu však byl poměrně rozlehlý kostel se samostatnou kaplí sv. Barbory, sakristií a oratoří nad ní. Nynější chrám stojí mezi tímto starým chrámem a starým děkanstvím.

Současná podoba chrámu

Dnešní chrám je z roku 1775. Působí mohutným dojmem. Přijedeme-li z kterékoliv strany po některé ze silnic směřujících k městu, je vždy prvním vizuálním bodem, který nás upoutá v krajině.¹⁹¹

Interiér poutního chrámu

Vstoupíme-li do chrámu, náš první dojem je umocněn geniálním uspořádáním hlavního a postranních oltářů. Dojdeme-li až pod hlavní klenbu

¹⁹⁰ Srov. *Památky Přetic, Fraus*, Plzeň, 2006, nestr.

¹⁹¹ Srov. ŘÍČÁK, E. V. *Dějepis města Přeštic a jeho okolí*, Praha, 1864, nestr.

nad křížením lodí, objevíme vpravo v jižní části příčné lodi druhý největší a významný oltář. Půdorysná koncepce chrámu byla podle posledních historických výzkumů nesporně navržena Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem, vyzrálým již a na zenitu svého tvůrčího rozmachu pracujícím stavitelem baroka, který ve své době byl zahrnut pracemi všeho druhu, od pevností až po zámky a zejména církevní stavby. Stavba kostela byla Dientzenhoferovi svěřena stavebníkem, krátce předtím zvoleným opatem kladrubského benediktinského kláštera Josefem Sieberem v r. 1729, a zcela zapadala do rámce jeho velkolepých představ – chrám měl být cílem mnoha tisíc zbožných poutníků, přicházejících k již proslulé přeštické Divotvůrkyni – Panně Marii Bolestné. Přeštický chrám se měl stát, představíme-li si veškerá díla, pocházející z Dientzenhoferových rukou, v této části Království českého jeho dílem vrcholným a nejvelkolepějším. Bylo jen na škodu tomuto chrámu, že ho K. I. Dientzenhofer nemohl vzhledem k svému onemocnění a poté i předčasnému úmrtí dokončit v té podobě, jakou zamýšlel ve svém návrhu, a jak ji až do své smrti (18. 12. 1751) i řídil.¹⁹²

Přeštický chrám tudíž nemá svoji kopuli, kterou měl dle všech dostupných dokladů mít. Osudové okolnosti vytvořily chrám takový, jaký je, a snad i tak se stal jedinečným v řadě kostelů s určitými společnými znaky, z nichž se tímto způsobem vymyká.

Citát z jedné pohlednice z roku 1997, který si zde dovoluji uvést, vysvětluje mnohé: „*Nic tak velkolepého jako přeštický chrám už nedovedeme postavit, k tomu máme málo zbožnosti, málo umělců, příliš blahobytu a demokracie. Musely by se spojit respekt k Bohu s tyranií a stavebním uměním na úrovni Dientzenhofera.*“

Stavební komplex, tj. chrám s proboštstvím, které bylo původně zamýšleno jako trojkřídlé a jehož budování se vleklo více než 25 let, nakonec zůstal nedokončeným torzem.

Chrám však neosiřel, moudrá Prozřetelnost vkládala neustále do osudů a genů nově se rodících generací občanů města pod chrámem semínko naděje, touhy, inspirace a vůle po dokončení díla. O dostavbu se pokoušel i velký rodák

¹⁹² VILÍMKOVÁ, M. *Stavitelé paláců a chrámů*, Praha 1986, s. 47.

a mecenáš tohoto kraje Dr. Josef Hlávka, který se pod nedostavěným chrámem narodil, což snad ovlivnilo i jeho rozhodnutí stát se stavitelem. Snažil se dostavět chrám za všech okolností, postaral se i o architekty a také o další opravu chrámu po požáru v roce 1892. Stavba ztroskotala především na nedostatku financí. Pak se přes snahu dvakrát založeného spolku dařilo chrám jen opravovat z nejhoršího. Zdálo se, že pro dostavbu věží už nikdy nenastanou příznivé podmínky.¹⁹³

Války a střídající se režimy byly vždy tragickým předělem, kdy finanční prostředky braly zaslavé. Později za komunistického režimu, protože materialistická ideologie nepřála dílům zrozeným z víry v Boha, se dostavba chrámu stala neuskutečnitelným snem.

Koncem osmdesátých let dochází k vypracování projektových podkladů pro opravu fasád a střech, aniž se ví, odkud se získají finanční zdroje. Po sametové revoluci v r. 1989 je zahájena generální oprava exteriéru od kněžiště. Probíhá pomalu s prodlevami, způsobenými jednou chybějícími financemi či jindy zase selháním dodávek plechu a přesunem dělníků. Jedinou jistotou bylo lešení patřící městu a zčásti i děkantsví, které bylo zajištěno gratis! Dokončení se postupně přesouvá dle opožďujícího se harmonogramu stavby a koncem roku 1992 se dostane až k věžím, které však budou opraveny jen ve stávajícím provedení a zastřešeny novými jehlánky. Ale stalo se neočekávané. Jistě pomohla i přímluva Panny Marie.¹⁹⁴

Vznik Nadace na dostavbu chrámu

V roce 1993 vzniká v Přešticích nový spolek – Nadace na dostavbu chrámu, která převzala břímě dostavby věží. Záštitu a podporu nadaci poskytli i její čestní členové, vedoucí Ústavu ČVUT fakulty architektury prof. Ing. Arch. Milan Pavlík, CSc. a prezident komory architektů ČR Ing. Arch. Jan Štípek. Díky podpoře plzeňských památkářů, OÚ Plzeň – jih, města Přeštic a katolické církve a

¹⁹³ Srov. JIŘÍK, E. *Okresní státní zastupitelství přeštické v době od 4. 5. 1865 do r. 1907*, 1907, nestr.

¹⁹⁴ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přeštica, Přeštice, 2000, s. 8.

hlavně velkých i drobných dárců – sponzorů nadace, byly po 220 letech obě věže dostavěny v dnes již zcela odborníky i širokou veřejností přijaté pozdně barokní podobě, i přes výhrady a soudy některých kritiků, které se časem objevily.

Již v neděli 19. září 1993 navštívil biskup plzeňský město Přeštice a chrám Nanebevzetí P. Marie, celebroidal slavnostní mši svatou a přečetl pastýřský list, vyzývající k duchovní obrodě. Bylo to v době dostavby tohoto chrámu a při té příležitosti byl biskup Radkovský jmenován čestným členem Nadace na dostavbu hlavních věží chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Listinu čestného členství převzal z rukou předsedy nadace a starosty města Vladimíra Bendy a místopředsedy nadace děkana chrámu ThLic. Karla Plavce.¹⁹⁵

Slavnostní mše, celebroidaná otcem biskupem Radkovským, se konala v 10 hodin dne 31. října 1998 a při této příležitosti byly oficiálně uvedeny do provozu nově zrestaurované varhany. Zároveň byl veřejnosti zpřístupněn zrestaurovaný obraz přeštické Divotvůrkyně s chrámem Nanebevzetí Panny Marie, darovaný o svátku sv. Mikuláše roku 1997 věřícím.¹⁹⁶

Pražský architekt Ing. Tomáš Šantavý se svými spolupracovníky se tímto aktem dostavby chrámových věží zapsal do historické posloupnosti barokních stavitelů dějin chrámu a uzavřel stavební etapu tohoto nepřízní osudu pronásledovaného díla. Vtiskl mu tím velkolepou, dominantní a snad už konečnou podobu.

Tento největší barokní chrám v Čechách, postavený mimo Prahu, tedy vstupuje do třetího tisíciletí ve zcela ukončené a stylově dobře realizované podobě, když v průběhu roku 1996, v roce 770 letého jubilea města Přeštic (první

¹⁹⁵ Srov. MRKVIČKA, J. Benda, V. Běl, J. *Dostavba věží chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích po 220 letech*, Přeštice, 1996, nestr.

¹⁹⁶ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 110.

zmínka o jejich existenci je k roku 1226 v listině Přemysla Otakara I.), byla konečně generální oprava fasád a střech chrámu dokončena.¹⁹⁷

Bezprostřední okolí chrámu ze severní strany (boční portál) a čelní přístup ze strany hlavního západního portálu byly dokončeny do konce listopadu 1997. Zde bylo zcela nově vybudováno mohutné (dříve tzv. příchovické) schodiště, které spojuje chrám s centrem města, Náměstím Masarykovým a upraveno okolí (úprava stromů, oprava schodiště a vydláždění chodníků.)

Tyto práce financovalo město díky pochopení jeho představitelů. Pak teprve mohlo být instalováno základní osvětlení okolí chrámu a schodiště osazeno stojanovými lampami.

Až úplně na závěr velice důkladných prací se v krátkém termínu vybuďovalo slavnostní osvětlení chrámu, které dává vyniknout jeho přízračnému zjevu v noční temnotě nad městem z velké dálky a ze všech světových stran. Slavnost zahájení provozu se konala ve středu 17. září 1997 v den 222. výročí vysvěcení chrámu.¹⁹⁸

Interiér svatyně s mariánskou tematikou

Nyní bych se alespoň částečně chtěla věnovat interiéru kostela, zvláště tomu, který se přímo týká P. Marie.

Oltářík Panny Marie Růžencové: Na podstavci tumbovitého tvaru, zdobeném zlaceným rostlinným motivem, zvýšeném o stupeň na válcovité podnoží, trůní na oblačném křesle Panna Maria obklopená čtyřmi zlatě okřídlenými hlavičkami andílků. Oblečena v červené roucho pohlíží vlevo a na lehce rozevřených, v modrozelený plášť zahalených kolenou drží pravou rukou v bílé košilce oblečeného Ježíška, hledícího vpravo. Oba zdobeni zlatými korunkami, Maria v levé, Ježíšek v pravé ruce drží k zemi volně visící růženec. Z pozadí oblačného trůnu vychází kolem Mariina těla paprskovitě zlacená

¹⁹⁷ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s.6.

¹⁹⁸ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s.7.

svatozář. Výjev je orámován hnědou mramorovanou stěnou s přerušenu horní římsou a zlacenými rokaji. Vlevo pod trůnem klečí se vztaženýma rukama sv. Dominik, vousatý a s tonzurou hledí vzhůru k Marii. Oblečen v bílé roucho a přehozeným černým pláštěm, z pravé ruky mu visí růženec. Vpravo pod trůnem klečí sv. Kateřina Sienská v bílém rouchu na hlavě s věnečkem šípkových růží a splývajícím černým závojem. V pravé ruce lehce drží růženec a v odevzdaném gestu hledí vzhůru k Marii. U nohou obou světců jsou zlacené nádoby.¹⁹⁹

A jaká je historie tohoto sousoší? Na konci minulého století existovalo v Přešticích Bratrstvo živého růžence, které však nemělo žádný svůj oltář v chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Vdova po zemřelém místním rodákovi Josefu Filipovském, hrnčíři, který se později stal majitelem rozsáhlého závodu a velkého lomu ve Vídni, poslala začátkem roku 1893 chrámu darem sousoší Panny Marie Růžencové s tím, aby se tento oltářík stal vždy v měsíci říjnu, kdy se sedmého dne tohoto měsíce slaví tato památka, shromaždištěm a místem pobožnosti jmenovaného bratrstva. Tento oltářík byl nejprve umístěn na menze oltáře sv. Benedikta, čímž ale zcela zastiňoval dolní část oltářního obrazu. Byl proto později přemístěn do prostoru chrámu pod jižní věž.²⁰⁰

Oltářík Panny Marie Lurdské: Na podloží představujícím kamennou skalní stěnu spočívá jeskyňka, v jejíž hloubi na několika stupních stojí Panna Maria Lurdská. V bílém rouchu přepásaném širokou modrou šerpou a bílém, zlatem lemovaném plášti, se sepjatýma rukama, hledí z jeskyňky s nebesky odevzdaným pohledem. Na pravém lokti má přehozený dlouhý pozlacený růženec. Jeskyňka je orámována zářícími žárovkami. V popředí je dřevěné klekadlo. Postranní chrámový vchod, kde je nyní socha Panny Marie Lurdské umístěna, nebyl užíván a byl později, po zákazu poutí Josefem II., zcela uzavřen.

¹⁹⁹ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s.30.

²⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 30.

Prostor byl používán jako skladiště a posléze jako Boží hrob. Na pozadí sochy je nyní zavěšena modrá záclona, která vchod zakrývá.²⁰¹

Historie této sochy v chrámu je také velice zajímavá. Když nastaly problémy s umístěním sousoší P. Marie Růžencové, přinášelo to i určité starosti tehdejšímu děkanovi P. Říčákovi. Existuje autentický zápis jeho výroku, kdy měl říci, že kdyby ta paní byla raději poslala Pannu Marii Lurdkou, nebyli bychom v nesnázích. Dotyčná paní se o tom všem dozvěděla (jednalo se o paní Filipovskou z Vídně), zůstává dodnes otázkou jak. Výsledek byl ten, že brzy na to, v roce 1896, zaslala i sochu Panny Marie Lurdké s příslušenstvím – opět až z Vídně.

Obě sochy jsou umístěny na zadních stranách pilířů obráceny k věžím. Jsou polychromované, byly vyrobeny Chrámovým družstvem v Pelhřimově. Jsou vysoké 160 cm. Materiálem je malovaná keramika.

Votivní obraz chrámu

Jedná se o milostný a zázračný obraz. Řád servitů u svatého Michala na Starém Městě v Praze nechal namalovat obraz Bolestné Matky Boží. Otisk tohoto obrazu měl Jakub Hofmistr – měšťan přeštický. Jeho nábožná manželka otisk pečlivě a bedlivě opatrovala. R. 1688 si ho dala vymalovat a vsadit do rámu.

R. 1700 se objevil poprvé pot na tváři Panny Marie na tomto obrazu. Po 10 letech se úkaz opakoval. Pověst se šířila a způsobila mocné vzrušení. Kladrubský opat Finzgut nařídil 4. října 1710 uložení v kostele, 28. října A. Hofmistrová obraz kostelu postoupila. Několikrát v noci vyzařoval v sakristii světlo, poté byl přenesen na hlavní oltář. Nedlouho po těchto událostech začali do kostela za obrazem proudit věřící, počet se pohyboval kolem 100 000. Proto začala stavba chrámu.

²⁰¹ Srov. Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 31.

Historie obrazu: Je nyní instalován pod jižní věží naproti soše sv. Antonína. Byl objeven v r. 1993 na faře kostela sv. Petra a Pavla v Petrovicích u Sušice Mgr. Ludmilou Drncovou. Tato olejomalba o rozměrech 1,5 x 1,2 m představuje chrám i jeho široké okolí v pohledu od průčelí chrámu k východu směrem na Příchovice. Neznámý malíř zde zobrazil právě dostavěný chrám (který však tehdy neměl ani nezbytné pevné zastřešení věží) a dokreslil (je to barevná dispozice) svým štětcem věže chrámu, jak asi měly být vyvedeny dle plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera z roku 1729, který mu pravděpodobně byl znám. Obraz pak sloužil jako votivní. Přikomponovaná vrcholová partie věží byla nejspíše konečná a originální. Nevyskytuje se v žádném jiném jeho dalším provedení, což je ostatně pro K. I. Dientzenhofera příznačné.²⁰²

Dnes již lze s velkou přesností vznik tohoto obrazu datovat do poslední čtvrti osmnáctého století. Dle tehdy ustáleného zvyku se pod tímto obrazem, na dvou místech propáleného od rozžehnutých svící, vybíraly peněžní milodary na dokončení chrámu. (Stopy poškození jsou již dnes zahlazeny.)

Obraz je v horní partii korunován Pietou Panny Marie Přeštické se svatozáří a dvěma andělky. Údajně spadl ze zdi a napaden plísni sotva se už držel v chatrném rámu.

Koncem roku 1996 byl založen Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka. Spolu s děkanem chrámu P. ThLic. Karlem Plavcem se spolek snažil obraz zachránit. Po zpočátku neúspěšných jednáních se celá věc dostala k rukám Ing. Mgr. Vítězslava Holého, faráře ze Sušice, statutárního zástupce petrovické farnosti, na jehož návrh ze dne 21. listopadu 1997 a z rozhodnutí českobudějovického biskupa ThDr. Antonína Lišky z 3. prosince 1997 byl tento votivní obraz darován statutárnímu zástupci přeštické farnosti, vikáři P. ThLic. Karlu Plavcovi, děkanovi chrámu.

Obraz byl slavnostně předán v sobotu 6. prosince 1997, v den sv. Mikuláše, velkého dárce, patrona Českobudějovické diecéze, kdy se o mši sv. v půl šesté setkali věřící obou farností. Mši sv. celebrowali P. ThLic. Karel

²⁰² Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 43.

Plavec a P. Ing. Mgr. Vítězslav Holý. Obraz sám byl pak v březnu 1998 předán plzeňskému restaurátorovi, akad. malíři Miroslavu Zikmundovi, který se obrazu ujal „v hodině dvanácté“ a zrestauroval ho. Potřebný obnos k záchraně obrazu věnovali věřící z Přeštic. Na své místo byl zavěšen 15. června 1998. Obraz s příslušným textem je vynikajícím dílem neznámého barokního malíře, patrně z řad benediktinských mnichů, po r. 1775.

Zaznamenání hodná je následující skutečnost: Při prohlídce obrazu byl na jeho rubu polepeném slabě linkovaným papírem zjištěn švabachem psaný záznam. Zápis se opakoval do nekonečna, byl zaznamenán i na rubu těchto listů. Možná se jednalo o trest či cvičení některého z mnichů benediktinů v Přešticích či Kladrubech. Listy vzaly zaslé při restaurování obrazu.²⁰³

Předchůdce votivní olejomalby: Je jím rytina na stejný motiv, nepatrně se lišící v perspektivě zobrazení (zde jmenovitě samotného chrámu), která byla nalezena v červenci roku 1997 v archivu premonstrátského kláštera v Teplé. Rytina je starší než obraz z Petrovic, kterému sloužila jako předloha.²⁰⁴ Byly provedeny podrobnější písemné rozbory obou nálezů a porovnání, které dokumentuje jen nepatrné odlišnosti. Kopie rytiny je poněkud zvětšena a je vystavena vedle votivního obrazu.²⁰⁵

Štít s Thaumaturgou: Na severní kapli sv. Barbory mezi okny s patrony Evropy a českých zemí sv. Cyrilem a Metodějem je umístěn velký štít ze stříbrného plechu ve tvaru obráceného srdce o rozměrech 390 x 360 cm. Je to vzácné kovotepecké dílo, ještě ze starého gotického kostela z roku 1245, kde tvořilo na hlavním oltáři rámeček milostného obrazu přeštické Thaumaturgy. Štít představuje oblačné pozadí, které je po celém obvodu obklopeno zlacenou paprskovitou svatozáří se 2 anděly. Vrchol zdobí kříž, pod nímž je baldachýn chránící velkou korunu a tabuli s nápisem INRI. Korunu i tabuli drží z obou stran

²⁰³ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 43.

²⁰⁴ POKORNÝ, M. *Poutní tradice Šumavy*, nakl. Dr. Radovan Rebstock, Sušice, 2002, s. 15.

²⁰⁵ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 44.

dvě postavy andělů s křídly. Nápis znamená: Ježíš Nazaretský, král židovský. Pod nápisem je ve středu štítu obraz P. Marie Bolestné, přeštická Pieta, umístěná do bohatého rámu s rostlinným motivem, přidržovaného po stranách velkými klečícími okřídlenými anděly. Pod nimi je velké sedmibolestné srdce Matky Marie, obtočené zdobenou páskou, probodnuté zleva čtyřmi meči, spočívající přímo na palmových ratolestech. Celý tento, vzhledem k pozorovateli vyklenutý, vysoce umělecky propracovaný a precizní štít je vynikající řemeslnou prací, zhotovenou na objednávku benediktinů v roce 1712 v Augsburgu pro milostný obraz. Jeho tehdejší cena byla 465 zl. 10 kr.

Pod štítem je deska, kterou věnoval ke cti a památce své zemřelé matky Josef Ondřej Lindauer, v pořadí třetí českobudějovický biskup (od r. 1846) a někdejší přeštický děkan (1824-7).²⁰⁶

Přeštická divotvůrkyně

Příběh milostného mariánského obrazu – Piety, je vlastně příběhem tohoto jedinečného chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích – příběhem, který vznikl na základě obrazu původně otištěného na pouhém papíru, který mohl být kdykoliv poškozen či zničen ohněm nebo vodou.

Zpočátku obyčejný osud obrazu byl pak ovlivněn sledem mnoha jakoby náhodných událostí a zrodem zvláštních a jedinečných myšlenkových pochodů osobností, setkávajících se v okamžicích podivuhodné inspirace a živený nadějami a tužbami tisíců doufajících a věřících, mnohdy i nemocných poutníků.²⁰⁷

Někdy v druhé polovině 17. století byl namalován pro konvent servitů u kostela Archanděla Michaela na Starém Městě Pražském obraz Bolestné Matky Boží – Piety. Otisk tohoto obrazu se dostal do rodiny přeštického měšťana Jakuba Hofmistra. V roce 1686 jeho choť Alžběta dostala peněžitý podíl z otcovského

²⁰⁶ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 47.

²⁰⁷ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, s. 48.

domu v Klatovech, nechala si tento otisk přemalovat na plátno dobřanským malířem Matějem Pazourkem. Plátno opatřila pěkným rámem. Obraz se pak stal v rodině předmětem velké úcty. Po návštěvě Lidmily Beerové v r. 1700 a po jejím upozornění byly shledávány pozoruhodné úkazy v podobě slz na tomto obraze. Manželé toto utajovali v obavě, aby o obraz nepřišli, po celých deset let. Později byly pozorovány i další zvláštní události a podivuhodná uzdravení, která se již utajit nedala. Věc byla nakonec ohlášena duchovními otci v Přešticích Václavem Strakou a Antonínem Ottickým kladrubskému opatu Mauru Finzgutovi, když už nebylo možno bránit sběhu zvědavých občanů. Obraz byl přenesen přímo do sakristie starého chrámu a dne 28. října 1710 paní Alžbětou chrámu darován.

Začátky uctívání přeštické Divotvůrkyně

O událostech kolem obrazu informoval Finzgut pražskou arcibiskupskou konzistoř a vyžádal si kanonickou vyšetřovací komisi, která své šetření zahájila 4. prosince 1710. Byli vyslechnuti svědkové a poté byl obraz po ukončení vyšetřování (7. 12.) zapečetěn a uložen do dřevěné skříně tak, aby byl přístupný a k vidění věřícím, kteří se sem v hojném počtu opět scházeli. Byly pozorovány další úkazy (světlo v chrámu, změny na obrazu a další události).²⁰⁸ Povolání církevní otcové však byli stále opatrní, ale nakonec bylo pražskou arcibiskupskou kanceláří dovoleno dne 17. ledna 1711 obraz umístit (stalo se tak 2. února 1711) před mřížkou hlavního oltáře na evangelijní straně s nápisem: Mater amalibis gloriosa miraculis Presticii (matka rozmilá oslavená divy v Přešticích). Plzeňský vikář J. V. Pecháček mezitím informoval arcibiskupskou konzistoř o událostech kolem obrazu a dotazoval se, zda by nebylo možno obraz vystavit na okázalejším místě. Konzistoř na to odpověděla dne 21. února 1711, že je možno obraz vystavit i na hlavním oltáři, jenom když se nebude považovat za hlavní obraz a nebude se k němu ustanovovat žádná vlastní pobožnost. Informování měli být opat kladrubský a administrátor přeštický.²⁰⁹

Dne 14. března 1711 byl obraz přenesen na hlavní oltář. Pověst

²⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 49.

²⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 50.

o podivuhodném obraze v Přešticích se roznesla po celých Čechách a zvědavost přilákala do chrámu Nanebevzetí Panny Marie velké množství lidstva. Pověsti vyprávějící o shluku všech událostí a jevech, uzdraveních a dívech kolem obrazu se šířily od úst k ústům, načež se k obrazu vydala druhá kanonická komise a ve dnech 8. až 10. dubna 1711 se konalo druhé vyšetřování. Dne 27. dubna 1711 bylo

M. Finzgutovi, benediktinskému opatovi, okresnímu vikáři a arciděkanovi plzeňskému V. Pecháčkovi sděleno, že ... „konzistoř ... s výpověďmi pod přísahu vzatých svědků ... po dokonalém uvážení a rozboru ... usoudila a rozhodla, že zmíněný obraz s ohledem na uvedená na něm pozorovaná znamení ovšem za zázračný (*miraculosa*) k považování jest: avšak ohledně zázračných uzdravení, kterážto se ne-li za zázrak, aspoň za obzvláštní milost považovati mohou a musí, má se za milostný (*gratiosa*) ted' a budoucně míti...“²¹⁰

Mariánské pobožnosti a poutě k uctění Bolestné Matky Páně se v Přešticích tak rozhojnily, že starý chrám se stal velkým poutním shromaždištěm. Velká pouť s procesím k domu Hofmistrových se pak vždy každoročně konala ve svatodušní úterý na paměť první zvláštní slavnosti k uctění obrazu konané až do r. 1711, kdy (na základě josefínského dekretu) byla tato pouť přeložena na svatodušní pondělí. Po zrušení benediktinského kláštera v Kladrubech v r. 1785 byla tato pouť na čas přerušena, ale jen do doby děkanátu Josefa Lindauera, který pouhý rok po svém nástupu v r. 1825 ji opět k radosti přeštických občanů obnovil. Slaví se dodnes (bohužel jen v chrámu). Počet poutníků k Divotvůrkyni přeštické (*Thaumaturga Presticensis*) se den ode dne rozmnožoval, takže již v r. 1715 dosahoval téměř padesáti tisíc těch, kteří přistupovali ke zpovědi a sv. přijímání. Ještě v r. 1781 bylo zde zapotřebí 5 kněží, kteří ročně podávali tělo Páně asi 36 000 poutníkům.²¹¹

²¹⁰ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 50.

²¹¹ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 51.

Hovoří se ovšem o statisících návštěvníků chrámu, což bylo jistě přínosem i pro celé město, jeho hostince a obchodníky, kteří prosperovali v ulici pod kostelem a na náměstí. Přeštice tak byly významným poutním místem v Čechách až do časů císaře Josefa II., který dvěma dekrety zakázal od 21. března do 1. srpna 1785 poutě a procesí.²¹²

Starý gotický chrám Nanebevzetí P. Marie postavený kladrubským opatem Rainerem v roce 1245 měl v roce 1724 osm oltářů a nesčetným zástupům poutníků zřejmě nestačil. V roce 1711 byl na hlavní oltář umístěn milostný obraz Thaumaturgy, později ve skříni (rámu) z tepané postříbřené mědi, pro tento účel objednané v roce 1712 až v Augsburgu. Když pak dne 17. září 1775 byla Thaumaturga přenesena za velké slávy a ceremonií ze starého do nového prostornějšího velechrámu, pokračovalo její uctívání na hlavním oltáři. Aby pak masivní a dekorativní rám nezastiňoval hlavní oltářní obraz Nanebevzetí P. Marie, byl umístěn na boční stěnu v kapli sv. Barbory, sousedící s presbyteriem s novou věrnou kopií přeštické Thaumaturgy. Jiná její kopie byla za sklem po celá desetiletí umístěna na domě č. 112 (sester Jůzlových), kam chodila poutní procesí vždy o svatodušním pondělí až do poslední pouti, která se konala 29. května 1955 již v neděli (sváteční pondělí bylo zrušeno). Dům byl později zbořen, aby udělal místo obchodnímu domu Perla.²¹³

Kde se nyní druhá kopie nalézá, není znáno. Na jedné straně byla naléhavá nutnost postavit prostornější chrám se starým zasvěcením pro nový objekt – milostný obraz téže Marie, jejímuž nanebevzetí předcházelo sedmiboletné utrpení. Oba výjevy se tak snoubí ve vzácné posloupnosti na hlavním oltáři chrámu – byly předmětem úcty a lásky přicházejících věřících.

Na druhé straně byli touto nutností motivováni stavebníci – Maurus Finzgut a Josef Sieber – a touto motivací inspirováni stavitelé, z nichž ten první – Kilián Ignác Dientzenhofer – byl nejgeniálnější.

²¹² Srov. tamtéž, s. 52.

²¹³ Srov. tamtéž, s. 51.

Poutníky přitahoval milostný obraz stále častěji, proto byla vystavěna edinečná a skvoucí schránka v radostném barokním slohu – chrám Nanebevzetí P. Marie v Přešticích.²¹⁴

Přeštické zvony

O účtě k Panně Marii svědčí i zvony na věži zdejšího chrámu. Na jednom z nich se dochoval gotický nápis, který značí: „*Toto dílo ku cti Panny Marie L. P. 1438 se dokonalo za probošta Jindřicha – mistr Petr z Norimberka.*“²¹⁵

Na žádost děkana Františka Kapláňka provedl dne 14. srpna 1984 prohlídku a akustické zkoušky zvonů soudní znalec a kolaudátor z Prahy Petr Rudolf Manoušek. Shledal stav zvonů neutěšený a dal souhlas k montáži elektrického zařízení zvonícího jen pro zvon Nový. Ostatní měly zvonit jen při slavnostním vyzvánění a zřídka. O údržbu zvonů se v devadesátých letech obětavě staral Ondřej Květoň, který s vědomím p. vikáře Karla Plavce toto nespolehlivé, poruchové stávající zařízení udržuje s velkým úsilím v chodu až do doby, kdy bude nahrazeno elektronickým. Bylo přivezeno zvonící zařízení z Belgie, které je citlivé a lze je namontovat na všechny zvony. Zatím pouze dočasně na ukázkou. V současné době se stále shánějí tolik potřebné finanční prostředky na záchranu zvonů.²¹⁶

7.3 Poutní tradice

Pouti k přeštické Divotvůrkyni se konaly od roku 1711 vždy na svatodušní pondělí. Tato tradice se udržela až do r. 1955. Procesí chodila též ke kopii obrazu přeštické Divotvůrkyně k domu čp. 112 až do poslední pouti, která se konala 29. května 1955. Přeštická pouť se slaví dodnes, bohužel jen v chrámu. Procesí již nechodí, tuto tradici se nepodařilo udržet. Touha putovat k milostnému obrazu

²¹⁴ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 52.

²¹⁵ Srov. tamtéž, s. 61.

²¹⁶ Srov. tamtéž, s. 64.

postupem neklidné doby zeslábla. Přestože poutní místo je po architektonické, stavební stránce obnoveno, nepodařilo se již ve 20. století a na počátku 21. století obnovit poutní tradici.²¹⁷ Nadace na obnovu této barokní perly v západních Čechách pomohla zachránit toto poutní místo pro další generace, ale jen přímluva Panny Marie Divotvůrkyně pomůže vrátit v budoucnu nové oživení tomuto poutnímu místu.²¹⁸ Již nyní slouží poutní místo svému účelu, zatím je tradice oživena pouze v místním rozsahu, přáním do budoucna je návštěva co největšího počtu poutníků ze širokého okolí.

²¹⁷ Srov. Pamětní kniha přeštického děkanství, nestr.

²¹⁸ Záznam rozhovoru s ThLic P. Karlem Plavcem, viz osobní archiv autorky.

8. Bechyně - konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie

8.1 Historie poutního místa

Město Bechyně vzniklo z osady pod stejnojmenným hradem v 1. čtvrtině 14. století. Již roku 1281 byl na východním okraji budoucího města založen minoritský klášter s kostelem Panny Marie, dokončeným r. 1284 na terase vysoko nad řekou.

Husité klášter srovnali se zemí, s jeho obnovou začal Zdislav ze Šternberka, pán v Bechyni, r. 1490. Klášter byl tehdy osazen františkány.

Nová pohroma přišla na město i klášter r. 1619, kdy se Bechyně zmocnilo odbojné stavovské vojsko. Klášter byl poničen a cenná výzdoba kostela rozkradena. Drancování přežila skulptura Ukřižovaný Kristus a dvě milostné sošky P. Marie Bolestné. O menší z nich se píše v místní kronice, že i když byla třikrát hozena do ohně, nic se jí nestalo a vždy se zázračně vrátila na své místo na oltáři. Větší sošce byla useknuta hlava, voják, který to udělal, se prý vzápětí pomátl na rozum. Jiný voják hodil na Ukřižovaného kámen, který se ale odrazil a násilníka omráčil (podle jiného podání na kříž vystřelil z muškety).

Jediným výsledkem protestantského obrazoborectví proto byl vzrůst úcty k těmto dokladům Boží všemohoucnosti, a i proto byl kostel r. 1623 rychle obnoven a postupně zdoben novým mobiliářem. Stalo se tak především zásluhou Šternberků, kteří byli v kostele také jako jeho velcí příznivci pochováváni.

Bechyně je známá i jako lázeňské město, spjaté se zázračným zjevením Panny Marie a vytrysknutím pramenů s léčivou vodou. Poslední, nejsilnější pramen však zmizel po narušení podzemních vod při výstavbě vojenského letiště r. 1960.²¹⁹

²¹⁹ Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s.136.

8.2 Popis poutního místa

Klášter má zhruba čtvercový půdorys a svojí východní stranou se vypíná vysoko nad řekou Lužnicí. K jeho jižní straně bočně přiléhá klášterní kostel Nanebevzetí P. Marie. Je to pozdně gotické síňové dvoulodí s dlouhým presbytářem v ose severní lodi a přistavěnou barokní centrální kaplí Ukřižování Páně a P. Marie Bolestné při jižní lodi. Celý kostel je skvostně zaklenut, dále presbytář síňovou klenbou, dvoulodní sklípkovou klenbou spočívající kromě vnějších zdí na třech štíhlých pilířích. Pod kruchtou byla nedaleko vchodu objevena pozdně gotická malba Posledního soudu.²²⁰

Zájem poutníků se ale především vztahuje k milostným skulpturám v presbytáři. Na hlavním oltáři z. 1780 je umístěn velký krucifix z 2. poloviny 16. století. Pod ním spočívá sousoší P. Marie Bolestné s mrtvým Kristovým tělem na klíně. Hlava této gotické Piety z konce 15. století je barokní (viz výše). Ve výklenku jižní zdi presbytáře je umístěna druhá Pieta – menší a o nějakou dobu mladší.²²¹

Jinými cennými předměty z výzdoby kostela jsou barokní oltářní obrazy: původní obraz hlavního oltáře s tématem Nanebevzetí visící u kruchtě a obrazy bočních oltářů sv. Ludvíka, sv. Františka z Assisi a sv. Antonína z Padovy. Poslední dva údajně maloval K. Škréta.

V presbytáři se nacházejí čtyři mramorové náhrobníky z 1. poloviny 16. století. V lodi je podobných náhrobníků, i když mladších, celkem 18. Jsou opatřeny figurální, znakovou či nápisovou výzdobou.

8.3 Proměny poutního místa

O tradici a poutní místo pečovali po několik staletí bechyňští františkáni, na počátku 20. století však zájem o poutě do Bechyně poklesl. Podobný osud

²²⁰ Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s.137

²²¹ Srov. tamtéž.

zažívala i jiná poutní místa, kde se neodehrávaly žádné „nové“ zázraky. V dubnu r. 1950 byl klášter násilně vyklizen. Teprve zákon z 19. července 1990 navrátil klášter do majetku řádu Menších bratří – františkánů provincie sv. Václava, jak zní oficiální název řádu. Pout' o svátku Nanebevzetí Panny Marie zůstala nadále hlavní poutí.

V současné době tato poutní lokalita má pouze místní charakter, protože když zůstalo v majetku františkánů, jejich návrat se neuskutečnil. Odchodem františkánů se přerušila poutní tradice. Bechyňskou farnost spravují od r. 1990 premonstráti z Milevska. Bohoslužby v klášterním kostele slouží pravidelně v letní sezóně od první květnové neděle až do slavnosti Ježíše Krista Krále. Na poutní slavnost přicházejí většinou jen místní věřící. Přes nemalé snahy se nepodařilo tradici poutí obnovit.²²²

²²² Záznam rozhovoru s P. Zdeňkem Metodem Kozubíkem, O praem, administrátorem farnosti, viz osobní autorky.

9. Kašperské Hory – kostel Panny Marie Sněžné

9.1 Historie poutního místa

Na místě dnešních Kašperských Hor vznikla osada patrně ve 13. století v souvislosti s místní těžbou zlaté rudy. V 1. polovině 14. století se stala horním městem, jež bylo r. 1584 povýšeno na královské. V souvislosti s vyčerpáním zlatých ložisek význam města upadl.

Roku 1816 nechal děkan Mikuláš Topper na jižní straně Kašperských Hor postavit kapli P. Marie, do níž umístil milostný obraz Panny Marie Klatovské. Kaple brzy nestačila rostoucím zástupům poutníků, a proto byl v její blízkosti v letech 1850 – 1868 přičiněním děkana F. Grosera a purkmistra J. Rudolfa postaven nový poutní kostel P. Marie Sněžné.

Ve 20. století novodobá tradice v Kašperských Horách přežila vyhnání německého obyvatelstva po r. 1945 i pronásledování věřících po r. 1948.²²³

9.2 Popis poutního místa

Poutní kostel P. Marie Sněžné se nachází na jihozápadním okraji Kašperských Hor nad studánkou při cestě ke Zlatému potoku a Losenici. Jedná se o pseudorománskou jednodílnou a dvouvěžní stavbu s některými zajímavými prvky interiéru. Především si všimněme hlavního oltáře. Je sice pseudogotický, ale jeho součástí jsou sochy ze staršího pozdně gotického oltáře z konce 15. století: Panna Maria uprostřed mezi sv. Kryštofem a sv. Šebestiánem: po stranách jsou malovaná křídla s výjevy Zvěstování a Zjevení Páně, Narození a Korunování P. Marie, Smrti sv. Václava, sv. Jiljí a Markéty – dnes uloženo na děkanství.

Barokní boční oltář archanděla Michaela se sochami světců pochází pravděpodobně z místní stejnojmenné kaple, zrušené r. 1786. Pod kostelem stojí původní poutní kaple Panny Marie Klatovské, postavená r. 1816.²²⁴

²²³ Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s. 158.

²²⁴ Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s. 159.

Stručný historický přehled mariánských poutí v Kašperských Horách.

Na základě zázračných uzdravení mnoha lidí z Kašperských Hor i okolí získával stále větší pověst silný pramen, vyvěrající ze skalky pod městem. Koncem 17. století postavili vděční měšťané u pramene kapli, zasvěcenou Panně Marii Klatovské. Prosby mnoha trpících nešťastných v Klatovech u obrazu byly vyslyšeny. Matka Boží pomohla. Kult uctění tradice se brzy rozšířil po kraji, dodnes nacházíme v mnoha kostelích nebo kaplích její vyobrazení, často doprovázené v dolní části obrazu starší podobou Klatov. Tak i kašperskohorská svatyňka patřila Klatovské Panně Marii. Kopie obrazu je dodnes ústředním motivem malého oltářku. Kaple Grantl se dočkala v 18. století opravy. Nynější podoba zděné stavbičky pochází z počátku 19. století.

Dřívější původní svatoanenská kašperskohorská poutní tradice byla vystřídána novou. Místo, nazývané U studánky, se stalo cílem velkého množství procesí a návštěv rodin nebo jednotlivců v průběhu celého roku. Později se ustálil zvyk pořádat jednu velkou pouť s mnoha bohoslužbami a za účasti obrovského množství lidu na svátek Panny Marie Sněžné, slavený 5. srpna.

Když v roce 431 efeský koncil vyhlásil Pannu Marii, matku Ježíšovu, Bohorodičkou, nechal v Římě na její počest vybudovat papež Sixtus III. velkou baziliku, zasvěcenou Boží rodičce, duchovní matce římsko – katolické církve a matce vtěleného Syna Božího. Podle legendy zcela nečekaně v tomto letním dnu v slunné Itálii sněžilo. Proto byla Panna Maria nazývána Sněžnou. Římský chrám je největším mariánským v celé Evropě a zároveň jedním z nejstarších.²²⁵

Jako všechna poutní místa i kaple s pramenem U studánky je opředená legendami. Jedna vypráví, že na místě, kde ze skály prýští voda, zmrzl při nenadálé sněhové bouři 5. srpna kočí i s párem koní. Datum sněhové bouře se spojuje se svátkem Panny Marie Sněžné, a proto vznikl kult jejího uctívání právě zde. Léto sice vrcholí, ještě řadů týdnů by mělo být hezky, ale prozíraví obyvatelé šumavských končin věděli své. Čím dále tím více se blíží zima, přinášející

²²⁵ Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s. 160.

horalům strasti a někdy i krutý boj o přežití. Do slov modliteb vpravovali i prosby za překonání útrap několika příštích měsíců zimního času.

Další známá legenda líčí příběh chudého tovaryše z Klatov, který jako jediné dědictví po matce vzal s sebou do světa obraz Panny Marie. Cestou odpočíval pod Kašperskými Horami. Když chtěl pokračovat v cestě, nemohl pohnout tlumokem. Místní duchovní tento jev vysvětlil tím, že Matce Boží se na tomto místě zalíbilo. Tak byl pro obraz zřízen stánek, který se stal cílem stále většího počtu poutníků, kteří sem přicházeli zejména na svátek Panny Marie Sněžné 5. srpna.²²⁶

Uctívání pramene a obrazu v kapli překlenulo několik desetiletí od počátku k polovině 19. století. Kaple Grantl, byť přestavěná a rozšířená, nestačila. Poutníků přicházely tisíce, dokonce ze vzdálených míst, odkud putovala procesí více dnů. Hojně se pouťových mší svatých zúčastňovali i bavorští věřící. Město se rozhodlo postavit velký poutní kostel.

Poutní kostel byl stavěn z různých darů a příspěvků věřících v blízkosti původní kaple v letech 1850 – 1867.²²⁷

Bylo rozhodnuto pověřit stavbou místního zednického mistra Jana Buchingera. Typický mariánský kostel s dvojvěžím v průčelí se stavěl v novorománském slohu, vyznačujícím se určitou jednoduchostí. Po Buchingerovi převzal rozestavěné dílo stavitel Josef Mirvald ze Sušice a v roce 1867 mohl být chrám vysvěcen.

Vystavění kostela přispělo k tomu, že Kašperské Hory se staly významným poutním místem Šumavy, kam směřovala procesí nejen z okolních osad a měst, ale i ze vzdálenějších oblastí Čech, Bavorska a dokonce i Vídně. Slavnosti se účastnilo až několik desítek kněží. Odhady počtu poutníků pro vlastní svátek 5. srpna se blížily někdy až k počtu 10 000.²²⁸

Zvlášť bývá připomínána pouť v roce 1910, kdy vídenští poutníci přinesli do města dodnes uchovávanou nádhernou sochu s Ježíškem, vyřezanou

²²⁶ Srov. HORPENIAK, V. *Kašperskohorská pouť*: In.. Kašperskohorský zpravodaj, červenec 2000, s. 13

²²⁷ Srov. tamtéž.

²²⁸ Tamtéž.

v Tyrolích. Kašperskohorskou pouť zachytil s dokumentární citlivostí spisovatel Karel Klostermann v románě *V ráji šumavském*. Tato pouť bývala velkým náboženským, ale i společenským svátkem Šumavy a Pošumaví. Lidé z různých krajů česky i německy hovořících tu vzdávali hold Matce Boží a upřímně se radovali ze svátečního setkávání.²²⁹

Tradice poutí v Kašperských Horách nebyla narušena ani událostmi po druhé světové válce, ani působením minulého režimu, který měl ateismus přímo ve svém programu. Dík za uchování této zbožné tradice patří nejen novým generacím poutníků a jejich víře, ale také zdejšími duchovními správci, zejména otci Františku Novákovi, který zde působil v letech pro katolickou církev nejtěžších od roku 1951 až do své smrti v roce 1985.²³⁰

Vzhledem k tomu, jak důležitou osobností byl pro toto poutní místo P. František Novák, ráda bych se o něm zmínila v následujících řádcích.

Pocházel ze starobylého venkovského rodu Nováků z malebné jihočeské obce Zahájí u Českých Budějovic, kde se narodil 16. 7.1920. Po maturitě se rozhodl pro studium bohosloví v budějovickém semináři. Po přerušení studia způsobeném válečnými událostmi a totálním nasazením v osvobozené republice byl spolu se svými kolegy v roce 1947 vysvěcen na kněze. Po působení v Domažlicích a Hostouni přichází i se svými rodiči do Kašperských Hor – malého pohraničního města po válce se zcela novými obyvateli. Odtud spravuje i farnosti v okolí – Rejštejn, Srní, Dlouhou Ves.²³¹

Je třeba si uvědomit, že kněz Novák působil v tomto kraji v letech pro společnost a církev nejtěžších, v podmínkách vlády ateistického komunistického režimu, který se stavěl ke křesťanství nepřátelsky. Život církve usiloval postupně zcela zničit. I za těchto okolností našel P. Novák cestu, jak naplňovat své poslání, jak žít svůj život jako službu Bohu a lidem.²³²

²²⁹ Srov. HROPENIAK, V. *Kašperskohorská pouť*. In.. Kašperskohorský zpravodaj, červenec 2000, s. 14

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Srov. HROPENIAK, V. *P. František Novák – slova přátelům*, Karmášek, 2006, s. 9

²³² Srov. tamtéž.

Ve svých farnostech nepečoval jenom o uchovávání svěřených kulturních památek, jako kostelů, far, církevních obrazů a plastik, ale usiloval na prvním místě o zachování a šíření živých křesťanských ideálů, které známá velehradská píseň nazývá „dědictví otců“. Pamětníci znají P. Nováka především jako znamenitého kazatele. Důkladně připravená kázání, opřená o studium nejnovější teologické literatury, filozofie, psychologie, historie, znalost současných událostí, mentality dnešního člověka, dovedla zaujmout snad každého.²³³

Řada myšlenek jeho kázání je živá a aktuální i v dnešních dnech. Promluvy k věřícím mu byly příležitostí impulzivním způsobem vyzývat své posluchače k aktivní účasti na křesťanských hodnotách, na království Božím, které je třeba vytvářet už zde na zemi.²³⁴

Více než sto let chodí stále poutníci k Panně Marii Sněžné do Kašperských Hor. Více než pět století je město slavným poutním šumavským místem. Ať byly doby jakékoli, tradice vydržela. Vše překonala a na začátku třetího tisíciletí je pevnou kotvou víry obyvatel Šumavy.²³⁵

Z tohoto odkazu se mnoho zachovalo až do dnešních dnů. Pravda, musíme přimhouřit oči nad desítkami stánků vietnamských obchodníků, nabízejících všechno možné, jen ne tradiční pouťový artikl, ale na druhé straně tak má radnice zisk z pronájmu míst. Jinak poutě jsou ve znamení snahy po usmíření Čechů a Němců. Citlivější povahy sice mohly mít výtky k takovým symbolům, jako byl pochodňový špalír po koncertě v kostele sv. Mikuláše nebo bílé podkolenky a padací mosty v nedělním procesí. Přesto společná mše českobudějovického biskupa Antonína Lišky a pasovského biskupa Franze Xavera Edera byla dobrým příspěvkem do stále neuspořádaných česko – německých vztahů. Spolu s procesím, ve kterém vedle starosty Stíbala dominovala i socha sedící Madony s Ježíškem, vrátila pouti v Kašperských Horách původní význam hledání a oslavy hodnot ducha.²³⁶

²³³ Srov. HROPENIAK, V. P. František Novák – slova přátelům, Karmášek, 2006, s. 9

²³⁴ Srov. tamtéž, s. 10

²³⁵ Srov. POKORNÝ, M. Poutní tradice Šumavy, Dr. Radovan Rebstock, Sušice, 2002, s. 4

²³⁶ Srov. HROPENIAK, V. Na mariánské pouti, In. Naděje, srpen 1998

O významu Kašperských Hor jako poutního místa svědčí i návštěva apoštolského nuncia.

Tradiční mariánská pouť, na kterou se každým rokem sjíždějí stovky poutníků z Čech i zahraničí, hostily 6. – 8. 8. 1999 Kašperské Hory. Akce je především svátkem křesťanů, což dosvědčil svou přítomností zástupce Vatikánu, apoštolský nuncijs arcibiskup Giovanni Coppa. Pontifikální mše, kterou právě Coppa spolu s diecézním biskupem Antonínem Liškou celebrouval, byla vrcholem pouti.

Na své si v šumavském městečku přišli i příznivci zábavných pouťových atrakcí. Již poněkoličaté viděli v Amáliině údolí, jak v minulosti lidé těžili zlato. Na hradě Kašperk šermovala historická skupina Lorika, střed města patřil prodejčům výrobků tradičních řemesel a rukodělné výroby.²³⁷

„Tradici poutí nepřerušili ani komunisté, jen se jí nedostávalo takové propagace jako nyní. Nikdy však nemohlo kvůli železné oponě přijet tak velké množství německých věřících, jako v současnosti. Myslím si, že pouť si svůj charakter uchovala především díky zdejšímu faráři Novákovi, pro něhož bylo udržení tradice závazkem:“ uvedl jeden z organizátorů pouti Vladimír HORPENIAK,²³⁸

9.3 Poutě v současnosti

Apoštolský nuncijs se po roce opět vrátil k Panně Marii Sněžné do Kašperských Hor. Pontifikální mši svatou celebrouval 6. srpna 2000 v kostele sv. Markéty v Kašperských Horách vatikánský velvyslanec v České republice Apoštolský nuncijs Giovanni Coppa společně s diecézním biskupem ThDr. Antonínem Liškou. Poutních slavností se zúčastnilo přes pět set věřících.²³⁹

K oslavám Velkého jubilea 2000 let křesťanství vstupují jako staré mariánské poutní místo Kašperské Hory. Známa poutní slavnost Panny Marie

²³⁷ Mladá fronta dnes, 9. srpna 1999, Ze západních Čech, s. 2

²³⁸ Osobní rozhovor s PhDr. Vladimírem Horpeniakem.

²³⁹ Srov. Plzeňský deník, 7. srpna 2000, s. 13

Sněžné, která zdaleka není jen událostí náboženského, ale také kulturního a společenského významu, se uskutečnila v prvním srpnovém víkendu. Podobně jako jiná léta to bude svátek setkání lidí na šumavských horách, v místech na dávné Zlaté stezce, která od středověku spojovala Čechy a Němce.²⁴⁰

Letošní kašperskohorská pouť bude významná i účastí předních reprezentantů katolické církve. Je to v historii vůbec poprvé, kdy se akce zúčastní tři biskupové. Pozvání přijal i papežský nuncius arcibiskup Giovanni Coppa. Spolu s diecézním biskupem Antonínem Liškou a dalšími duchovními z Čech a Německa bude celebrovat hlavní pontifikální bohoslužbu v neděli 6. srpna od 11 hodin v arciděkanském kostele. Jako čestný host je pozván Jiří Paďour, pomocný biskup pražský,²⁴¹ který v poutním kostele Panny Marie Sněžné bude sloužit pontifikální mši svatou s účastí mládeže, a to již v sobotu 5. srpna od 18 hodin.²⁴²

Slavnosti se zúčastní čeští i němečtí poutníci, lidé z Grafenau, partnerského města Kašperských Hor, ale také hudebníci a zpěváci nebo hudební příznivci, které do Kašperských Hor láká mimořádná nabídka koncertních pořadů.²⁴³

V rámci pouti se letos poprvé uskuteční česko-německé setkání katolické mládeže z Kolpingova hnutí z Čech, Moravy a Německa. Tito mladí lidé se rovněž chtějí zapojit do tradičního církevního procesí odpoledne 6. srpna.²⁴⁴

Pozoruhodnou kulturní událostí mariánské poutní slavnosti nepochybně bude také vystoupení známého pražského souboru staré hudby Capella Regia Musicalis při svíčkách v originálním prostředí gotického kostela svatého Mikuláše. Toto profesionální koncertní těleso převzalo též hudební doprovod hlavní poutní bohoslužby, při níž přednese Missu B barokního skladatele H. I. Bibera.²⁴⁵

²⁴⁰ Srov. Mladá fronta dnes, 28. července 2000, servis Západní Čechy, s. 6.

²⁴¹ Současný biskup českobudějovický, delegát pro mládež České biskupské konference.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Srov. Mladá fronta dnes, 28. července 2000, servis Západní Čechy, s. 6.

²⁴⁵ Srov. Mladá fronta dnes, 28. července 2000, servis Západní Čechy, s. 6.

Následující program dokládá, že si opravdu každý poutník mohl vybrat podle svého vkusu.

Ve dnech 3. – 5. srpna 2001 se v Kašperských Horách na Klatovsku uskutečnilo Setkání křesťanů na Zlaté stezce – akce, na kterou lze označit jako duchovně – kulturní festival, jehož jádrem je tradiční pouť k Panně Marii Sněžné. Po tři dny zněla v Kašperských Horách češtinou a němčinou, slavily se mše v obou jazycích, konaly se koncerty vážné i méně vážné hudby, nechyběly kolotoče ani stánky s perníkovými srdci.²⁴⁶

„Setkání křesťanů na Zlaté stezce“ se vlastně konala už před dávnými lety, kdy na tuto významnou církevní pouť přicházeli jak čeští, tak i němečtí obyvatelé ze širokého okolí, například i z poměrně vzdáleného Vimperka. Na dobu před 2. sv. válkou vzpomíná paní Marie Puschmanová, rodačka ze Stach: „Pouť pro nás byla opravdovým svátkem. Procesí ze Stach vyrazilo už kolem sedmé ráno, to už měli za sebou ranní mši. Trůny se soškami Panny Marie, stuhy, prapory, vše jsme chystali několik dní dopředu. Celou cestu, ty dvě a půl hodiny, se zpívalo! Domů jsme se vraceli až večer. Pro dítě to bylo vyčerpávající, ale moc jsme se na pouť těšili.“²⁴⁷

Do Kašperských Hor přicházejí poutníci z dalekého okolí i dnes. Pan Walter Fuchs, který se zde narodil a nyní žije v Mnichově, na otázku, jak se mu slavnost líbí a zda se poutí účastní pravidelně, odpovídá jednoduše: „Je to můj domov.“²⁴⁸

Po slavnostní mši, kterou sloužil biskup Jiří Paďour a kterou lze označit jako vyvrcholení setkání, uvedl hlavní organizátor pouti PhDr. Vladimír HROPENIAK: „Je úžasné, že pouť přežila těžké období totality a chtěl bych za to poděkovat místnímu faráři P. Františku Novákovi i dalším kněžím, kteří sem jezdili a povzbuzovali lidi v těžké době. Během tří dnů zde probíhají české i německé bohoslužby s lidovým zpěvem, s kytarami, dokonce i s byzantským

²⁴⁶ KONOPÁSKOVÁ, H. Pouť aneb setkávání lidí i rozměrů našeho života, In. Katolický týdeník 33, 19. srpna 2001

²⁴⁷ KONOPÁSKOVÁ, H. Pouť aneb setkávání lidí i rozměrů našeho života, In. Katolický týdeník 33, 19. srpna 2001

²⁴⁸ Tamtéž.

liturgickým zpěvem. Každoročně přicházejí poutníci z našeho partnerského města Grafenau. Máme radost, že v nich nezůstala trpkost z vyhnání. Usilujeme o to, aby to nebyla jen česko – německá pouť, ale aby to bylo setkání v širších souvislostech. Letos poprvé přišli i řeckokatoličtí věřící od katedrály sv. Klimenta v Praze, se sborem sv. Vladimíra.“²⁴⁹

Počet účastníků pouti byl kolem tisíce. Prvně zde letos vystoupil soubor barokní hudby Musica Florea a také Lucie Bílá a sbor Boni pueri v benefičním koncertu na obnovu chrámu v Kašperských Horách.²⁵⁰

Pouti v Kašperských Horách mají dlouhou tradici. V posledních letech se konají se podle určitého řádu, výjimečný je její mezinárodní (setkávání Čechů a Němců) a kulturní charakter. Ráda bych se nyní věnovala projektu zdejších poutí.

9.4 Projekt poutní slavnosti Panny Marie Sněžné – Setkání na Zlaté stezce

Poutní slavnost P. Marie Sněžné v Kašperských Horách, jejíž tradice sahá do 17. století, byla od nejstarších dob příležitostí pro sváteční setkávání lidí z daleka i blízka, zejména Čechů a Němců.²⁵¹

Této tradici se snaží být tato slavnost věrna i v současné době, zejména po zásadních společenských změnách v roce 1989.²⁵²

Vzhledem k tomu, že Kašperské Hory jsou frekventovaným turistickým střediskem Šumavy, tato akce konaná v příhodném termínu uprostřed léta přitahuje četné letní návštěvníky i ze vzdálenějších míst ČR, Bavorska, Rakouska i odjinud, lidí různých věkových kategorií. Pouť je koncipována jako masová akce se širokou publicitou v masmédiích. Slavnost dává možnosti pro setkávání v několika rovinách, zejména náboženské, společenské, kulturní.²⁵³

²⁴⁹ KONOPÁSKOVÁ, H. Pouť aneb setkávání lidí i rozměrů našeho života, In. Katolický týdeník 33, 19. srpna 2001.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Záznam rozhovoru s PhDr. V. Horpeniakem, viz osobní archiv autorky.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Záznam rozhovoru s PhDr. V. Horpeniakem, viz osobní archiv autorky.

Akci doprovázela systematická a důkladná propagace (tisk a široká distribuce plakátů, letáků a programů v české a německé verzi, články zejména v regionálním tisku, příspěvky v regionálním tisku v sousedních oblastech Bavorska (Bayerwald – Bote, Grafenauer Anzeiger), články v německém krajauském tisku (Hoam!, Glauber und Heimat), informace v českém rozhlase – Plzeň, České Budějovice, Praha v redakcích zpravodajství, kultury, náboženství, Radio Šumava, Česká tisková kancelář a další.²⁵⁴

Příprava akcí zaměstnala velký počet lidí, podnítila iniciativu jednotlivců i drobných sponzorů. Bezprostředně účinkujících bývá přes 130 (hudební vystoupení, procesí, historický šerm, hudební doprovod při bohoslužbách). Zajišťoval se úklid a výzdoba užívaných prostor. Pořadatelé spolupracovali s německými krajany, s německými duchovními, s občany partnerského města Grafenau, s nakladatelstvím Stutz z Pasova na prezentaci německých knih českého spisovatele Karla Klostermanna. Na české straně se na přípravě, a také na realizaci podílela zejména mládež.²⁵⁵

Akce proběhly tak, jak je uvedeno v tištěných programech (viz výše) za masové účasti domácích i zahraničních poutníků, zejména z Německa. K širšímu mezinárodnímu dosahu akce přispělo zařazení slovanské byzantské liturgie, kterou k nám přinesli už v 9. století patroni Evropy sv. Cyril a Metoděj. A tak vedle Čechů a Němců, případně Rakušanů, se v Kašperských Horách setkávali také Slováci, volyňští Češi a Ukrajinci.²⁵⁶

V rámci poutí, setkání se uskutečňovaly od roku 1991 do roku 2003²⁵⁷, se uskutečnilo několik různých bohoslužeb: např. s rytmickými písněmi, byzantsko – slovanská, německá, česko – německá, latinská). Při pontifikálních mších

²⁵⁴ Záznam rozhovoru s PhDr. V . Horpeniakem, viz osobní archiv autorky.

²⁵⁵ Srov. pracovní text PhDr V . Hoepniaka z r. 2000 k Projektu poutních slavností P.Marie něžné

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Záznam rozhovoru s PhDr. V . Horpeniakem, viz osobní archiv autorky.

účinkovalo vždy téměř 70 zpěváků a hudebníků. Důležitost se přikládala také přípravám a organizaci slavnostních obědů pro čestné hosty.²⁵⁸

Akce splnily a dokonce překročily očekávání zejména masovou účastí jak domácích tak i zahraničních hostů, zejména z Německa. Zvláště je třeba zaznamenat účast bavorských sousedů z oblasti Freyung, Grafenau, Zwiesel, dále také ostatním četným skupinám německých krajanů. Vzestupnou úroveň má umělecký hudební doprovod slavnosti. Církevní slavnost obohacují různé doprovodné kulturní akce. Rovněž uspokojujivý byl zájem sdělovacích prostředků. Akce výtečně slouží mezinárodnímu sblížení.²⁵⁹

Celkový počet účastníků na poutních slavnostech Panny Marie Sněžné lze počítat na stovky, v některých letech i tisíce. Její význam výrazně překračuje rámec místa i regionu.²⁶⁰ Je všeobecný zájem pokračovat v rozvíjení tradice, obohacovat ji novými, zejména kulturními prvky.

V roce 2003 s příchodem nového administrátora farnosti Kašperské Hory se podoba slavnosti výrazně změnila. Vše bylo připraveno jako v minulých letech (s přípravou bylo nutné začít již v listopadu předcházejícího roku), ale na přání administrátora farnosti bylo vše odvoláno. Nyní jde vlastně o formu farní pouti místního významu, hosté výrazně ubyli, kulturní a další program je téměř nulový.²⁶¹ Tato situace je ukázkou, jak může podobu poutí změnit názor administrátora farnosti. Myslím si, že toto poutní místo si zaslouží pokračování důstojných slavností, které v minulých letech probíhaly s velkým ohlasem.

²⁵⁸ Srov. pracovní text PhDr. V. HORPENIAK, a z r. 2000 k Projektu poutních slavností P. Marie Sněžné

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Záznam rozhovoru s PhDr. V. HORPENIAKEM., Viz. Osobní archiv autorky.

10. U Svatého Kamene – poutní kostel Panny Marie Sněžné

10.1 Popis poutního místa

Na návrší k opravenému kostelu se lze nejlépe dostat z Rychnova nad Malší po silnici vroubené šesti bíle natřenými kapličkami. Přímo od silnice můžeme vstoupit do boční kaple se svatým kamenem. Skalní blok je ozdoben soškami Panny Marie s Ježíškem a šesti anděly. Po stěnách visí votivní obrázky a předměty.

Na větším kamenném bloku, jehož obvod je 14,5 m a výška 2,10 m, stojí další milostná socha Panny Marie. Menší kámen má obvod 13 m a výšku 1,85 m. Oba kameny jsou od sebe vzdáleny v hořejší části 1,65 m a u podlahy kaple 90 cm.²⁶²

Vyjdeme-li z kaple, můžeme kolem závěru kostela se sakristií projít místy, kde do sedmdesátých let stál barokní ambit, a vstoupit do kostela hlavním vchodem umístěným přímo v průčelí pod štíhlou věží.

Interiér kostela je působivý volným síňovým barokním prostorem a ornamentální výzdobou stropu. Původní barokní oltáře už bohužel spatřit nelze. Obdivovat lze naproti tomu nové kamenické prvky výzdoby a křížovou cestu. Dříve, v dobách největší slávy zdejšího poutního místa, zdobil kostel překrásný barokní hlavní oltář, bohatě zlacený, zdobený četnými figurálními výjevy, čtyři boční oltáře, kazatelna velice vkusně zdobená řezanými plastikami, tepaná železná mříž oddělující presbytář od lodi kostela, korouhve, obrazy,... Toto je zdokumentováno na dobových fotografiích z roku 1905.²⁶³

Hlavní pouť se zde světla slavným způsobem, za posledních dob sem přichází mnoho poutníků, kam putuje i sám jeho excelence pan biskup budějovický Martin Říha (v úřadě do r. 1907). Jeho přítomnost dodává poutím zvláštní lesk.²⁶⁴

²⁶² WEIS, M. Jihočeské Ave, Arista, Praha, 2001, s.120.

²⁶³ WEIS, M. Jihočeské Ave, Arista, Praha, 2001, s.120.

²⁶⁴ Srov. WILDMANN, F. Pomněnky z českých krajů, Praha 1902, s. 186.

Zázračná soška Rodičky Boží v kapli na velkém balvanu je střediskem úcty všech poutníků. Zázračná soška v kapli jako by ke svým ctitelům volala: „Kdo mne nalezne, nalezne život a obdrží spasení od Hospodina.“²⁶⁵

Dnes již nic z toho nelze spatřit. Čas, po který se kostelu nikdo nevěnoval, naopak jej systematicky ničil, zanechal očividné stopy. Bohužel i takové proměny provází nejen toto poutní místo a nezbývá než tento fakt přijmout a snažit se zachovat to, co zbylo po létech komunistické diktatury ještě v použitelném stavu. Dobrou zprávou je znovuoobnovená poutní tradice na Svatém Kameni.

Pod kostelem navštívme ještě barokní kapli postavenou nad studánkou, u níž podle starých zápisů došlo počátkem 18. století k několika zázračným uzdravením.

10.2 Historie poutního místa

Vznik poutního místa je úzce spojen s existencí pramene, nacházejícího se nedaleko později vystavěného kostela. Jednoduchý studniční domek nad pramenem byl zřízen patrně r. 1652, nahrazen dnešní centrální kaplí byl r. 1708. Dnešní presbytář poutního kostela Panny Marie Sněžné u Svatého Kamene byl zbudován r. 1655 abatyší českokrumlovských klarisek Kristinou Popelovou a kněžnou Annou Marií z Eggenbergu. Základní kámen sousední kaple postavené nad dvěma velkými žulovými kameny, oddělenými od sebe úzkou štěrbinou, byl ale položen již o dva roky dříve. Podle legendy balvany tvořily jeden skalní blok, na němž se r. 1500 zjevila Panna Maria obklopena prozpěvujícími anděly. Ti také měli způsobit rozdvojení posvátného kamene, jehož části se od té doby údajně od sebe vzdalují. Jakmile se rozestoupí natolik, že průrvou bude moci projet vůz se senem, nastane prý konec světa.²⁶⁶

²⁶⁵ Srov. WILDMANN, F. Pomněnky z českých krajů, Praha 1902, s. 187.

²⁶⁶ Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s. 197 – 198.

*Pověst o tomto zázračném zjevení se rozšířila a lidé z blízkého okolí začali k místu přicházet, především aby si vyprosili ochranu úrody před započatím žní. Prosili o ochranu před bouří, krupobitím a za šťastné dokončení žní.*²⁶⁷

*Jedna z pověstí, která přispěla k rozkvětu poutního místa, je pověst z roku 1634 o zázračném uzdravení tříleté dcerky zedníka Šimona Stepingera z Rychnova, která utrpěla těžké popáleniny. Na přímluvu Panny Marie Sněžné od Svatého Kamene bylo dítě zázračně uzdraveno. Lidové poutní místo se ale stává známějším v roce 1652, kdy na svátek sv. Františka (4. října) vytryskla nedaleko svatých kamenů voda. Tvrdí se, že pramen vyvěrá přímo pod svatými kameny, a proto má léčivé účinky. Jelikož zástup poutníků ze všech stran k Svatému Kameni narůstal, abatyše klarisek z Českého Krumlova nechala zbudovat zděný kostelík.*²⁶⁸ Základní kámen byl svěcen prelátem z Českého Krumlova Jiřím Bílkem z Bílenberka a položen 25. května 1653. Krumlovská kněžna Anna Marie z Egenberku darovala na stavbu tohoto kostela sto zlatých a potřebné stavivo. Svěcení postaveného kostelíka proběhlo v den svátku posvěcení papežské baziliky Santa Maria Maggiore v Římě a proto i poutní kostel byl zasvěcen Panně Marii Sněžné. (Dříve se tento svátek nazýval P. Marie Sněžné, protože podle legendy v létě na jednom z pahorků v Římě napadl sníh, což bylo vykládáno jako znamení, kde má kostel zasvěcený P. Marii stát.)

Poutní místo Svatý Kámen přestalo být pouhou lokální záležitostí, jak dosvědčují archivní dokumenty. Z archivních pramenů, uchovávaných ještě v roce 1905 na faře u Svatého Kamene, je doloženo, že v letech 1634 – 1717 byla dvěma stům jedenatřiceti poutníkům prokázána mimořádná milost a vyslyšení jejich proseb. Na poděkování byly na poutním místě zanechány berle a různé děkovné nápisy.²⁶⁹

Vzhledem k výše zmíněným událostem toto mariánské poutní místo vzkvétalo. Proto byla roku 1666 stavba rozšířena o křížovou chodbu a v letech 1701 až 1744 byla přistavěna chrámová loď s věží.

²⁶⁷ WEIS, M. Jihočeské Ave, Arista, Praha, 2001, s. 115.

²⁶⁸ WEIS, M. Jihočeské Ave, Arista, Praha, 2001, s. 115.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 116.

Roku 1778 byl pak kostel obohacen ostatky svaté mučednice Concordie, přivezenými z Říma. Toto tělo bylo později biskupem Hlouchem uloženo v českobudějovické katedrále sv. Mikuláše a po úpravě katedrály dle liturgických směrnic II. vatikánského koncilu bylo tělo této světice přeneseno do kostela Panny Marie v Bavorově u Vodňan na Strakonicku.

Při vizitaci z 21. dubna 1788 biskup Schaafgotsche ustanovil, aby se v tomto chrámu nepřechovala velebná svátost a velké služby Boží a požehnání se nekonaly. Z podloubí byly odstraněny oltáře, sochy a obrazy a jiné nevhodné věci a administrator byl přidělen jako kaplan farářů v Českém Rychnově. Lid plakal, když se dozvěděl, co se s poutním místem u Svatého Kamene stalo. Žal a bol nesl tiše, ale od poutí neustal. Přicházel ke Svatému Kameni ještě více. A když kaple byla nad Svatým Kamenem zamčena a rozkaz ten hřebíky na dveře připevněn, vyřízl si pod rozkazem otvor v podobě kříže, aby přece alespoň tímto otvorem viděl na milostnou sošku. Zdálo se, že poutní místo zanikne a chrám se rozpadne.²⁷⁰

Roku 1801 jej koupil kníže Schwarzenberg od náboženské matice a začalo opět období rozkvětu.²⁷¹

Duchovní správou Svatého Kamene byla r. 1848 pověřena kongregace redemptoristů, která ale musela r. 1854 poutní místo opustit. R. 1895 byli pověřeni správou petrini, od nichž ji r. 1924 opět převzali redemptoristé. Ti zde vedli krátce duchovní správu již v letech 1848 – 1854).²⁷²

Dům sester Nejsvětější svátosti tu existoval do r. 1950. Hlavní pouť se konala na svátek Panny Marie Sněžné (5. srpen), procesí sem přicházela i na Nabevzetí Panny Marie a na Jméno Panny Marie. Po roce 1950, kdy zde ještě biřmoval biskup Hlouch, již následovala jenom zkáza, kostel se ocitl v hraničním pásmu. Celý objekt chátral, mobiliář byl rozkraden nebo spálen, z kostela bylo zřízeno skladiště materiálu, věž byla využívána jako strážní hláska.²⁷³

²⁷⁰ Srov. WILDMANN, F. Pomněnky z českých krajů, Praha 1902, s. 183 - 184

²⁷¹ Srov. WEIS, M. Jihočeské Ave, Arista, Praha, 2001, s. 117

²⁷² Srov. BOHÁČ, Z. Poutní místa v Čechách, Debora, Praha, 1995, s. 198

²⁷³ Srov. ČERNÝ, J. Poutní místa jižních Čech, Veduta, České Budějovice, 2006, s. 217

Relikviář s tělem sv. Konkordie, byl převezen do Českých Budějovic, odtud roku 1969 do Bavorova. Roku 1975 byla pro dezolátní stav zbořena tři ramena tzv. klášteríčku, který přiléhal ke kaplím kostela. Odsunutí rakouští katolíci velmi smutně nesli ztrátu tohoto poutního místa a roku 1984 si postavili napodobeninu poutního kostela těsně za hranicí, v místech na Hitschnerbergu, které je v Horních Rakousích. Odtud bylo na Svatý kámen alespoň vidět.²⁷⁴

Zcela nová situace nastala po pádu “železné opony” roku 1989. Kostel byl za P. Jana Toupalíka z Malont opraven s vydatnou pomocí rakouských přátel a posvěcen biskupem Antonínem Liškou dne 15. srpna 1993. Již v letech 1990 – 91 byla opravena kaple Zjevení nad balvany, 11. srpna 1991 ji posvětili linecký biskup Maxmilián Aichern a českobudějovický generální vikář Mons. Václav Dvořák.²⁷⁵

Socha Madony s Ježíškem z roku 1905, v pořadí druhá se dochovala díky statečnosti Aloise Kletzenbauera a Josefa Šipovského z Rychnova nad Malší, kteří ji v 60. letech 20. století odvezli na faru do Rychnova. Po opravě pak byla uschována v Dolním Dvořišti. Obnova slavného poutního místa pokračuje do dnešních dnů. V roce 2000 se vrátily do kostela varhany, které byly v době totality převezeny do Rudolfova atd. Hlavní poutě se zde konají v neděli 5. srpna (posvěcení kostela) a 15. srpna (Nanebevzetí Panny Marie), kromě toho každou neděli od května do října a o některých svátcích se koná mše česko – německá.²⁷⁶

Tento osud poutního místa nám ukazuje na velkou moc působení Panny Marie, která dokáže přitáhnout poutníky kdykoli, i za těch nejtěžších podmínek. Věřící prokázali, že toto místo nenechají zapomenuté a má v jejich duchovním životě nezastupitelný význam a smeluje věřící sousedních národů.

²⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 218

²⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 218

²⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 219

Závěr

Lidová zbožnost v jihozápadních Čechách byla a je pevně spojena s mariánským kultem. Oba národy (Češi i Němci), které vedle sebe po staletí žijí, uctívají Pannu Marii jako Matku Boží a pomocnici. Společně jí děkovaly a dodnes děkují na poutních místech této příhraniční oblasti .

To, co mají téměř všechna zmiňovaná poutní místa společné, je obnova poutní tradice za přispění a podpory z Německa (především Bavorska). Výjimku tvoří Bechyně a Přeštice, kde se bohužel přes veškerou snahu nepodařilo poutní tradici obnovit. potvrdila se tak moje původní hypotézy zmíněné v cílech mé práce.

Nejzápadnějším poutním místem je Bor u Tachova, kde dotváří opravdovou důstojnost zdejší Loreta. Chodský kraj má dvě mariánská poutní místa, kam mohou poutníci přijít pro léčivou vodu, je to Dobrá Voda u Dražnova se Špillarovou Madonou a Dobrá Voda u Pocinovic. Další zajímavé poutní místo se nachází v Loučimě , Socha Panny Marie Loučimská je nyní v bavorském Neukirchenu, kopie zdobí kostel v Loučimi.. Klatovská Panna Maria je uctívána v Klatovech a Kašperských Horách. Svatý Kámen leží nejjižněji na šumavské hranici. Přeštická Divotvůrkyně a Matka Boží Bechyňská jsou uctívány v poutních místech více ve vnitrozemí, na zdejších osudech jsou zvláště patrné stopy komunistické nadvlády a její snahy o vykořenění lidové zbožnosti.

Práce je určena všem mariánský ctitelům a všem, kdo chtějí poznávat a nechat se okouzlit mariánskými poutními regiony Šumavy a Českého lesa.

Nabízí se jistě mnoho dalších možností pro badatele a diplomanty, kteří by se chtěli tomuto tématu více věnovat.

Seznam pramenů a literatury:

Archivy:

SOkA Horšovský Týn, Farní kronika Trhanov, nestr.

SOkA Horšovský Týn, Pamětní kniha Draženova I. nestr

SOkA Horšovský Týn, Pamětní kniha Draženova II. nestr

SOkA Klatovy, fond ONV Klatovy .

SOA Třeboň, fond státní církevní tajemník.

SÚA Praha, Státní památková zpráva, Bohutín – Bor.

Prameny:

MOUŘINOVSKÝ, J. M. M., *Stanovy kathol. vzdělávací jednoty pod ochranou sv. Josefa pro okres tisovský*, 1928.

Muzeum města Klatov, *O milostném obraze Panny Marie Klatovské*.

Kronika obce Pocinovice 1923 - 1991, obecní úřad Pocinovice.

Obec Draženov (brožura), Obecní úřad Draženov.

Pamětní kniha Dobré Vody u Pocinovic, farnost Pocinovice, nestr

Monografie:

BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*. Praha: Debora, 1995, ISBN 80-85923-07-6.

BRUCKNER, W. *Frömiikeitforschung im Schnittpunkt der Disciplinen Ethnologica Bavarica*, Würzburg-München, 1986.

BUCHA, F. X. *Jaroslav Špillar, studie života a díla*, Baarova společnost pro poznání Chodska a jeho zvelebování, Domažlice, 1946, ISBN neuvedeno.

BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple*. Praha: Libri, 2000, ISBN neuvedeno

ČERNÝ, J. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, Veduta, České Budějovice, 2004, ISBN 80-86829-03-0.

HORPENIAK, V. P. *František Novák – slova přátelům*, Karmášek, 2006, ISBN neuvedeno.

KALISTA, Z. *Století andělů a ďáblů*, Jinočany, 1994, ISBN 80-85467-90-9.

MRKVIČKA, J. N. *Popis a historicko-architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*. Přeštice: Spolek pro záchranu historických památek Přešticka, 2000, ISBN 80-238-5300-7

POKORNÝ, M. *Poutní tradice Šumavy*. Sušice: Dr. Radovan Rebstock, 2002, ISBN 80-85301-84-9

PRESS, F. *Maria...* Brno, Mariánské nakladatelství, 1991, ISBN 80-900255-1-X

PROCHÁZKA, Z. *Kaple a kapličky na Domažlicku a Horšovotýnsku*, Nakladatelství Českého lesa, Domažlice 2005, ISBN neuvedeno.

ROYT, J. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha, 1999, ISBN 80-7184-662-7.

SOUKUP, J. *Program záchrany lorety v Boru u Tachova*, 1995, ISBN neuvedeno.

ŘÍČÁK, E. V. *Dějepis města Přeštic a jeho okolí*, Praha, 1864, nestr.

WEIS, M. *Jihočeské Ave*, Arista, Praha, 2001, ISBN 80-86410-14-5.

WEIS, M. *Mariánské květy*, Tišnov: Sursum, 2003, ISBN 80-7323-046-1

WEIS, M.. *Mariánské zrcadlo*. Praha: Katolický týdeník, 2002, 80-902708-8-3.

WENIG, J. *Malíř chodského lidu Jaroslav Špillar*, Krajské nakladatelství, Plzeň, 1960, s. 34, ISBN neuvedeno.

WILDMANN, F. *Pomněnky z českých krajů*. Praha: 1902., ISBN neuvedeno.

Slovníky:

LINHART, J. a kolektiv, *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2002.

PAVLINCOVÁ, H. (ed.) *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. Praha: Mladá fronta, 1994.

Časopisecké statě:

HANUŠ, J. Lidová zbožnost jako předmět výzkumu. In. *Časopis Matice moravské* 119/2000.

HORPENIAK, V. *Kašperskohorská pouť*: In.. *Kašperskohorský zpravodaj*, červenec 2000, s. 13

HORYNA, B. „Žité a normativní náboženství. Základní otázky.“ In.: Bělka, L.-Kováč, M.: *Normativní a žité náboženství*, Brno: FF MU 1999.

NOVOTNÝ, M. *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, In.: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby, Pardubice, 2005.

KONOPÁSKOVÁ, H. Pout' aneb setkávání lidí i rozměrů našeho života, In. Katolický týdeník 33, 19. srpna 2001

PANNENBERG, W. Úvahy o sekularizaci. Proglas 4/1998.

SOKA Horšovský Týn, regionální tisk Posel od Čerchova, ročník 27, 4.6.1898, č. 23, nestr

ŠUBRT, J.: Znovuobjevování pramenů – o lidové zbožnosti. Perspektivy 12/1996.

Seznam příloh

Příloha č. 1. Stručná chronologie chrámu z přelomu 19. století a 20. století

Příloha č. 2. Oltářní obraz z poutní kaple v Dobré Vodě u Dražanova

Přílohy

Příloha č.1:

Stručná chronologie chrámu z přelomu 19. století a 20. století

1897 – novými plány na dostavbu a renovaci chrámu se ihned zabýval Dr. Josef Hlávka, který dal svým nákladem opravit a vymalovat presbyterium (návrh B. Ohmann)

1898 – klenbu vyzdobil freskou, představující Nanebevzetí P. Marie, dva Ženíškovi žáci Jan Preisler a Arnošt Hofbauer

1899 – návrh obnovy celého chrámu svěřen Hlávkou architektovi Bedřichu Ohmannovi, profesoru na Uměleckoprůmyslové škole v Praze

1900 – 12. srpna došlo k ustavující valné hromadě „Spolku pro dostavbu a opravu chrámu Páně v Přešticích“, zásluhou V. Heindla, když předtím 18. června byly vydány Stanovy spolku o 11 člancích a téhož roku zveřejněna prosba spolku k potencionálním dárcům (od 1901 pak po celém Království českém)²⁷⁷

1901 – dr. Josef Hlávka se obrátil s prosbou o pomoc při dostavě a opravách chrámu na arch. Rudolfa Němce, prof. na Uměleckoprůmyslové škole v Hradci Králové a žáka profesora B. Ohmanna, odcházejícího do Vídně

1903 – v červenci odevzdal R. Němec plány na obnovu, které se příliš neliší od plánů Ohmannových, kdy rozpočet (vypracovaný již 10. 11. 1902) a později navýšený činil téměř 281 tisíc korun rakouských

1914 – 26. července vypukla 1. světová válka, která přesto, že byly shromážděny dostatečné prostředky, způsobila další odklad dostavby chrámu

1918 – konec 1. světové války

1923 – začalo se uvažovat o dostavbě – nový rozpočet

1925 – spolek oživuje svou činnost v jiném složení pod vedením děkana Msgre Václava Heindla

1926-1928 – začíná se s nejnaléhavějšími opravami střech

²⁷⁷ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000., s.78.

1932 – vypsáno ofertní řízení, dochází k rozsáhlé opravě exteriéru chrámu, kdy práce na fasádě jsou zadány ing. Karlu Horákovi z Klatov²⁷⁸

1934 – dokončena rekonstrukce exteriéru, která si vyžádala náklady ve výši 280 000 Kč i s úpravami okolí

1937 – vydána nová „Úpěnlivá prosba“ pro záchranu vzácné památky, podepsáni. Emanuel Schläger, Václav Sedláček a Msgre Václav Heindl

1937 – začínají opravy interiéru chrámu za účasti akademického malíře Fr. Fišera z Prahy, pozlacovače Jana Tichého a sklenáře Josefa Jiskříčky z Prahy. Zednické práce provedli Josef a František Siegllové z Přeštic

1938 – interiér opraven jen zčásti, dlažba zůstává v původním stavu

1939 – 15. března okupace Československé republiky nacistickým Německem a zřízení Protektorátu a Slovenského státu

1945 – 8. května skončila II. světová válka. Znovuzřízení Československé republiky²⁷⁹

1950 – v březnu plánována oprava dlažby v chrámu. V pokladně spolku bylo přes 172 000 Kč. Ještě téhož roku byl spolek komunistickým režimem násilně rozpuštěn a peníze předány tzv. kostelnímu záduší

1953 – 3. června měnová reforma

1958 – září. Stát vynaložil na nejnutnější opravu chrámu 140 000 Kč: Chrám chátrá dalších 30 let, kostel se dostává do neobyčejně špatného stavu. Omítka hlavního portálu a věží opadáva až na cihly, do chrámu zatéká na mnoha místech, tašky padají z hlavní lodi na níže položené střechy

1988 – proveden stavebně – historický průzkum²⁸⁰

1989 – 17. listopadu – sametová revoluce a pád totalitního režimu

1990 – vypracována komplexní projektová dokumentace generální opravy fasád a střech chrámu

²⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 78.

²⁷⁹ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 79.

²⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 80.

1991 - v únoru vydáno stavební povolení na opravu střech
- v prosinci vydáno stavební povolení pro fasády

1992 – probíhají rekonstrukční práce od východní části chrámu (presbyteria) na střechách a fasádách

1992 – 16. července byla do makovice sanktusové vížky vložena měděná schránka s dokumenty (včetně zápisu P. Josefa Nováka, děkana, který tento zápis tajně v roce 1958 do makovice sanktusky uložil a v níž byl při rekonstrukci objeven)

1992 – 19. prosince vznikla myšlenka dostavby chrámových věží při setkání Jana Mrkvičky s děkanem Karlem Plavcem

1992 – byl na městské radnici založen přípravný výbor budoucí nadace: Vladimír Benda, Jiří Běl, Jan Korec, Jaroslav Brunát, Jan Mrkvička a František Sikyta²⁸¹

1993 - 1. ledna – rozpad Československa a vznik České republiky

1993 – 14. ledna – zakládající schůze „Nadace pro dostavbu hlavních věží chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích.“

1996 – v květnu proběhly velké jubilejní oslavy 770 let od první písemné zprávy o Přešticích z r. 1226

1997 – 17. září bylo již možné slavnostní zahájení osvětlení exteriéru chrámu

17. října proběhla kolaudace varhan po jejich generální opravě, kterou v předešlých třech letech vykonal restaurátor Ing. Václav Šlajs z Plzně

1998 – v prosinci dokončena oprava západní a jižní fasády děkanství (když střechy byly již hotovy)

1999 – dokončena oprava východní fasády děkanství²⁸²

²⁸¹ Srov. MRKVIČKA, J. *Popis a architektonický průvodce barokním chrámem Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích*, Spolek pro záchranu historických památek na území Přešticka, Přeštice, 2000, s. 81.

²⁸² Srov. tamtéž, s. 82.

Příloha č.2

Oltární obraz z poutní kaple v Dobré Vodě u Dražanova

Abstrakt

ŠINDELÁŘOVÁ, M. *Proměny mariánské lidové zbožnosti ve 20. století dokumentované na vybraných mariánských poutních místech jihozápadních Čech*. České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin a patristiky. Vedoucí práce doc. Thlic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Klíčová slova: mariánská zbožnost, mariánská poutní místa, poutnictví.

Tato práce se zabývá historií méně známých mariánských poutních míst jihozápadních Čech (českobudějovická a plzeňská diecéze) s ohledem na proměny mariánské lidové zbožnosti. Jedná se konkrétně o tyto lokality: Bechyně, Kašperské Hory, Svatý Kámen, Bor u Tachova, Dobrá Voda u Dražanova, Dobrá Voda u Pocinovic, Klatovy, Loučim a Přeštice.

Data jsem čerpala z archivních pramenů, dostupné literatury a osobních rozhovorů s duchovními a farníky. Používla jsem přímou metodu a oral history. Cílem mé práce bylo zmapování proměn mariánské lidové zbožnosti na vybraných mariánských poutních míst jihozápadních Čech. Každému poutnímu místu je věnována samostatná kapitola. V příhraniční části Šumavypředevším díky zemitému chodskému lidu pokračovala poutní tradice téměř nepřetržitě.

Časové i geografické vymezení v mé práci je svým způsobem specifické. Dvacáté století je obecně označováno za století válek a bylo svědkem mnoha bouřlivých zvrátů událostí, zejména dvou světových válek, dále také nacistické i komunistické diktatury.

Zaujala mne historie mnohých poutních míst. Ve své práci chci konkrétně upozornit na poutní místa, která se většinou nacházejí v příhraniční oblasti (výjimku tvoří Bechyně a Přeštice). Zajímavé bylo sledování rozdílů v historii poutních míst ve vnitrozemí a v příhraničí.

Rozsah tématu jsem nevyčerpala a domnívám se, že si zaslouží pokračování od dalších badatelů

Abstract

ŠINDELÁŘOVÁ, M. *Metamorphoses of the Marian Folk Devoutness in the 20th Century Documented in Destinies of Chosen Marian Pilgrim Places in the South-west of Bohemia*. České Budějovice 2009.

Key words: Marian devoutness, Marian pilgrim places, pilgrimage.

This paper deals with history of less known Marian places of pilgrimage of South-West Bohemia (diocese of České Budějovice and Pilsen) with regard to changes of Marian folk devoutness, concretely these localities : Bechyně, Kašperské Hory, Svatý Kámen, Bor u Tachova, Dobrá Voda u Dražnova, Dobrá Voda u Pocinovic, Klatovy, Loučim a Přeštice.

I have drawn the data from archive sources, available literature and interviews with clergymen and parishioners. I have used direct method and oral history. The aim of my paper was surveying of changes of Marian folk devoutness in selected Marian places of pilgrimage of South-West Bohemia. Each place of pilgrimage has its own chapter. In border part of Šumava (the **Bohemian Forest** – , above all thanks to earthy local people, tradition of pilgrimages has continued practically permanently.

Time and geographical limitation in my paper is specific in its way. The twentieth century is generally marked as a century of wars. It had witnessed many stormy turnovers of events , namely two World wars, Nazi and communist dictatures.

I have been interested in history of many places of pilgrimage. In my paper I want to point out specifically places of pilgrimage, which mainly are situated at the border (with the exception of Bechyně and Přeštice). Interesting has been to observe differences of history of inland pilgrimage places and those at the border.

I have not run out of the extent of the topic and I assume, that it deserves other scholars' pursuit.